

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Міністерство освіти і науки України

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ШУСТЕНКО СОФІЯ ОЛЕКСІВНА

УДК 327:659.44

ДИСЕРТАЦІЯ
ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА РАДИ ЄВРОПИ У СУЧАСНИХ
МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ: ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ТА
ІНСТИТУЦІЙНИЙ ВИМІР

Галузь знань 05 – «Соціальні та поведінкові науки»

Спеціальність 052 – «Політологія»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ С.О. Шустенко

Науковий керівник: **Даниленко Сергій Іванович**, доктор політичних наук,
професор

Київ – 2022

АНОТАЦІЯ

Шустенко С. О. Інформаційна політика Ради Європи у сучасних міжнародних відносинах: функціональний та інституційний вимір. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 – Політологія. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, МОН України. – Київ, 2022.

У дисертаційній роботі проведено комплексний науковий аналіз проблеми особливостей інформаційної політики Ради Європи в умовах стрімких інформаційно-комунікаційних трансформацій.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять наукові методи, а також методологічні підходи до розуміння сутності інформаційної політики Ради Європи. Особливо значущими для теоретико-методологічної основи дисертаційного дослідження є теоретичні концепції політичної модернізації, теорії «політичних мереж», теорії постіндустріального, інформаційного і комунікативного суспільства, теорії комунікації та діджиталізації.

У дисертаційній роботі обґрунтовано тезу про те, що після початку агресії РФ проти України в Раді Європи постало питання боротьби з російською пропагандою та деструктивними інформаційними впливами. Рада Європи разом з іншими міжнародними інституціями, що мають схожі цілі діяльності, зокрема Європейський парламент ЄС, активно працюють над формуванням програм і регламентів задля зміцнення безпекової системи держав-членів Ради Європи. Саме завдяки втіленню програм щодо посилення європейської оборони та інформаційного протистояння російським ЗМІ, європейські країни стали більш захищеними як у безпековому вимірі, так і в інформаційному середовищі. Якщо схеми врегулювання вірно використовуються на практиці, вони мають здатність підняти довіру громадян до урядів через дотримання політичного курсу, що базується на позиції громадянського суспільства. Тому в Європі зараз активно впроваджуються програми, спрямовані на розробку посиленої безпеки

населення, яка характеризується забезпеченням громадськості розгорнутої інформації за допомогою медіа структур.

Доведено, що Рада Європа сприяє проведенню реформ в Україні, з'являються нові можливості для узгодження позицій, проводяться моніторингові дослідження з питань відповідності реформування інформаційної сфери України та взятих Україною зобов'язань перед Радою Європи. Інформаційний аспект міжнародних відносин України і Ради Європи має вплив на зовнішню та внутрішню політику держави, а також працювати в узгодженому міжнародно-правовому полі. Україна зацікавлена в якісних змінах в інформаційній сфері та покращенні іміджу держави в європейському та світовому інформаційному просторі, що відповідає принципам задекларованої європейської інтеграції.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що було проведено комплексне дослідження інформаційної політики Ради Європи у сучасних міжнародних відносинах.

До новизни дослідження можна віднести наступні положення.

вперше:

- на функціональному та інституційному рівнях проведено комплексне дослідження сучасної інформаційної політики Ради Європи, яка обумовлена прискореним науково-технологічним розвитком та інформаційно-комунікаційною революцією, а також формуванням концептуальних засад інформаційного суспільства;

- запропоновано авторське визначення інформаційної політики Ради Європи як діяльності держав-членів в інформаційній сфері, яка спрямована на утвердження розвитку демократичних стандартів, доступу до інформації, свободи вираження поглядів та незалежності засобів масової інформації.

- на основі проведеного дослідження концепцій інформаційної політики та інформаційного суспільства обґрунтовано положення про наявність конкуренції, що загострюється між різними акторами міжнародних відносин в інформаційному просторі. Це сприяє переміщенню політики з соціальної

реальності в інформаційний простір і постійному зростанню політичної ролі ЗМІ та інститутів зі зв'язків з громадськістю, що свідчить про нарізлу необхідність формувати ефективні інститути з метою поліпшення іміджу української держави як в Європі, так і в світі;

– обґрунтовано тезу про те, що інформаційна політика Ради Європи реалізується через стратегії та програми, в рамках яких розглядаються і вирішуються актуальні проблеми інноваційної модернізації інформаційного суспільства в Європі, розвитку інформаційно-комунікаційних мереж, інформаційної політики та економіки.

удосконалено:

– науковий аналіз основних викликів і пріоритетів інформаційної політики Ради Європи у сфері інформаційної безпеки та свободи вираження, що пов'язані з забезпеченням інформаційної безпеки в добу глобальних інформаційно-технологічних інновацій. Відтак встановлено, що найважливішими елементами глобального інформаційного суспільства у використанні інформаційно-комунікаційних технологій є такі принципи, як довіра і безпека;

– розуміння того факту, що процес глобальної інформатизації дозволяє найбільш «інформаційно-розвинутим» державам формувати громадську думку на суверенних національних територіях, які входять до Ради Європи (РЄ), так і поза нею, що актуалізує посилення виконання інформаційної політики щодо підтримання прав та свобод, рівноправності держав-членів РЄ в інформаційно-комунікаційній сфері;

– наукове твердження про інтенсифікацію співробітництва між Україною та Радою Європи в інформаційній сфері, яке полягає в тому, що за активної підтримки Ради Європи Україна стала на шлях сталого розвитку у впровадженні європейських стандартів інформаційних прав людини перш за все завдяки збільшенню проектів та програм, які спрямовані на розповсюдження та підтримку інформаційних прав людини в Україні.

набуло подальшого розвитку:

- комплексне дослідження теоретико-методологічних засад інформаційної політики та концептуальні підходи щодо інформаційної політики Ради Європи;
- обґрунтування трансформаційної ролі світових акторів у міжнародній системі, яка виявляється в посиленні впливу їх політичної складової;
- положення про те, що в умовах глобальної інформатизації всіх сторін життєдіяльності спільнот інформаційна політика стає ефективним засобом досягнення соціально-економічних та військово-політичних цілей, що спонукає Україну до пришвидшеного впровадження найбільш інноваційних інформаційних технологій та інструментів. Наразі вивчення досвіду держав-членів Ради Європи та міжнародних організацій може сприяти підвищенню результативності інформаційної політики України і забезпечити необхідну теоретико-методологічну базу для подальших досліджень у цьому напрямку;
- аналіз інформаційної політики Ради Європи сприяє виокремленню таких актуальних напрямів діяльності організації, як: ЗМІ і демократія; вплив новітніх технологій на права людини та демократію; гарантування захисту авторських прав; свобода інформації; формування стратегії для посилення відповідальності ЗМІ на європейському рівні.

Практичне значення одержаних результатів дослідження впливає з його актуальності та наукової новизни і полягає в тому, що загальні висновки дисертаційної роботи є авторськими та науково обґрунтованими, які можуть бути використані для подальших досліджень у галузі міжнародних відносин. Напрацювання дисертаційної роботи можуть бути корисними для новітніх наукових розвідок у галузі міжнародної інформації і комунікації та функціонування міжнародних організацій, зокрема як наукових дисциплін, а також усіх суміжних дисциплін та напрямів науки про міжнародні відносини, у процесі підготовки низки навчальних курсів. Матеріали дисертації можуть слугувати студентам, викладачам та науковцям під час підготовки навчальних і наукових матеріалів, зокрема підручників, монографій та наукових публікацій. Прикладний аспект роботи полягає в тому, що її результати можуть бути враховані державними інститутами України, до компетенції яких належить

здійснення програм міжнародної співпраці, науково-дослідними установами та інформаційно-аналітичними структурами, причетними до реалізації зовнішньополітичних ініціатив держави.

Ключові слова: інформаційна політика, Рада Європи, гібридна війна, європейські цінності, медійні проекти, Україна, співробітництво, інформаційні права людини, міжнародно-політичні трансформації.

ANNOTATION

Shustenko S. Information Policy o the Council of Europe in Contemporary International Relations: Functional and Institutional Dimension. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in the field of knowledge 05 «Social and behavioral sciences» on a specialty 052 «Political science». – Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kyiv, 2022.

In the dissertation work the complex scientific analysis of a problem of features of information policy of the Council of Europe under conditions of rapid information and communication transformations is carried out.

The theoretical and methodological basis of the study are scientific methods, as well as methodological approaches to understanding the essence of information policy of the Council of Europe. Theoretical concepts of political modernization, «political networks», the theory of post-industrial, information and communication society, information theory and theory digitization became especially significant for the theoretical and methodological basis of the dissertation research.

The dissertation research substantiates the thesis that after the Russian aggression against Ukraine in the Council of Europe there was a question of combating Russian propaganda and destructive information influences. The Council of Europe, together with other international institutions with similar goals, such as the European Parliament, is working diligently to develop programs and laws aimed at strengthening

the security system of the member states of the Council of Europe. Thanks to the introduction of programs to strengthen European defense and counter the information of the Russian media, European countries have become more protected. If the settlement mechanisms are properly applied in practice, they can help governments gain public trust by pursuing a political course shaped by civil society. That is why Europe is now actively implementing programs aimed at developing increased security for the population, which in turn is characterized by providing the public with detailed information through the media.

It has been proved that the Council of Europe promotes reforms in Ukraine, new opportunities for harmonization of positions appear, monitoring studies are conducted on the compliance of reforms in the information sphere of Ukraine and the commitments made to the Council of Europe. The information component of the international relations between Ukraine and the Council of Europe influences foreign and domestic policy, as well as makes them work in a harmonized international legal field. Ukraine is interested in qualitative changes in the information sphere and improving the image of our country in the European and world information space, which is a step towards the declared European integration.

The scientific novelty of the obtained results is that a comprehensive study of the information policy of the Council of Europe in contemporary international relations was conducted.

The novelty of the study includes the following provisions.

For the first time:

- at the functional and institutional levels, a comprehensive study was carried out on the information policy of the Council of Europe, due to the accelerated scientific and technological development and the information and communication revolution, as well as the formation of the conceptual foundations of the information society;

- it is proposed own definition of the information policy of the Council of Europe as the activity of the member states in the information sphere, which is aimed

at the approval of the development of democratic standards, access to information, freedom of expression and independence of mass media.

- on the basis of the study of the concepts of information policy and information society, the provision on the existence of competition, which is intensifying between different actors of international relations in the information space, is substantiated. This contributes to the shift of politics from social reality to the information space and the growing political role of the media and public relations institutions, which indicates the urgent need to build effective institutions to improve the image of our country, both in Europe and in the world;

- the thesis that the information policy of the Council of Europe is implemented through strategies and programs that address and solve urgent problems of the formation of the information society in Europe, the development of information and communication networks, problems of information policy and economics is substantiated

The following has been further improved:

- scientific analysis of the main challenges and priorities of the information policy of the Council of Europe in the field of information security and freedom of expression, related to information security in the era of global information technology innovations. In this regard, it is established that the most important elements of the global information society in the use of information and communication technologies are such principles as trust and security;

- understanding of the fact that the process of global informatization allows the most «information-developed» states to form public opinion in the sovereign national territories that are members of the Council of Europe, and outside it, which actualizes the strengthening of the implementation of information policy to support the rights and freedoms, equality of the CE member states in the information and communication sphere;

- scientific statement on the intensification of cooperation between Ukraine and the Council of Europe in the information sphere. It is that with the active support of the Council of Europe, Ukraine has embarked on a path of sustainable development in the

development of European standards of information human rights, primarily through increased projects and programs aimed at disseminating and supporting information human rights in Ukraine;

The following has been further developed:

- comprehensive study of theoretical and methodological principles of information policy and conceptual approaches to information policy of the Council of Europe
- substantiation of the transformational role of transnational actors in the international system, which is primarily manifested in the strengthening of the influence of their political component;
- the provision that in the conditions of global informatization of all aspects of life information policy becomes an effective means of achieving socio-economic and military-political goals, which encourages Ukraine to accelerate the introduction of the most effective information methods. At the same time, studying the experience of Council of Europe member states and international organizations can help increase the effectiveness of Ukraine's information policy and provide the necessary theoretical and methodological basis for further research in this area;
- analysis of the information policy of the Council of Europe, which actively lobbies such areas as: media and democracy, research on the impact of new technologies on human rights and democracy, guaranteeing a high level of copyright protection; freedom of information, development of a strategy to increase the level of media responsibility at the European level. The Council of Europe pays great attention to the development and improvement of the media.

The practical significance of the results of the study stems from its relevance and scientific novelty and lies in the fact that the solid conclusions of the dissertation work, author's and scientifically substantiated, can be used for further research in the field of international relations. Such results may be useful for further scientific research in international information, international organizations as scientific disciplines, as well as all related disciplines and areas of science of international relations. The results of scientific research can be used in the preparation of a number

of training courses. Dissertation materials can be used by students, teachers and scientists in the preparation of educational and scientific materials, in particular textbooks, monographs and scientific research. An exemplary aspect of the work is that its results can be useful for public authorities and international organizations. The main provisions and conclusions of the dissertation can be used by research institutes and information and analytical structures.

Keywords: information policy, Council of Europe, hybrid war, European values, media projects, Ukraine, cooperation, information human rights, international political transformations.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Публікації у наукових фахових виданнях України:

1. Шустенко С.О. Інформаційні операції США на світовому нафтовому ринку / С.О. Шустенко // *Гілея: науковий вісник*. – К.: «Видавництво «Гілея», 2016. – Вип. 106 (№ 3). Ч. 3. Політичні науки. – С. 360-364.
2. Шустенко С. О. Політичний аспект розвитку комунікаційних систем та його перспективи у контексті глобалізації / С.О. Шустенко // *Гілея: науковий вісник*. – К.: «Видавництво «Гілея», 2016. – Вип. 107 (№ 4). Ч. 3. Політичні науки. – С.353-356.
3. Шустенко С.О. Концепція євразійства в інформаційному вимірі сучасної геополітики / С.О. Шустенко // *Гілея: науковий вісник*. – К.: «Видавництво «Гілея», 2017. – Вип. 109 (№ 6). Ч. 3. Політичні науки. – С. 349-352.
4. Шустенко С.О. Роль Ради Європи у розвитку європейських стандартів з прав людини в Україні / С.О. Шустенко // *Гілея: науковий вісник*. – К.: «Видавництво «Гілея», 2017. – Вип. 122 (№ 7). Ч. 3. Політичні науки. – С. 402-404.
5. Шустенко С.О. Інструментарій зміцнення довіри громадськості до уряду, розроблений Радою Європи / С.О. Шустенко // *Гілея: науковий вісник*. – К.: «Видавництво «Гілея», 2017. – Вип. 124(№ 9). Ч. 3. Політичні науки. – С. 340-345.
6. Шустенко С.О. Маніпулювання як стратегія комунікації екстремістських організацій / С.О. Шустенко // *Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки»*. –

2017. – № 13. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3139/2820

7. Шустенко С.О. Інформаційна політика та стан інформаційної сфери країн Європи / С.О. Шустенко // *Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки»*. – 2017. – № 15. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3139/2820

8. Шустенко С. О. Санкційні рішення Ради Європи у контексті гібридної агресії Росії / Шустенко С.О. // *Актуальні проблеми міжнародних відносин*, 2020. – Частина 2. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/viewFile/3880/3540

**Статті у наукових фахових виданнях України,
включених до міжнародних наукометричних баз даних:**

9. Шустенко С.О. Рішення Ради Європи у сфері медіа / С.О. Шустенко // *Вісник Маріупольського державного університету. Серія Історія. Політологія*, – 2018. – Вип.22-23. – С. 294-302.

10. Шустенко С.О. Основні виклики і пріоритети інформаційної політики Ради Європи у сфері інформаційної безпеки та свободи вираження // *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Міжнародні відносини»*, 2021, Вип.2(54). – С.35-39. URL:<http://journals.iir.kiev.ua/index.php/knu/article/view/4248>

Статті в наукових періодичних виданнях інших держав:

11. Шустенко С. Реакція акторів міжнародних відносин на посилення тенденції до дезінформації та деструктивного інформаційного впливу з боку Росії на політичні процеси в Європі / С. Шустенко // *Evropsky politicky a pravni diskurz Środkowoeuropejskie Studia Polityczne*. – 2019. – Volume 6. Issue 9. – P.120-127. URL: <https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2019/2019-6-3/18.pdf>

12. Shustenko S. Activities of the Council of Europe in ensuring the human right to information: issues of compliance with the modern challenges of democracy / S. Danylenko, S. Shustenko // *Środkowoeuropejskie Studia Polityczne*. – 2020. – №3. – С.133-146.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

13. Шустенко С. Посилення імплементації європейських стандартів прав людини Радою Європи як один із пріоритетних напрямів співробітництва з Україною // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Шевченківська весна». – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2017. – Ч. 1. – С.162-165.

14. Шустенко С.О. Геостратегічний прогноз для України в аграрній сфері //Матеріали міжнародної науково-теоретичної конференції «Геостратегічні пріоритети України в політичній, економічній, правовій та інформаційній сферах». К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2017 р. – С.42-43.

15. Шустенко С. Рішення Ради Європи у сфері медіа // : Матеріали міжнародної науково-теоретичної конференції молодих вчених «Актуальні проблеми міжнародних відносин». – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2018. – Ч. 1. – С.79-83.

16. Шустенко С.О. Реакція країн Європи щодо повернення Росії до складу ПАРЄ // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Актуальні проблеми міжнародних відносин». Присвячується 75-річчю Інституту міжнародних відносин, К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2019. – С.214-217.

17.Шустенко С. О. Забезпечення інформаційних прав людини Радою Європи// Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Шевченківська весна» К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2020. – Ч. 2. – С. 49-51, URL: <http://www.iir.edu.ua/uploads/files/%D0%A8%D0%922020%20%D0%A72.pdf>

ЗМІСТ

ВСТУП.....	14
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ І ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ.....	21
1.1. Інформаційна політика Ради Європи як регіональної міжнародної організації: концептуальні підходи.....	21
1.2. Джерельно-документальна база дослідження та аналіз наукової проблеми..	41
Висновки до Розділу 1.....	57
РОЗДІЛ 2 ПРІОРИТЕТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ РАДИ ЄВРОПИ ЩОДО ЗАХИСТУ ФУДАМЕНТАЛЬНИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ.....	60
2.1. Детермінанти інформаційної політики Ради Європи в умовах міжнародно- політичних трансформаційних зрушень	60
2.2. Проблема забезпечення інформаційних прав людини: політико- інституціональний концепт діяльності Ради Європи.....	77
2.3. Основні виклики і пріоритети інформаційної політики Ради Європи у сфері інформаційної безпеки та свободи вираження	96
Висновки до Розділу 2.....	113
РОЗДІЛ 3 ВПЛИВ РАДИ ЄВРОПИ НА АГРЕСІЮ РОСІЇ В УКРАЇНІ: ІНФОРМАЦІЙНИЙ ВИМІР.....	118
3.1. Трансформація рішень Ради Європи із захисту європейських цінностей в умовах гібридної війни РФ проти України.....	118
3.2. Співробітництво Ради Європи і України щодо протидії деструктивним інформаційним впливам.....	131
3.3. Політичний контекст медійних проєктів Ради Європи в Україні.....	149
Висновки до Розділу 3.....	165
ВИСНОВКИ.....	169
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	182
ДОДАТКИ.....	204

ВСТУП

Актуальність дослідження обумовлюється тим, що інформаційна політика Ради Європи відіграє важливу роль в об'єднанні всіх країн Європи щодо захисту демократичних цінностей, прав людини на європейському континенті і розумінні необхідності інтегрування національного інформаційного простору у загальноєвропейський. Статус Ради Європи створив новий тип політичного співробітництва, в основу якого було покладено прихильність до загальноєвропейських цінностей, фундаментальних принципів демократії та верховенства закону. Рада Європи реалізує стратегії поглиблення інформаційного суспільства та підкреслює необхідність національних підходів як складового компонента реалізації регіональної і глобальної інформаційної політики. В рамках діяльності Ради Європи одержали подальший розвиток законотворчі ініціативи щодо права на інформацію і права на доступ до неї. Рада Європи також вжила заходів з метою підтримки гарантій свободи доступу до інформації і забезпечення захисту від кіберзлочинів. Інформаційна політика Ради Європи сприяє розумінню та оцінці європейської культурної автентичності та різноманітності європейських культур, вирішенню проблем, що існують в суспільствах держав-членів організації, ствердженню стабільності демократії в Європі через підтримку політичних, законотворчих та конституційних реформ. Інтеграція в європейський інформаційний простір є одним з найважливіших завдань міжнародної діяльності України. Наразі в умовах гібридної інформаційної війни РФ проти України Рада Європи запобігає поширенню деструктивних інформаційних впливів і захищає права на достовірну інформацію. На шляху до європейської інтеграції Україна має уніфікувати національну інформаційну політику з політикою європейських держав, забезпечувати впровадження положень Ради Європи, рекомендацій і декларацій Комітету Міністрів РЄ, резолюцій ПАРЕ в інформаційній сфері у законотворчу практику держави.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана в рамках Комплексної наукової програми Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Модернізація суспільного розвитку України в умовах світових процесів глобалізації», затвердженої Вченою Радою Університету, протокол № 13 від 20 червня 2011 року, і науково-дослідної теми Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Україна в процесі трансформації світового порядку» (16КФ048-05). У межах зазначеної теми дисертаційна робота відповідає напряму наукової діяльності кафедри міжнародних медіакомунікацій та комунікативних технологій Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Встановлення наслідків реконфігурації співвідношення сил на трансформацію світового порядку».

Мета і завдання дослідження. Теоретико-методологічне та практичне значення і стан вивчення наукової проблеми визначили мету дисертаційної праці, яка полягає у дослідженні особливостей інформаційної політики Ради Європи в умовах швидкоплинних інформаційно-комунікаційних трансформацій.

Досягнення поставленої мети зумовило необхідність розв'язання таких дослідницьких завдань:

- 1) дослідити концептуальні підходи щодо сутності та значення інформаційної політики держави та міжнародної організації, якою є Рада Європи в умовах інформаційно-комунікаційної революції;
- 2) розкрити зміст і характер основних детермінант інформаційної політики Ради Європи в умовах міжнародно-політичних трансформаційних зрушень;
- 3) дослідити одну з ключових проблем інформаційної політики Ради Європи – забезпечення інформаційних прав людини в сучасному світі;
- 4) визначити основні виклики і пріоритети інформаційної політики Ради Європи у сфері інформаційної безпеки та свободи вираження;
- 5) проаналізувати трансформацію рішень Ради Європи із захисту європейських цінностей в умовах гібридної війни РФ проти України;

6) установити основні напрями співробітництва Ради Європи та України щодо протидії деструктивним інформаційним впливам;

7) розкрити та проаналізувати політичний контекст медійних проектів Ради Європи в Україні.

З урахуванням зазначеної мети і визначених завдань **об'єктом дослідження** є діяльність Ради Європи, а **предметом дослідження** інформаційна політика Ради Європи в умовах інформаційно-комунікаційних та політичних трансформацій.

Методи дослідження. Теоретико-методологічну основу дисертаційної праці склали роботи вітчизняних і зарубіжних дослідників – політологів-міжнародників, економістів-соціологів, правознавців, а також матеріали дискусій, міжнародних і вітчизняних науково-практичних конференцій, теоретичні праці, автореферати дисертацій і дисертації, реферативні збірники, статті в наукових журналах і публіцистичні статті, матеріали численних сайтів Інтернету (поточні матеріали аналітичних, інформаційних, соціологічних, сайтів і офіційних сайтів органів державної влади). Дослідження спирається на положення, висновки і категоріальний апарат політології міжнародних відносин. Особливу увагу в роботі приділено науковому аналізу відповідних положень діяльності Ради Європи в інформаційній галузі.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять наукові методи, а також методологічні підходи до розуміння сутності інформаційної політики Ради Європи. Методологічна основа розгляду проблем дисертації базується на методах системного аналізу, системному підході, інституціональному підході, історичному методі, методі структурно-функціонального аналізу, методі моделювання, факторному аналізі та кібернетичному підході.

Особливо значущими для теоретико-методологічної основи дисертаційного дослідження стали теоретичні концепції політичної модернізації, теорії «політичних мереж», теорії постіндустріального, інформаційного і комунікативного суспільства, теорії комунікації та діджиталізації. Сукупне

використання зазначених методів дозволило забезпечити комплексний підхід до вивчення поставленої наукової проблеми.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає в наступному.

Вперше:

- на функціональному та інституційному рівнях проведено комплексне дослідження сучасної інформаційної політики Ради Європи, яка обумовлена прискореним науково-технологічним розвитком та інформаційно-комунікаційною революцією, а також формуванням концептуальних засад інформаційного суспільства;

- запропоновано авторське визначення інформаційної політики Ради Європи як діяльності держав-членів в інформаційній сфері, яка спрямована на утвердження розвитку демократичних стандартів, доступу до інформації, свободи вираження поглядів та незалежності засобів масової інформації.

- на основі проведеного дослідження концепцій інформаційної політики та інформаційного суспільства обґрунтовано положення про наявність конкуренції, що загострюється між різними акторами міжнародних відносин в інформаційному просторі. Це сприяє переміщенню політики з соціальної реальності в інформаційний простір і постійному зростанню політичної ролі ЗМІ та інститутів зі зв'язків з громадськістю, що свідчить про нагальну необхідність формувати ефективні інститути з метою поліпшення іміджу української держави як в Європі, так і в світі;

- обґрунтовано тезу про те, що інформаційна політика Ради Європи реалізується через стратегії та програми, в рамках яких розглядаються і вирішуються актуальні проблеми інноваційної модернізації інформаційного суспільства в Європі, розвитку інформаційно-комунікаційних мереж, інформаційної політики та економіки.

Удосконалено:

- науковий аналіз основних викликів і пріоритетів інформаційної політики Ради Європи у сфері інформаційної безпеки та свободи вираження, що пов'язані з забезпеченням інформаційної безпеки в добу глобальних інформаційно-

технологічних інновацій. Відтак встановлено, що найважливішими елементами глобального інформаційного суспільства у використанні інформаційно-комунікаційних технологій є такі принципи, як довіра і безпека;

- розуміння того факту, що процес глобальної інформатизації дозволяє найбільш «інформаційно-розвинутим» державам формувати громадську думку на суверенних національних територіях, які входять до Ради Європи (РЄ), так і поза нею, і актуалізує посилення виконання інформаційної політики щодо підтримання прав та свобод, рівноправності держав-членів РЄ в інформаційно-комунікаційній сфері;

- наукове твердження про інтенсифікацію співробітництва між Україною та Радою Європи в інформаційній сфері, яке полягає в тому, що за активної підтримки Ради Європи Україна стала на шлях сталого розвитку у впровадженні європейських стандартів інформаційних прав людини перш за все завдяки збільшенню проектів та програм, які спрямовані на розповсюдження та підтримку інформаційних прав людини в Україні.

Набуло подальшого розвитку:

- комплексне дослідження теоретико-методологічних засад інформаційної політики та концептуальні підходи щодо інформаційної політики Ради Європи;

- обґрунтування трансформаційної ролі світових акторів у міжнародній системі, яка виявляється в посиленні впливу їх політичної складової;

- положення про те, що в умовах глобальної інформатизації всіх сфер життєдіяльності спільнот інформаційна політика стає ефективним засобом досягнення соціально-економічних та військово-політичних цілей, що спонукає Україну до пришвидшеного впровадження найбільш інноваційних інформаційних технологій та інструментів. Наразі вивчення досвіду держав-членів Ради Європи та міжнародних організацій може сприяти підвищенню результативності інформаційної політики України і забезпечити необхідну теоретико-методологічну базу для подальших досліджень у цьому напрямку;

- аналіз інформаційної політики Ради Європи сприяє виокремленню таких актуальних напрямів діяльності організації, як: ЗМІ і демократія; вплив новітніх

технологій на права людини та демократію; гарантування захисту авторських прав; свобода інформації; формування стратегії для посилення відповідальності ЗМІ на європейському рівні..

Практичне значення одержаних результатів дослідження впливає з його актуальності та наукової новизни і полягає в тому, що загальні висновки дисертаційної роботи є авторськими та науково обґрунтованими, які можуть бути використані для подальших досліджень у галузі міжнародних відносин. Напрацювання дисертаційної роботи можуть бути корисними для новітніх наукових розвідок у царині міжнародної інформації і комунікації та функціонування міжнародних організацій, зокрема як наукових дисциплін, а також усіх суміжних дисциплін та напрямів науки про міжнародні відносини; у процесі підготовки низки навчальних курсів. Матеріали дисертації можуть слугувати студентам, викладачам та науковцям під час підготовки навчальних і наукових матеріалів, зокрема підручників, монографій та наукових публікацій. Прикладний аспект роботи полягає в тому, що її результати можуть бути враховані державними інститутами України, до компетенції яких належить здійснення програм міжнародної співпраці, науково-дослідними установами та інформаційно-аналітичними структурами, причетними до реалізації зовнішньополітичних ініціатив держави.

Особистий внесок дисертанта. Дисертаційна робота є самостійною науковою розробкою автора. Сформульовані в дисертації наукові результати, висновки, рекомендації та пропозиції належать особисто автору та є його науковим доробком. У статті «Санкційні рішення Ради Європи у контексті гібридної агресії Росії», надрукованій у співавторстві з науковим керівником Даниленко С.І., особистий внесок здобувача складає 0,4 авторських аркушів.

Апробація результатів дослідження. Ключові положення дисертаційного дослідження були апробовані у формі участі, виступів та обговорень дисертанта на міжнародних науково-теоретичних і науково-практичних конференціях, зокрема, на: Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Шевченківська весна» (30 березня 2017 р., м. Київ);

Міжнародній науково-практичній конференції «Геостратегічні пріоритети України в політичній, економічній, правовій та інформаційній сферах» (19 жовтня 2017 р., м. Київ); Міжнародній науково-теоретичній конференції молодих вчених «Актуальні проблеми міжнародних відносин» (25 жовтня 2018 р., м. Київ); Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих вчених, присвяченій 100-річчю Буковинського віча (23 листопада 2018 р., м. Чернівці); Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Актуальні проблеми міжнародних відносин», присвяченій 75-річчю Інституту міжнародних відносин (24 жовтня 2019 р., м. Київ); Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Шевченківська весна» (10 квітня 2020 р., м. Київ). Наукові здобутки і висновки дисертації обговорювалися на міжвідомчих семінарах і міжкафедральних засіданнях Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Публікації. За результатами дослідження було опубліковано 17 наукових праць, а саме: 10 статей у наукових фахових виданнях України, 2 статті у закордонному науковому фаховому виданні (Польща), які відображають наукові результати дисертаційної роботи та 5 тез - за матеріалами міжнародних і національних наукових конференцій.

Структура дисертації складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, що логічно поєднані у вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 207 сторінок, з них обсяг основного тексту - 170 сторінок, список використаних джерел - 22 сторінки (207 найменувань).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ І ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Інформаційна політика Ради Європи як регіональної міжнародної організації: концептуальні підходи

Рада Європи є однією з найбільш впливових регіональних міжнародних політичних організацій, ключовою політичною організацією міжурядового та міжпарламентського співробітництва в Європі. 5 травня 1949 р. Бельгія, Данія, Ірландія, Італія, Велика Британія, Люксембург, Норвегія, Нідерланди, Швеція і Франція підписали Статут Ради Європи, в якому проголосили мету побудувати єдину Європу, засновану на принципах верховенства закону, свободи, захисту прав людини і демократії. За час свого існування Рада Європи напрацювала значну законодавчу базу, що регулює найрізноманітніші аспекти міжнародної політики. Унікальність Ради Європи як регіональної міжнародної організації полягає в існуванні контрольних механізмів щодо виконання положень конвенцій та інших законотворчих документів у практичній діяльності національних інститутів держав-членів. Зауважимо, що Європейський суд з прав людини в Страсбурзі, що діє на субсидіарній основі, беззаперечно є головним механізмом, який забезпечує реальне дотримання положень Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод 1950 р.

Що стосується функцій Парламентської асамблеї (ПАРЕ), яка утвердилася як виразник політичної лінії Ради Європи (РЕ), то вони мають переважно консультативний характер, а реальні повноваження зводяться до виборів генерального секретаря РЕ та суддів Європейського суду з прав людини. Фактично політику РЕ визначає інший орган – Комітет міністрів закордонних справ (на практиці в ньому зазвичай засідають уповноважені представники міністрів). До функцій ПАРЕ також належить надання висновку з питання про прийом в РЕ нових членів, про дотримання державами зобов'язань, що

впливають із членства в організації, або рекомендації про виключення будь-якої держави з організації, зокрема остаточне рішення залишається за Комітетом міністрів закордонних справ. Сама ПАРЕ може лише призупинити, частково або повністю, повноваження парламентської делегації держави-члена, що, наприклад сталося з делегацією РФ у зв'язку з її агресією проти України у квітні 2014 р.

Варто відзначити, що на сьогоднішній день міжнародно-правове регулювання інформаційної галузі на європейському регіональному рівні досить стрімко розвивається, що показово по діяльності Ради Європи. Україна, що отримала членство в РЄ після приєднання до Статуту Ради Європи 9 листопада 1995 року, розділяє спільну мету зміцнення єдності між членами організації, захисту та дотримання принципів, що є загальною спадщиною, а також для соціально-економічного розвитку (Статут Ради Європи, 1949, с.435).

Наразі інформаційна політика Ради Європи перш за все спрямована на підтримку, розповсюдження та популяризацію європейських цінностей, які базуються на дотриманні прав і свобод людини. Важливою особливістю інституту захисту прав людини в компетенції Раді Європи є наявність дієвого механізму реалізації розроблених стандартів, в тому числі і щодо інформаційної політики.

Основним інструментарієм цього механізму визначено Європейську конвенцію про захист прав людини і основних свобод 1950 р., на підставі якої створено Європейський Суд з прав людини, і Протоколи до неї. Особливу цінність представляє право Суду розглядати індивідуальні скарги громадян на порушення їх прав і свобод у рамках держави. Крім того, Конвенція і Протоколи до неї містять широкий перелік громадянських, політичних, економічних і соціальних прав та свобод, який служить стимулом для держав-членів Ради Європи закріпити гарантії цих прав у національному законодавстві. Наголосимо, що підписання та ратифікація Європейської конвенції є обов'язковою для приєднання до Ради Європи, відтак інститут захисту прав людини слід розглядати як політичний інститут, за допомогою якого шляхом створення однакового передбачуваного політичного середовища на території Європи

здійснюється моніторинг суспільного життя, втілюються на практиці необхідні Раді Європи рішення, полегшується доступ до необхідних ресурсів держави (The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 2020a).

На даний час багатьма дослідниками діяльності міжнародних організацій, зокрема Ради Європи, відзначається одна з ключових особливостей сучасної (постіндустріальної або інформаційної) цивілізації, в основі якої лежать знання та інформація, що є визначальними чинниками сталого розвитку соціуму. При цьому в наукових дискусіях зазначається, що парадигма інформаційного суспільства представляє сучасний соціум у вигляді глобального процесу створення та широкого застосування інформації як громадського джерела, основою якого є повсюдна реалізація методів збору, обробки та збереження інформації, і обумовлює глибокі зміни (в основному прогресивного характеру) соціально-економічних, політичних і соціокультурних структур.

Підкреслимо, що термін «інформаційне суспільство» відображає одну з найбільш характерних особливостей сучасного етапу суспільного розвитку – бурхливий науково-технологічний розвиток та глобалізаційні процеси у другій половині XX - початку XXI ст. Інформаційні технології дозволяють спростити та прискорити процеси комунікації, роблять відносини між державою і громадянами більш прозорими, надаючи унікальні можливості в роботі з інформацією. Однак самі по собі ці технології не визначають фундаментальні характеристики сучасного суспільства. Адже країни, які досягли високого інформаційного стану, мають найбільш ефективну і потужну економіку, лідирують за всіма показниками добробуту громадян. Вони також випереджають інші країни щодо становлення і прискореного розвитку громадянського суспільства, демократичної політичної системи та забезпечення прав людини. Оскільки у структурі продуктивних сил інформаційного суспільства провідну роль відіграє науково-технічний потенціал, тому інформаційний соціум визначається як «суспільство знань» або «суспільство, засноване на знаннях». Крім того, у промисловості і сфері послуг провідну роль відіграють наукомісткі

галузі, в тому числі інформаційні, а економіка в цілому носить інноваційний характер.

Наукові підходи до дослідження інформаційної парадигми політики міжнародних організацій свідчать, що інформаційна політика в класичному розумінні визначається як сукупність цілеспрямованих заходів органів державної влади, спрямованих на реалізацію та розвиток, у співпраці з іншими інститутами політичної системи, елементами громадянського суспільства та іншими соціальними суб'єктами, і регулювання інформаційної та технічної сфери життєдіяльності суспільства і держави. На основі вказаного визначення інформаційної політики пропонуємо своє формулювання інформаційної політики Ради Європи як діяльності держав-членів в інформаційній сфері, яка спрямована на утвердження розвитку демократичних стандартів, доступу до інформації, свободи вираження поглядів та незалежності засобів масової інформації. Запропоноване визначення інформаційної політики, на наш погляд, дозволяє сформулювати її функції, серед яких виділимо наступні: – стимулювання інформаційними засобами гармонійного розвитку особистості, суспільства і держави; регулювання суспільного життя інформаційними засобами; регулювання інформаційними засобами взаємин (в тому числі інформаційних) особистості, суспільства і держави; забезпечення особистості, громадськості та органів державної влади об'єктивною інформацією про стан і розвиток соціуму; створення максимальних можливостей для ефективних дій (реалізації власних інтересів) особистості, суспільства і держави в інформаційному просторі; забезпечення інформаційними засобами соціально-політичної стабільності.

Поняття «інформаційної політики» тлумачиться в більшості випадків цілком однозначно: під цим терміном мається на увазі система поводження з існуючими інформаційними потоками і ресурсами з боку різних інституційних суб'єктів, зокрема держави або державних органів, або окремих організацій та установ, які мають своє бачення та інтереси під час роботи з інформацією.. «Інформаційна політика» в цьому, по суті управлінському, контексті при всьому

різноманітні можливих інтересів зрештою полягає в кількісному контролі за обігом потоків інформації. На базі кількісних метрик формулюються висновки про масштаб інформаційної відкритості того чи іншого суб'єкта.

Більш складним є контроль за розподілом потоку інформації з тим, щоб певна інформація досягла наміченої цільової групи і отримала заздалегідь запланований ефект. При цьому об'єктом діяльності стає вже сама цільова група, а інформація – інструментом впливу на певні визначені суспільні аудиторії. У всіх випадках інтереси суб'єктів такої інформаційної політики знаходяться за межами власне інформаційного простору. В рамках цих інтересів досягаються політичні, комерційні та будь-які інші цілі, для яких нові інформаційні можливості відіграють допоміжну роль, але сама по собі природа цих інтересів і цілей залишається незмінною. Інший підхід до проблеми визначення інформаційної політики, на наш погляд, можливий, якщо розуміти її як чинник, що впливає власне на підстави будь-якої діяльності. Інакше кажучи, ми пропонуємо розглядати «інформаційний бум» останніх десятиліть як рамки розвитку сучасних видів діяльності (а не як підлеглий елемент в їх складі).

Ключовою і змістовною для теми, що досліджується, виступає ідея «інформаційного простору» (або інформаційної дійсності). З цього погляду, однією з ознак глобальної соціально-культурної трансформації другої половини XX ст. виявилось не стільки багаторазове збільшення обсягу доступної інформації, скільки виникнення особливого роду простору, в якому починають складатися свої специфічні форми поведінки і діяльності, якісно відмінні від тих, що існували на попередньому етапі суспільного розвитку. Специфіка цього простору виражається і в характерних саме для нього правилах взаємовідносин, і в появі нового типу суб'єктів діяльності (як дійсно нових, так і старих, що трансформувалися). Набір цих суб'єктних позицій, відповідні їм форми поведінки, інтереси і установки по відношенню до інформаційного поля створюють базові умови для виникнення феномена новітнього часу, який отримав назву інформаційної політики.

На думку дослідників, сучасна інформаційна політика формується і реалізується в трьох сферах суспільного життя: соціальній, інформаційній та технічній. Основним середовищем для цього виду політики є інформаційний простір, який складає невидиму, нематеріальну частину життя соціуму. Основними інститутами сучасного демократичного, громадянського суспільства було визначено: реальну можливість безмежного використання природи; інститут приватної власності; урбанізацію; розвинену форму демократії; громадянське суспільство; національний тип державності.

Трансформація ролі матеріального виробництва та розвиток сектора послуг та інформації, інший характер людської діяльності, типи ресурсів, що втягуються у виробництво ресурсів, а також існуюча модифікація традиційної соціальної структури стали соціально-політичними трансформаціями, що детермінують зміни інформаційної політики. Прискорення соціального розвитку поступово стало об'єднуватися з підвищенням ролі технологічного чинника, науки і освіти, якісною зміною простору теоретичного знання і інформації в громадському виробництві. Політичне значення і роль інформаційного простору в сучасному соціумі постійно об'єктивно зростає, тому що цей простір постійно розширюється, залучаючи в себе все нові і нові суб'єкти, інститути, мережі, тобто структура інформаційного простору також постійно ускладнюється. Через об'єктивні причини інформаційний простір сучасного суспільства все більшою мірою цікавить владу і все більшою мірою стає її об'єктом. Політична роль сучасного інформаційного простору змінюється за рахунок його здатності змінювати політичну систему і змінювати владу (твіттер-технології, мобільний зв'язок, діджиталізація політичної і суспільної діяльності тощо).

Як зазначається в наукових розвідках, основний зміст державної інформаційної політики в сучасному соціумі становлять кілька взаємопов'язаних процесів, а саме: формування інформаційного законодавства та інформатизація діяльності влади і суспільства, повсюдне створення інституту зв'язків з громадськістю, розробка, створення і впровадження в політико-управлінські процеси інформаційно-комунікаційних технологій.

До функцій інформаційної політики також відносять стимулювання інформаційними засобами гармонійного розвитку особистості, суспільства і держави, регулювання суспільних відносин і взаємин особистості, суспільства і держави з боку вищої влади інформаційними засобами, спрощення і полегшення інформаційних взаємовідносин між особистістю, суспільством і державою, забезпечення особистості, громадськості та органів державної влади об'єктивною інформацією про стан і розвиток соціуму, створення максимальних можливостей для ефективних дій особистості, суспільства і держави в інформаційному просторі.

Можна погодитися з твердженням, що з прискореним розвитком інформаційно-комунікаційної сфери міжнародні інституції, в тому числі Рада Європи, приймає нові виклики і широко користується новими інформаційними (цифровими) технологіями. Окрім того, сучасний етап розвитку інформаційних технологій характеризується можливістю масованого інформаційного впливу на індивідуальну і суспільну свідомість аж до проведення великомасштабних інформаційних воєн, в результаті чого неминуchoю протипагою принципу свободи інформації стає принцип інформаційної безпеки. Цей принцип обумовлений глобальною інформаційною революцією, вдосконаленням і повсюдним впровадженням новітніх інформаційних технологій і засобів телекомунікацій. Проникаючи в усі сфери життєдіяльності держав, інформаційна революція розширює можливості розвитку міжнародного співробітництва, формує планетарний інформаційний простір, в якому інформація набуває властивостей найціннішого елементу національного надбання, його стратегічного ресурсу. Водночас вважаємо очевидним, що поряд з позитивними моментами такого процесу створюється і реальна загроза використання досягнень в інформаційній сфері в цілях, не сумісних із завданнями підтримки світової стабільності і безпеки, дотриманням принципів суверенної рівності держав, не використанням силових методів вирішення конфліктів, а залагодженням їх миролюбним шляхом, невтручанням в особисте життя, поважанням прав і свобод громадян.

Тому, враховуючи вищезазначене, можна констатувати, що в умовах сучасного інформаційного суспільства та трансформаційних змін глобальних комунікацій, перспективи суспільного розвитку безпосередньо пов'язані зі станом інформаційної сфери. Щорічно значно збільшуються обсяги інформації, які використовуються в різних сферах функціонування суспільства і його громадян, що неминуче посилює необхідність і значимість обліку цієї інформації. Прискорений розвиток інформаційних технологій і проблема їх оперативного впровадження в усі сфери життєдіяльності людства, зростання значущості інформації щодо прийняття управлінських рішень органами державної влади та управління, новий формат функціонування засобів масової інформації – ці та інші чинники виводять на передній план проблему формування та реалізації якісної державної інформаційної політики за підтримки міжнародних організацій, зокрема, для європейського регіону, найстарішої політичної організації Ради Європи.

Нові сучасні механізми реалізації інформаційної політики з використанням новітніх технологій, покликаних сприяти оптимізації та раціоналізації процесу прийняття управлінських рішень в органах державної влади і управління, нерідко містять в собі загрозу інформаційній безпеці, своєчасній протидії якої має сприяти вдосконалення механізмів та методів державної інформаційної політики. Відтак і питання реалізації інформаційної політики держави безпосередньо пов'язані з діяльністю і якісним станом засобів масової інформації (The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 2020b).

Інформаційна політика Ради Європи як провідної регіональної організації захищає принципи, що викладені в Європейській конвенції про захист прав людини і основних свобод (ЄКПЛ). Цей регіональний документ є юридично обов'язковим договором для всіх держав-членів РЄ. Стаття 10 ЄКПЛ гарантує захист права на свободу вираження поглядів, яка в контексті інформаційної політики включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати інформацію за допомогою Інтернету і ЗМІ, поширювати інформацію та ідеї без

будь-якого втручання з боку органів державної влади і незалежно від державних кордонів. (The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 2020c).

Пункт 2 статті 10 містить детальну норму про обмеження права на свободу вираження поглядів, яка безумовно має відношення до регулювання не тільки мас-медіа, а й Інтернету: Використання права на вільне вираження поглядів природньо накладає певного роду відповідальність, так з'являються обмеження чи санкції, ухвалені в законодавчому порядку і необхідні для підтримання національної безпеки, територіальної цілісності та громадського спокою в суспільстві, побудованому на принципах демократії. Водночас важливим рушієм вважається запобігання злочинності, охорона здоров'я, дотримання моральності, збереження репутації та прав інших суб'єктів, конфіденційність інформації, зберігання неупередженості при вчиненні правосуддя. Дане застереження тлумачиться як трьох складовий критерій, згідно з яким будь-які обмеження в 47-ми країнах Ради Європи повинні: а) бути передбачені законом, б) переслідувати одну із зазначених цілей, в) бути необхідними в демократичному суспільстві. (The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 2020d).

У зв'язку з цим необхідно відзначити, що положення прийнятої в 1950 р. Конвенції не зупинилися в середині ХХ ст., а розвиваються й зараз за допомогою доповнень, а також їх інтерпретації органами Ради Європи та перш за все рішеннями створеного Радою Європи Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ). Держави-члени Ради Європи визнають юрисдикцію цього суду обов'язковою з питань тлумачення і застосування Європейської конвенції з прав людини та протоколів до неї у випадках передбачуваного порушення в тій чи іншій країні положень цих договірних актів. Скарги в ЄСПЛ подаються, якщо всі можливості захисту у себе в країні вичерпані. У розгляді обов'язково бере участь суддя ЄСПЛ з держави, щодо якої подається скарга. У своїх рішеннях Європейський суд з прав людини може зобов'язати конкретну державу-члена Ради Європи переглянути ті чи інші судові рішення, змінити норми

національного законодавства, які порушили права конкретних осіб. Практика, що стосується відносин в нових медіа та в Інтернеті, пов'язана із застосуванням зазначеного трьох складового критерію і говорить про те, що будь-яке легітимне обмеження свободи вираження поглядів має пройти цей процес.

Щодо самоврядування Інтернету, то запровадження етичних норм в 1980-і і в першій половині 1990-х рр. сприяло тому, що Інтернет був не настільки поширеним явищем як на сучасному етапі розвитку, а користувачі майже повсюдно були людьми з вищою освітою, які використовували мережу для поповнення своїх знань, проведення досліджень, наукових дискусій. Вони були в змозі самостійно створювати і поважати цивілізовані правила користування інтернет-послугами. В середині 1990-х рр. ситуація почала кардинально змінюватися, оскільки кількість користувачів Інтернету стала прискорено зростати, і для багатьох це була вже нова форма розважального ресурсу. Стрімко виникла інтернет-індустрія, що була спрямована на задоволення цієї нової потреби, яка нерідко створювала умови для порушення національного законодавства і суспільної моралі. До Інтернету швидко долучилися діти, спочатку як до технічного засобу навчання, а згодом як до нового ігрового інструментарію. У зв'язку з цим виникло питання про обов'язок держави захищати неповнолітніх від шкідливої для них інформації (Digital societies: a common agenda | Science Report, 2021a).

Через глобальний характер мережі Інтернету, яка не має державних кордонів, виникла дискусія про допустимість і необхідність зовнішнього регулювання Інтернету. Важливу роль в цій дискусії відіграв Міжнародний союз електрозв'язку (МСЕ або ITU), спеціалізована установа Організації Об'єднаних Націй в області інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). МСЕ розподіляє радіочастотний спектр, такий необхідний сьогодні для послуг бездротового Інтернету і мобільної телефонії, розробляє технічні стандарти, що дозволяють мережам і технологіям ефективно взаємодіяти між собою, і поліпшувати доступ до ІКТ в «інформаційно бідних» регіонах. МСЕ прагне стати форумом, на якому б обговорювалися не тільки технічні, але й політичні питання, пов'язані з

Інтернетом. Однак поки що основними сферами компетенції Міжнародного союзу електрозв'язку в цій області залишаються такі форми діяльності, як сприяння в подоланні розриву в цифрових технологіях, міжнародне та регіональне співробітництво, управління використанням радіочастотного спектру, розробка стандартів і поширення інформації (Digital societies: a common agenda, 2021 b).

Найважливішим результатом дискусій кінця 1990-х – початку 2000-х рр. стало розуміння, яке підтримується багатьма державами та міжнародними організаціями, що Інтернет повинен регулюватися трьома рівноправними акторами. Перший актор – органи державної влади, (уряди завжди укладали міжнародні угоди, від них, в свою чергу, вимагали їх виконання). Другий важливий актор, який повинен брати участь в регулюванні Інтернету, – бізнес. Зрозуміло, мова йде не взагалі про бізнес, а про учасників інформаційно-телекомунікаційного ринку. Третім актором багатостороннього управління є громадянське суспільство, під яким розуміються ті неурядові організації, що представляють інтереси інтернет-користувачів. Але не тільки вони, а й будь-які інші організації громадянського суспільства, зайняті діяльністю, на яку впливають ІКТ (Digital societies: a common agenda, 2021 d).

Револьюційність підходу, на погляд фахівців, полягала не тільки в тому, що бізнес і громадянське суспільство допускалися до процесу прийняття рішень, хоча раніше з ними могли, а в ряді випадків і зобов'язані були консультуватися, тобто вони ставали рівноправними акторами поряд з органами влади. Жодна з трьох сторін не може нав'язати свою думку двом іншим, і жодне рішення по управлінню мережею Інтернет на міжнародному рівні не може бути прийняте без обговорення на прозорій і демократичній основі і без згоди будь-якої з цих трьох сторін. Згодом принцип багатосторонності управління Інтернетом на міжнародному рівні був уточнений. Було вказано про необхідність здійснювати його за повномасштабною участю не тільки органів державного управління, приватного сектору, громадянського суспільства, а й міжнародних організацій,

які мають напрями діяльності, пов'язані з інформаційною політикою. (Digital societies: a common agenda, 2021 d).

Відповідно одну з ключових проблем інформаційної політики Ради Європи становить інструментарій поширення інформації, що пов'язано з тотальною комерціалізацією і розповсюдженням шаблонної масової культури. Для того щоб скоротити і певною мірою нейтралізувати ці негативні явища, в рамках європейської культурної політики пріоритет надається пошуку позитивних шляхів заохочення, створення і поширення високоякісних аудіовізуальних програм, які мають забезпечувати основний принцип - телебачення несе культуру кожному користувачеві. За найбільш оригінальні і в творчому відношенні професійні телевізійні передачі присуджується приз «Європа», який був заснований в 1987 р. Конкурс, організований Радою Європи у співпраці з іншими європейськими інститутами, відкритий для місцевих, регіональних або національних трансляційних станцій. Він охоплює такі жанри, як «художнє кіно», «документальне кіно», «європейські події» і «ІРІС» (мультикультурні програми). Премія присуджується кращій програмі певного жанру, а всі інші спеціальні премії присуджуються місцевим або регіональним станціям. Переможців обирає журі, яке складається з провідних представників телемовлення (Council of Europe. Minutes of proceedings of the Fourth Sitting, 1949).

З огляду на те, що жодна держава не може подолати кризу в сфері кінематографії в Європі, Комітет експертів з питань кіно Ради Європи розробив і прийняв в 1992 р. Європейську конвенцію щодо спільного виробництва фільмів (Council of Europe. Sixth Joint meeting of the members of the Consultative Assembly of the Council of Europe and the members of the European parliamentary Assembly, 1959). Крім того, в 1988 р. був заснований Фонд підтримки європейського кіно- і телемистецтва «Євроімідж», що знаходиться в Страсбурзі і має на меті створення кінематографічних та аудіовізуальних творів в Європі. Для цього проводиться часткове фінансування їх спільного виробництва і розповсюдження. З моменту свого функціонування фонд Євроімідж надав підтримку у

виробництві більш ніж 700 повнометражних і документальних фільмів. Наразі до нього приєдналися 27 держав-членів, і його річний бюджет становить майже 20 млн євро. Фінансова підтримка поширенню продукції і допомога кіноакторам доступна тільки для тих країн-членів, які не потрапили до програми підтримки засобів масової інформації, що реалізується Європейським Союзом (Council of Europe. Consultative Assembly, 1949).

Необхідно відзначити, що інформаційна політика РЄ охоплює головним чином коло проблем, пов'язаних з діяльністю засобів масової інформації та їх взаємовідносин з державною владою, оскільки саме ці проблеми найбільш гостро постають сьогодні і постійно знаходяться, почасти завдяки самим же засобам масової інформації, в фокусі суспільної уваги. При цьому в міру просування до правової демократичної держави відбувається розширення навіть такого вузького розуміння сфери інформаційної політики за рахунок включення в неї проблем, пов'язаних з реалізацією гарантованого Конституцією права громадян і юридичних осіб на вільне одержання та поширення інформації для масового користування.

Відтак інформаційний простір держави, в якому протікають процеси інформаційної взаємодії (інформаційні процеси), вважається перш за все сукупністю взаємопроникних інформаційних сфер державної влади, місцевого самоврядування і громадянського суспільства. Виходячи із об'єктної структури інформаційного простору, як узагальнених об'єктів інформаційної політики, можна виділити такі сфери: інформаційна сфера влади, що складається з інформаційної сфери – державної влади і «вкладеної» в неї сфери місцевого самоврядування; «інформаційна сфера громадянського суспільства; область перетину інформаційних сфер державної влади, місцевого самоврядування та громадянського суспільства». До зазначених узагальненими об'єктами регулювання в рамках основного стратегічного напрямку державної інформаційної політики в якості її основних функціональних завдань доцільно виділити наступні: «забезпечення інформаційного обслуговування населення та інституціональних структур громадянського суспільства на основі розвитку

масового інформаційного обміну та масових комунікацій; інформаційне забезпечення діяльності системи органів державної влади та місцевого самоврядування; забезпечення інформаційної взаємодії громадянського суспільства і влади, включаючи державну і місцевого самоврядування».

Одним з головних функціональних завдань державної влади, зокрема України, визначена зовнішньополітична діяльність, тобто взаємодія на офіційному рівні з іншими державами і світовим співтовариством в особі його міждержавних інститутів і організацій. Результатом зовнішньополітичної діяльності державної влади є багатосторонні і двосторонні договори та інші міжнародні нормативні правові акти, які відповідно до чинної Конституції України є складовою частиною її правової системи та в сенсі встановлених цими актами правил мають пріоритет над національними законами. Міжнародні нормативно-правові акти, які є прямими взаємно регулюючими впливами, що встановлюють правила і умови міждержавної взаємодії і розвитку світової спільноти, є певним чином задокументованою інформацією і утворюють ще один узагальнений транскордонний інформаційний потік.

Таким чином, в рамках схематичної моделі держави, як системи регулювання із зворотним зв'язком, можна виділити наступні узагальнені транскордонні (зовнішні) інформаційні потоки, що забезпечують взаємодію зі світовим співтовариством (зовнішнім середовищем) і визначають зовнішньополітичні складові основних функціональних завдань державної інформаційної політики: потік масового транскордонного обміну інформацією та масових транскордонних комунікацій; потік структурованої інформації про різні аспекти стану та розвитку світового співтовариства; потік міжнародних нормативних правових актів, що представляють прямі міждержавні взаємини.

Виділення зазначених узагальнених транскордонних інформаційних потоків є досить умовним і схематичним, але, на наш погляд, дозволяє більш чітко визначити зовнішньополітичні аспекти основних функціональних завдань державної інформаційної політики в системі взаємовідносин між державою і світовим співтовариством. Інформація є важливим джерелом енергії для

розвитку суспільства і держави, а інформаційна сфера – найважливішим системоутворюючим фактором їхньої життєдіяльності. Недолік, недостовірність, необ'єктивність внаслідок навмисного або ненавмисного перекручування, несвоєчасність і несанкціоноване використання інформації можуть призводити до прийняття рішень з непередбачуваними наслідками і створювати загрози національній безпеці в різних сферах діяльності суспільства і держави. Тому і на концептуальному рівні, і на рівні практичної реалізації державної інформаційної політики необхідним вважається дотримання додаткових умов і обмежень, що забезпечують захист інформаційного простору держави від зовнішніх і внутрішніх загроз, або, за прийнятою термінологією, інформаційну безпеку держави.

Слід підкреслити, що значимим етапом в розвитку інформаційної політики Ради Європи стала і Європейська культурна конвенція 1954 р., яка була спрямована на розповсюдження культурних здобутків Європи серед держав-членів шляхом популяризації вивчення громадянами мов, культурного надбання та історії (стаття 2), реалізації загальних культурних заходів, що представляють інтерес для Європи (стаття 3), вільного переміщення та обміну осіб, а також предметів високої цінності (стаття 4) (Європейська культурна конвенція, 2004). Після затвердження на європейському рівні, положення поширилися і на універсальній площині – в Рекомендаціях ЮНЕСКО через міжнародний обмін цінностями культури (Найробі, 1976 р.), Конвенції ЮНЕСКО про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження (Париж, 2005) ((Інтеграція України в європейське інформаційне суспільство: виклики та завдання, 2014а та Фролова & Чекмарьова, 2022 а).

Стрімкий прогрес і дистрибуція звуко- і відеозаписувальної техніки, а також технологій для звукової і візуальної передачі на велику відстань, припав на 50-ті роки ХХ ст. У відповідь на зростаючий попит у Парижі ухвалили Європейську угоду про обмін телефільмів, з метою посилення такого обміну. Учасники угоди погодилися показувати кінострічки від телерадіомовних організацій з іншої країни лише за наявності відповідного дозволу та положень в

контрактах між продюсерами фільму, акторами та причетними до виробництва особами (Інтеграція України в європейське інформаційне суспільство: виклики та завдання, 2014 b та Фролова & Чекмарьова, 2022 b).

Крім того, Рада Європи в 1960 р. ухвалила текст Європейської угоди про захист телевізійних передач, метою якої був захист прав щодо показу телевізійних передач (European Agreement on the Protection of Television Broadcasts, 1960). По суті, вказані угоди посприяли появі Римської конвенції, ухваленої і підписаної в Римі 26 жовтня 1961 р., у Додаткових протоколах до якої було зафіксовано обов'язкове долучення до Міжнародної конвенції про охорону прав виконавців, виробників фонограм і організацій ефірного мовлення. ((Інтеграція України в європейське інформаційне суспільство: виклики та завдання, 2014 d та Фролова & Чекмарьова, 2022 c).

Подальший розвиток інформаційної політики РЄ знайшов вираження у документі «Європейська угода про запобігання радіомовленню зі станцій, що знаходяться поза межами національної території» (1963 р.), суть якої полягає у відсутності дозволу на запуск радіомовлення на судні, в літаку та інших транспортних засобах, що надійшло з території іншої країни, в межах території країни-учасниці (European Agreement for the Prevention of Broadcasts transmitted from Stations outside National, 2020).

Потому у Брюсселі 1974 р. конфірмували міжнародну Конвенцію про розповсюдження несучих програм сигналів, які передаються через супутники. В основі документу – рівнозначний підхід до лімітації передачі сигналів, як і в згаданій вище європейській угоді. Водночас Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних, яка була ухвалена 1981 р., запустила режим захисту персональних даних та гарантування їх безперешкодної транскордонної передачі на міжнародному правовому рівні (Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних, 1981).

Зазначимо, що найбільш важливим документом щодо сфери телерадіомовлення, вважається Конвенція Ради Європи про транскордонне

телебачення 1989 р., яка виокремлює ключовою інформаційну діяльність саме телерадіомовлення незалежно від того, як транспортується сигнал: через кабельне телебачення, наземні передавачі чи супутники (стаття 3) (Європейська конвенція про транскордонне телебачення, 1989). Що стосується захисту прав автора на його твори, які проходять через супутники, то вони регулюються Європейською конвенцією з питань авторського та суміжних прав у рамках транскордонного супутникового мовлення 1994 р. (European Convention relating to questions on copyright law and neighbouring rights in the framework of transfrontier broadcasting by satellite, 1994). Для збереження європейських культурних здобутків у форматі аудіо- та відеотворів, збільшення їх значення в історії та художньої форми через акумулювання, збереження та полегшення доступу до таких творів, РЄ у 2001 р. ухвалила Конвенцію про захист європейської культурної спадщини у формі аудіо - та відеотворів (European Convention for the Protection of the Audiovisual Heritage, 2001).

У додаток до вищезгаданої конвенції РЄ у 2001 р. ухвалила також інші документи в галузі інформації, а саме Європейську конвенцію про правовий захист послуг, які базуються на умовному доступі, щоб узаконити в межах держав-членів організації діяльність із надання несанкціонованого доступу у сфері мовлення та інформаційних послуг (European Convention on the legal protection of services based on, or consisting of, conditional access, 2001); Конвенцію про інформаційне та правове співробітництво щодо «Інформаційних суспільних послуг», яка заклала основу для юридичного оформлення системи інформаційного співробітництва у площині новітніх комунікаційних служб через застосування «Директиви 98/48/ЕС» поза Європейським Союзом» (Convention on Information and Legal Co-operation concerning «Information Society Services», 2001), відповідно до яких Рада Європи діятиме як координаційний центр з розробки законодавства у сфері «інформаційних суспільних послуг» на рівні Європи (Convention on Information and Legal Co-operation concerning «Information Society Services», 2014).

Для ефективного міжнародного співробітництва щодо виявлення і протидії злочинам у сфері інформаційно-комунікативних технологій Рада Європи у 2001 р. в Будапешті ухвалила Конвенцію про кіберзлочинність (Конвенція про кіберзлочинність, 2001). У документі фокусується увага на чотирьох видах злочинів, які мають місце в кіберпросторі із використанням ІКТ, зокрема, порушення конфіденційності, цілісності та можливості отримання доступу до комп'ютерних даних і систем; правопорушення, які мають відношення до комп'ютерів; правопорушення, пов'язані зі змістом; правопорушення, пов'язані з присвоєнням авторських та суміжних прав. У Конвенції прописані повноваження щодо сприяння їх розкриттю, розслідуванню та переслідуванню як в межах держави, так і у світовому просторі, в тому числі фіксування договорів для ефективного співробітництва між державами для протидії зазначеним правопорушенням. Рада Європи також здійснила ряд заходів з метою закріплення гарантій для вільного доступу до інформації. Так, Комітет міністрів РЄ у 1981 р. прийняв Рекомендацію (81) для 19 держав-членів Ради Європи щодо доступу до інформації, яка належить органам публічної влади, з подальшим переглядом у 2002 р. в Рекомендаціях про доступ до офіційних документів. У свою чергу Конвенція Ради Європи про доступ до офіційних документів 2009 р. визначила основний принцип доступу до офіційних документів – гарантувати право кожного на доступ до офіційних документів, що запитуються і є у розпорядженні публічної влади (Council of Europe Convention on Access to Official Documents, 2009).

Окрім договірних норм, система права РЄ насичена нормативно - правовими положеннями в інформаційній сфері, що відносяться до «м'якого» права – у рекомендаціях та деклараціях Комітету Міністрів, а також в резолюціях ПАРЄ. Численність документів значно більша за договірні джерела через більш гнучкий механізм їх ухвалення. Фактично упродовж останніх п'ятдесяти років Рада Європи виступає міжнародним «локомотивом» міжнародної системи права, особливо у галузі регулювання міжнародно-правових інформаційних відносин в Європі. «М'яке» право відіграє ключову

роль у розвитку панєвропейського інформаційного права, зокрема через його гнучкість і необтяжливість для держав-членів.

З огляду на зобов'язання України перед Радою Європи, здійснюється робота всього державного механізму, приватного сектору і суспільства з метою втілення якісних стандартів у життя. Утім, для України, наголошується у наукових дослідженнях, це принесе значні досягнення, заради яких варто активно рухатися в європейському векторі (Інтеграція України в європейське інформаційне суспільство: виклики та завдання, 2014 с, Фролова & Чекмарьова, 2022 d).

Наразі, як свідчать дослідження українських науковців, з'явилися нові можливості для узгодження позицій і з моніторингових досліджень щодо питань відповідності реформування владної, громадської та економічної сфер України у контексті виконання взятих державою зобов'язань. Державні структури управління регулярно підтверджують курс на впровадження європейської практики для розвитку демократії, оголошуючи право на вільну комунікацію як фундамент для громадянського суспільства і любіють утвердження відповідних принципів для забезпечення свободи слова, вільного вираження думок, плюралізму і незаангажованості ЗМІ, застосування нових інформаційних технологій та Інтернету для прогресу (Губерський, 2007a).

Як йдеться у наукових працях, результати проведених ПАРЄ спеціальних досліджень і моніторингів демократичних і політичних процесів в країнах-членах вивчаються і приймаються до уваги при розробці та прийнятті державних рішень з метою контролю за виконанням зобов'язань в рамках Європейської конвенції з прав людини (1951) з доповненнями (1998) і факультативними протоколами до них, Європейської конвенції про транскордонне телебачення (1989, 1998), Європейської культурної конвенції, Європейської конвенції про універсальну інформаційну послугу (2003), Європейської конвенції про кіберзлочинність (2002), рекомендацій і резолюцій з розбудови і поглиблення інформаційного суспільства. Це повною мірою стосується слухань і дискусій про стан інформаційної політики в Україні (Губерський, 2007b).

Зауважимо, що інформаційна складова міжнародних відносин України і РЄ має вплив на внутрішню політику і заохочує працювати в узгодженому правовому полі між державами, а вільний інформаційний обмін є одним з визначальних факторів суспільного розвитку і відповідності європейським вимогам. На думку фахівців, Україна, безперечно, здійснює якісні зміни інформаційного середовища та своєї достойної репрезентації на європейській та міжнародній арені, що є основою для оптимізації європейської інтеграції для України (Губерський, 2007с).

Україна і Рада Європи в сфері інформаційної політики визнали прогрес європейської інтеграції; захист і розширення прав людини, вільний обіг інформації, ідей і поглядів; плюралізм і різноманітність ЗМІ і нових комунікаційних послуг; культурний і релігійний діалоги з метою утвердження взаєморозуміння як в самих європейських суспільствах, так і між Європою та іншими регіонами світу. Загалом, незважаючи на певні проблеми відносин, роль РЄ в демократизації України вважається визначною і позитивною. Пріоритети європейського напрямку зовнішньої політики України визначено обов'язковою умовою постійності її міжнародного становлення і розвитку збалансованих міжнародних відносин (Губерський, 2007d).

За висновками численних експертно-аналітичних досліджень, Україна займає активну позицію в діяльності Ради Європи, а остання, в свою чергу, має значний вплив на політико-правові реформи в державі, прискорює розвиток державного законодавства, включаючи інформаційну сферу. З огляду на це, внесок Ради Європи у розвиток міжнародно-правового регулювання інформаційної галузі на загальноєвропейському рівні, уніфікацію державного законодавства на загальноєвропейському рівні та відстоювання прав і свобод людини в інформаційній державі, варто оцінювати як такий, що посилює прогрес міжнародного інформаційного права (Інтеграція України в європейське інформаційне суспільство: виклики та завдання, 2014 d; Фролова & Чекмарьова, 2022 e).

1.2. Джерельно-документальна база дослідження та аналіз наукової проблеми

Стрімкий розвиток ролі інформації в сучасному світі, зміцнення взаємозв'язку між інформаційним і політичним просторами, а також ускладнення їх взаємовпливів, визначають проблему вироблення і реалізації інформаційної політики Ради Європи. Відкритість і прозорість прийнятих рішень є важливою умовою ефективної комунікації між Радою Європи та країнами-учасниками організації. Ці фактори зумовлюють необхідність розробки і дослідження інформаційної політики Ради Європи.

Статус міжнародної організації в реальному світі визначається її статусом в інформаційному просторі. Як компоненти світового політичного процесу міжнародні організації є частиною інформаційного процесу. У міру зростання впливу регіональних, глобальних, континентальних політичних утворень, а також військово-політичних і релігійно-політичних альянсів на сучасній політичній арені світу основна увага фокусується на діяльності цих інститутів. Рада Європи (РЄ) також як і інші організації, зокрема ООН, НАТО, ЄС, усвідомлюють необхідність інформаційного спілкування, а отже, вони є джерелами, передавачами і одержувачами інформації.

Рада Європи будує свою інформаційну політику, враховуючи реалії сучасного світу, прискореної інформаційно-комунікаційної революції і глобалізаційних процесів, спрямовану на створення єдиного інформаційного поля через розвиток засобів комунікації. Організація є повноправним учасником сучасних міжнародних відносин, що пристосовані до модернізації інформаційних процесів, оскільки політична або економічна подія стає значущою, коли про неї повідомлено в ЗМІ.

Водночас інформаційна стратегія міжнародних неурядових інституцій є політичним засобом, який не тільки генерує суспільну думку, а й безпосередньо впливає на прийняття політичних рішень. Відтак інформаційна політика

міжнародних організацій характеризується як певною мірою інформаційно-політична інтерпретація подій.

Теоретико-методологічну основу дисертації склали роботи вітчизняних і зарубіжних дослідників - політологів-міжнародників, економістів-соціологів, правознавців, а також матеріали дискусій, міжнародних і вітчизняних науково-практичних конференцій, теоретичні праці, автореферати дисертацій і дисертації, реферативні збірники, статті в наукових журналах і публіцистичні статті, матеріали численних сайтів Інтернету (поточні матеріали аналітичних, інформаційних, соціологічних, сайтів і офіційних сайтів органів державної влади). Дослідження спирається на положення, висновки і категоріальний апарат політології міжнародних відносин. Особлива увага в роботі приділена науковому аналізу відповідних положень діяльності Ради Європи в інформаційній галузі. Відповідно інформаційна політика розглядається як складне і неоднозначне соціальне явище, що тісно пов'язане з інформаційним простором, політичною і технічною сферами суспільно-політичного життя. Її основними характеристиками, що відрізняють від інших видів політики, є гарантована полісуб'єктність, високий ступінь публічності, об'єктивний розвиток за рахунок розширення і залучення все нових і нових суб'єктів і акторів світової політики.

Враховуючи вищезазначене, теоретико-методологічну основу дослідження становлять наукові методи, а також методологічні підходи до розуміння сутності інформаційної політики Ради Європи. Методологічна основа розгляду проблем дисертації базується на методах системного аналізу, системному підході, інституціональному підході, історичному методі, методі структурно-функціонального аналізу, методі моделювання, факторному аналізі та кібернетичному підході.

Особливо значущими для теоретико-методологічної основи дисертаційної праці стали теоретичні концепції політичної модернізації, теорії «політичних мереж», теорії постіндустріального, інформаційного і комунікативного суспільства, теорії комунікації та діджиталізації. Сукупне використання даних методів дозволило забезпечити комплексний підхід до вивчення поставленої

проблеми. Так, використання системного підходу та методу системного аналізу уможливорює аналіз діяльності Ради Європи як цілісної системи, що складається з елементів, які знаходяться у тісній взаємодії та визначають напрямки її розвитку та трансформації. Системні методи аналізу дозволяють розглядати Раду Європи як комплекс відносин між державами в рамках цілей діяльності організації. Структура Ради Європи має достатню автономну силу, що здатна обмежувати дію елементів системи, тобто держав, що входять до її складу. Системний підхід дозволяє визначити основні системоутворюючі чинники реалізації державної інформаційної політики: формування і розвиток системи інформаційного законодавства, системи інформаційних ресурсів, інформаційно-комунікаційної інфраструктури, науково-технічного і виробничого комплексу інформаційної індустрії, ринку інформаційної продукції і послуг, системи масової інформаційної освіти, освіти і підготовки професійних кадрів для інформаційної сфери. Метод моделювання дозволяє конструювати евентуальні моделі та сценарії трансформації Ради Європи, враховуючи тенденції глобального розвитку, а також стрімкий науково-технологічний розвиток, в умовах яких будується сучасна інформаційна політика держав та міжнародних організацій. Застосування структурно-функціонального аналізу дає можливість проаналізувати ключові засади міцного причинно-наслідкового зв'язку та відносин між елементами, тобто державами, регіональної міжнародної організації, якою є Рада Європи, що обумовлюють її цілісність, розвиток та трансформаційні процеси.

Важливу методологічну складову дисертаційного дослідження склав інституційний підхід. Його застосування було обумовлено необхідністю вивчення структури Ради Європи та її взаємодію з іншими інституціями, міжнародними організаціями, учасниками Ради Європи, лобістськими організаціями, а також ЗМІ, які є вагомим інструментом інформаційної політики. Інституціоналізм вивчає можливості міжнародних інститутів впливати на поведінку держав і долати перешкоди до співпраці, що виникають в середовищі системи сучасних міжнародних відносин. Історичний метод

дозволив простежити еволюцію рішень Ради Європи в інформаційній сфері, а також формування і розвитку інформаційного суспільства в Європі на основі дотримання основних прав і свобод. Застосування факторного аналізу уможливило вивчення умов та рушійних сил, що розкривають скерованість еволюції, розвитку та трансформації Ради Європи в умовах глобальних політико-системних трансформацій та комунікативно-інформаційної революції, зробити узагальнення щодо її функціонування та визначити якісні виміри факторів в динаміці їх розвитку й взаємозв'язку.

Для виявлення узагальнених інформаційних потоків і їх функціонального призначення з точки зору реалізації рішень зазначених завдань інформаційної політики Ради Європи в роботі використовується кібернетичний підхід, за яким держава є системою регулювання зі зворотним зв'язком, суспільство - складним об'єктом регулювання, а система органів державної влади і місцевого самоврядування (система органів влади) – «централізовано-децентралізованим керуючим пристроєм з ієрархічною структурою, що здійснює вироблення управлінських рішень, спрямованих на розвиток і задоволення потреб суспільства, і контроль за їх виконанням. Ідеологічно подібна модель заснована на уявленні держави як певної форми людського співжиття, «...яка виступає як деяка тотальність, цілісність взаємозв'язків і відносин владно-правових структур і суспільства як системи взаємовідносин між індивідами і їх асоціаціями, в якій не можна виділити жодну частину як самодостатню і незалежну».

Необхідно відзначити, що інформаційна політика охоплює і коло проблем, пов'язаних із діяльністю засобів масової інформації та їх взаємовідносинами з державною владою, оскільки саме ці проблеми стоять сьогодні найбільш гостро і постійно знаходяться, почасти завдяки самим же засобам масової інформації, в фокусі суспільної уваги. При цьому в міру просування до правової демократичної держави відбувається розширення навіть такого вузького розуміння сфери інформаційної політики за рахунок включення в неї проблем, пов'язаних з реалізацією гарантованого Конституцією права громадян і юридичних осіб на вільне одержання та поширення інформації для масового

користування. Подібна інтерпретація інформаційної політики має більш точне термінологічне визначення як державна політика в галузі масової інформації.

З огляду на той факт, що саме інформація визнана основою для розвитку сучасного постіндустріального суспільства і держави, інформаційні процеси вважаються найважливішою складовою частиною всіх внутрішньополітичних і зовнішньополітичних процесів життєдіяльності країни. У зв'язку з цим державну інформаційну політику необхідно розглядати як сукупність: цілей, що відображають державні інтереси в інформаційному полі; стратегій і тактик управлінських рішень і методів їх реалізації, що розробляються і реалізуються державною владою для регулювання і вдосконалення як безпосередньо процесів інформаційної взаємодії в усіх сферах життєдіяльності суспільства і держави, так і процесів технологічного забезпечення такої взаємодії. Тому формування і розвиток відкритого інформаційного простору держави в умовах забезпечення її цілісності і єдності визнано основним стратегічним напрямком державної інформаційної політики сьогодення.

Інформаційна політика є сферою знання, яка має міждисциплінарний характер, тому цілий ряд напрямів науки і практики формували її теоретичні та методологічні підґрунтя. Спроби досліджень робилися задовго до фактичного розуміння проблемної області та були пов'язані з усвідомленням місця особистості і мас в політичному процесі, а також впливу політики на масову свідомість через використання інформаційних методів. Найбільш часто в зв'язку з цим згадуються такі науковці, як Г. Тард і Г. Ле Бон, які досліджували проблеми масової психології, а виявлені ними закономірності широко використовувалися політиками в першій половині XX ст. (Tard, 1999, Le Bon, 1998). Більш того, наукові розвідки дослідників вплинули на формування інформаційної політики тоталітарних режимів того часу, що стало об'єктом додаткових досліджень і аналізу.

Серед послідовників наукової школи Г. Тарда і Г. Ле Бона вважаємо за необхідне виділити В. Райха (Reich, 1997) і С. Московічі (Moscovici, 1996), які працювали не тільки з теоретичним матеріалом, але й з досвідом, який був

реалізований на практиці. Даний список можна продовжити іменами, як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників, але роботи вже наведених авторів цілком достатні для загального розуміння особливостей інформаційного впливу на об'єктів інформаційної політики.

Загальні теоретико-методологічні аспекти інформаційної політики держави в умовах глобальних трансформацій, зокрема в інформаційній сфері, детально досліджувались у науковому доробку українських вчених – О.Бодрука (О.Бодрук, 2003), І. Боднара (Боднар, 2005), В. Горбуліна (В.Горбулін, 2017; 2020), Н. Белоусової (Белоусова & Квартенко, 2013), С. Даниленка (Даниленко, 2010, 2021), М.Дорошка (Дорошко, 2015), О.Івасечко (Івасечко, 2022), О.Зернецької (Зернецька, 1999), Є.Макаренка (Макаренко, 2002; 2017), Г.Почепцова (Почепцов, 1998; 2008), О.Сосніна (Соснін, 2003), В. Климчука (Климчук, 2006), В.Копійки (Копійка, 2020), О. Крюкова (Крюков, 2007), О.Кучмій (Кучмій, 2018), І.Кураса (Курас, 2009), М.Рижкова (Рижков, 2014; 2019), О.Добржанської, Н.Литвиненко, Ж.Панченко (Рижков, Добржанська, Литвиненко & Панченко, 2012), Н.Піпченко (Н.Піпченко & М.Рижков, 2019), В.Попка (Попко, 2021). М.Ожевана (Макаренко, Рижков & Ожеван, 2006), Є.Тихомирової (Тихомирова, 2019), О.Шевченко (Шевченко, 2006; 2018), О.Фролової (Фролова, 2019; 2022), А.Яковця (Яковець, 2017, 2020) тощо.

Різним аспектам інформаційного суспільства, як нового типу соціальної організації і основи для формування інформаційної політики держави та міжнародних організацій, таких як Рада Європи, присвячені роботи зарубіжних вчених – Г. Алмонда (Almond, 1980), Д. Бела (Bell, 1999), Н.Вінера (Viner, 1958), М. Кастельса (Kastels, 2000), І. Масуди (Masuda, 1990), Н. Мура (Mur, 1999), М. Пората (Porat & Rubin, 1978), Д. Робертсона (Robertson, 1990), Г.Саймона (Simon, 1960), Т. Стоун'єра (Stounier, 1986), А.Тофлера (Toffler, 1980), Ф. Вебстера (Webster, 2014), Ю. Хабермаса (Habermas, 1981), Д. Хелда (Held, McGrew D. Goldblatt & Perraton, 1999) та інших дослідників. Загальнотеоретичні аспекти проблеми захисту прав людини, які вважаються основними при побудові інформаційної політики Ради Європи, розглядаються в

роботах зарубіжних авторів, представників трансатлантичної наукової спільноти – Р. Беддарда, М. Бойля, К. Бруклей, Е. Бредлі, Р. Гудмана, М. Дженіса, Р. Кея, (Бредлі, Дженіс & Кей, 1997), П. Лорена (Lauren, 2003), Дж. Мертуса, Г.Штайнера, Д. Харіса (Harris, 2009), А. Хиль-Роблеса (Gil-Robles, 2004), Ф.Елстона. Вищезазначені дослідники визначають поняття права людини, описують історію його появи, місце в державному житті, зв'язок з іншими демократичними цінностями, міжнародні і національні інструменти захисту, на чому побудована інформаційна політика Ради Європи.

Науковий доробок, що присвячено аналізу деяких ключових документів Ради Європи а саме: проблемам захисту національних меншин – праці А.Майджнехта (Meijknecht, 2004), М.Д. Еванса, Д. Малкома (Evans, 1998), Е.Юрадо (Jurado, 2008); питанням застосування тортур і нелюдського поводження в пенітенціарних закладах – праці М. Еванса (Evans, 1998), Дж.Мертуса (Mertus, 2008), А. Казесе, Б. Стефана (Stefan, 2009); аналізу Європейської конвенції про захист прав людини – Х. Келлер; Європейської соціальної хартії – праці А.Святковського (A.Światkowski, 2014), У.Халіка (U.Khaliq, 2017), З.Дудіч (Z. Dudić, 2020) тощо.

У рамках дисертаційного дослідження актуальними залишаються праці з політичної комунікації як теоретико-методологічної бази для вивчення інформаційної політики. Такі дослідження пов'язані, в першу чергу, з науковими працями К. Дойча (Deutsch, 1966), якого по праву вважають основоположником загальної теорії політичної комунікації. Видатний внесок також зробили такі вчені, як Г. Алмонд і Дж. Коулмен (Almond & Coleman, 2015), Н. Луман, (Luhmann, 1996), Пай (Pye, 2015), У. Шрамм (Schramm, 1949). На сучасному етапі відзначаються праці В. Бакіра (Bakir, 2010), Д. Гребера (Graber, 2009), П. Далгрена (Dahlgren, 2011), Д.Стакса і М. Солвена (Stacks & Salwen, 2009),

Для аналізу проблеми формування державної інформаційної політики велике значення мають і роботи, які висвітлюють сучасні форми взаємодії держави в інформаційному просторі із засобами масової інформації, їх

використання в інформаційних цілях держави. Різні феномени громадської думки досить вагомо досліджені зарубіжними науковцями, зокрема взаємовідносини громадської думки і влади досліджували Х. Арендт (Arendt, 1996), Д. Белл (Bell, 2004), М. Вебер (Veber, 1990), Г. Тард (Tard, 1999).

Слід підкреслити, що дослідження інформаційної політики у західній науці почалися дещо раніше, ніж у вітчизняній, що пов'язано з історичними реаліями, які дозволили західним країнам раніше опинитися у процесах науково-технічної революції, що привела цивілізацію до інформаційного суспільства. Відтак одне з перших визначень інформаційної політики запропонував авторитетний дослідник Ф.Вайнгартен: «Інформаційна політика – це сукупність всіх суспільних правил та законів, а також політик, які стимулюють, перешкоджають або регулюють утворення, зберігання, використання, доступ і поширення інформації (Weingarten, 1989). Безумовно, зараз це визначення здається дещо вузькоглядним або неповним, але воно було запропоновано у 1989 р., коли багато з сучасних явищ глобального цифрового світу, в тому числі, інформаційно-комунікаційні технології, були на початковому етапі свого розвитку.

У цьому зв'язку професор Інституту масових комунікацій та медіа досліджень Цюрихського університету М. Брюггеманн вважає, що інформаційна політика характеризується як набір політичних рішень, що визначають цілі, правила та інструменти комунікації організацій (в тому числі, політичного інституту) з її виборцями. На перший план він виводить «PR», в значенні стратегій активного спілкування з громадянами / виборцями і правила доступу громадян до інформації (транспарентність) (Bruggemann, 2010).

Відома американська дослідниця С. Браман пропонує наступне визначення: «Інформаційна політика – це закони, правила і доктринальні положення для створення, обробки, доступу і використання інформації» (Braman, 2011). Інші американські науковці, зокрема П. Ернон і Х. Релиа, звертають увагу на те, що інформаційна політика в усій сукупності своїх елементів впливає на манеру поведінки індивіда в суспільстві, а також на його

вибір в політичній, економічній і соціальній сферах (Hernon, 2003), тобто, говорячи про інформаційну політику, науковці, як правило, згадують про змістовні параметри такої політики.

У працях Ч. МакКлюра і П. Джегера виділяються декілька ключових характеристик досліджень інформаційної політики, які мають вирішальне значення для аналізу, оцінки та розуміння функціонування інформаційної політики в суспільстві. На погляд науковців: «— це дослідження реальних соціально-політичних проблем, які існують в суспільстві. Це не абстрактні, теоретичні або гіпотетичні питання, це питання індивідуального, соціального і державного взаємовпливу; — вони орієнтовані на виявлення і вирішення соціальних і політичних проблем, що виникають у зв'язку зі створенням і впровадженням державної політики. Також розробки можуть слугувати для оцінки та підвищення ефективності процесу розробки політики та подальшого моніторингу її впливу; — дослідження мультидисциплінарні і включають в себе кілька методів. Методи дослідження, підходи (як якісні, так і кількісні) і перспективи у вивченні політики будуються на численних наукових дисциплінах, в першу чергу, це соціальні науки, науки про поведінку і права; — вони знаходяться під впливом різних зацікавлених сторін і контекстних факторів, які здебільшого знаходяться поза контролем дослідника. Дослідження в області інформаційної політики проходять не в лабораторії, в результаті чого науковець не може змінити безліч чинників, які впливають на політику та її реалізацію. Результати досліджень інформаційної політики повинні братися до уваги населенням, організаціями та урядовими установами, на які поширюються її ефекти; — результати досліджень з інформаційної політики можуть бути інноваційними та творчими, але вони також повинні бути практичними і практично здійсненими» (McClure, Jaeger, 2008).

Підводячи підсумок огляду теоретичних підходів до сутності державної інформаційної політики, можна зробити висновок про те, що інформаційна політика є багатогранним явищем. Інформаційна політика визначається як поняття, яке не зводиться виключно до змістовної або тільки до технологічної

складової. Грамотно складена і ефективно реалізована інформаційна політика – це, перш за все, симбіоз змісту і технологій. У зв'язку з цим у дослідників даної проблематики немає єдності в дослідницьких підходах. Західні науковці, як правило, залишають процеси інформатизації за рамками визначення «інформаційної політики». Оскільки в дисертаційній роботі акцент зроблено на змістовному аспекті інформаційної політики, вважаємо, що інформаційна політика є комплексом цілеспрямованих заходів суб'єкта, сфокусованих на інформуванні громадськості з певної теми, з метою обізнаності аудиторії, а також посилення підтримки тих чи інших прийнятих рішень.

Зауважимо, що у дослідженнях інформаційної політики значні труднощі представляє розмежування її компонентів, оскільки, наприклад, гармонізацію нормативно–правової бази та забезпечення інформаційної безпеки відносять як до завдань інформаційної політики, так і до інших напрямів життєдіяльності суспільства. Також варто підкреслити, що процеси усвідомлення необхідності загальної інформатизації та демократизації як чинника входження в світовий інформаційний простір в Україні потребують поглиблення та інтенсифікації, що першочергово обумовлено історичною та політичною ситуацією в країні. До речі зауважимо, що у дослідженнях інформаційної сфери країн, що беруть участь в євразійській інтеграції, існують помітні прогалини. Відповідно, можна резюмувати, що таким державам необхідно розвивати теоретичні розробки, які дозволять впровадити рекомендації щодо ефективної інформаційної стратегії в практичний вимір.

У контексті дисертаційного дослідження необхідно відзначити, що інформаційна політика Ради Європи може не тільки привести до певних стратегічних підсумків, а й до підвищення активної комунікації, а також широкого і повсякденного доступу до інформації, що вирішить одну з проблем недовіри європейців до наднаціональних і національних інститутів і допоможе повністю відкрити доступ до інформації з питань, які не стосуються громадської безпеки. Водночас поняття публічної сфери вводиться у документи з інформаційної політики Ради Європи. Термін «публічна сфера» має багато

значень. Перш за все прикметник «суспільний» описує об'єкти, які не є таємницею (Koormans, 2006). «Громадський» означає доступний для всіх і має актуальне значення для політичної спільноти в цілому. Обговорення того, що повинно стосуватися політичної спільноти загалом, є однією з основних функцій публічної сфери. Сфера соціальної взаємодії будується як мережа простору політичної комунікації (Habermas, 1996a).

Нормативно публічна сфера осмислюється як невід'ємна частина демократії. Вона виконує дві основні функції: публічні дебати і виконання інформативної функції, встановлює прозорість політичного процесу. Крім того, відкрите спілкування в публічній сфері має опосередковану функцію, будучи форматом, що дозволяє здійснювати широкий обмін ідеями, думками і аргументами (Meyer, 1999). Європейська громадська сфера становить мережу національних просторів, що пов'язані інтеграційним процесом. Особливість європейської громадської сфери, на відміну від інших великих транснаціональних комунікативних просторів, полягає в наявності загальної політичної складової. Також активно дискутується питання: чи знаходиться соціально-комунікативна інфраструктура в такому розвитку, який дозволив би залучити до транснаціональних дебатів європейських громадян? (Корбат, 2014a).

За Ю. Хабермасом, публічні дебати повинні бути автономними від державного контролю, з тим щоб розвивалося критичне мислення (Habermas, 2006a). Як наголошує науковець, «PR-діяльність» держав і великих компаній перетворить діалог громадянина й інститутів у сферу односпрямованого впливу влади (Habermas, 1996b), що притаманне авторитарним режимам і деяким інститутам Ради Європи і національних держав, що беруть участь в інтеграційному процесі. В такому випадку інформаційна політика Ради Європи сприятиме побудові політичного режиму з непропорційною концентрацією влади. На відміну від легітимних форм переконання, пропаганда та інші методи державного легального лобіювання ігнорують загальноприйняті норми комунікації, такі як правдивість і мінімальна повага до протилежної думки.

На погляд Т.Менделя, політика, орієнтована на стратегію прозорості та двосторонньої взаємодії, є конструктивним внеском у демократичну публічну сферу, оскільки вона зміцнює громадянську здатність агрегувати раціональні думки і дозволяє брати участь в політичному процесі. Відтак активна комунікація вносить позитивний внесок в державну транспарентність країн-членів Ради Європи, просувається шляхом полегшення доступу до інформації для всіх громадян, зазначає фахівець (Mendel, 2020). У продовження поглядів Т.Менделя відомий дослідник Ф. Корбат наголошує, що забезпечення доступу до інформації та документів сприятиме розвитку публічної сфери, оскільки вона забезпечує важливий ресурс для громадського обговорення – інформацію, яка необхідна, щоб отримати корисні політичні аргументи і прийти до обґрунтованої громадянської позиції, виключивши «демократичний дефіцит», який заважає подальшому розвитку інтеграції (Korbat, 2014b).

Оскільки поняття «інформація» характеризується різноманітністю значень і варіантів використання, деякі автори поділяють терміни «інформація», «дані», «знання»; інші поєднують зазначені терміни, наділяючи їх загальним змістом. На наш погляд, можна виділити два базові концептуальні підходи до розуміння сутності інформації. Перший підхід, який визначається як об'єктивний, що розглядає інформацію як відчутний прояв пізнавальних процесів, які відбуваються в людській свідомості і знаходяться поза полем її зору. Інформація, будучи результатом цих процесів, представляється у формі матеріальної суті, якогось артефакту. У подібному розумінні інформація існує об'єктивно, а її форми можуть вільно розміщуватися, пересуватися і трансформуватися. Другий підхід передбачає, якщо інформація є предметом інтелектуальної активності індивідів, то її слід розглядати з точки зору впливу на ті чи інші ситуації, де акторами виступають індивідуальні суб'єкти. Даний підхід отримав назву суб'єктивного, оскільки ґрунтується на уявленні, що набір символів і сигналів стає інформацією, лише будучи залученим у когнітивні структури. Інформація тим самим не має власної реальності, а її значення створюється індивідами на основі наявного досвіду (Brown, 1997, p. 263).

Що стосується аналізу інформаційної політики подібна дихотомія могла б представляти складності, зважаючи на необхідність вибору того чи іншого підходу до дослідження, проте існує концептуальна база, що синтезує об'єктивний і суб'єктивний підхід до інформації. Підхід до вирішення проблем дефініції можливий з позиції типового поділу досліджень політики на: дослідження, що спрямовані на отримання знання про політику; дослідження, що створюють наукову основу для політики. У першому випадку вибір дефініції виходить з об'єктивного характеру знання, у другому, може вибиратися дослідником стосовно до контексту.

Спробу акумуляції об'єктивного і суб'єктивного підходів до розуміння інформації свого часу здійснила С. Брамман, яка запропонувала так звану ієрархію дефініцій за ступенем широти, складності та можливостей впливу, що привласнюються інформації. Так, дослідниця зазначала, що при аналізі або формуванні інформаційної політики слід враховувати чотири основні дефініції (групи дефініцій) інформації: 1. Інформація як ресурс: в основі такого розуміння – класична ідея інформації, що представлена у вигляді окремих фрагментів («pieces»). У цьому випадку інформація обробляється і розглядаються експертами ізольовано один від одного. Хоча інформація як ресурс становить велику цінність, оскільки інтенсифікує процес розвитку суспільств і організацій, вона, тим не менш, не має власної влади, тобто не є суб'єктом впливу; 2. Інформація як предмет споживання: економічний підхід, який покладено в основу подібного трактування, передбачає, що інформація представляє цінність як предмет відносин купівлі-продажу на всіх етапах її виробництва; 3. Інформація як перцепція (perception): на наступному ступені ієрархії С.Брамман додає контекст, а інформація розглядається як перцепція зразка. На цьому рівні досліджуються ефекти інформації, такі як, наприклад, зниження невизначеності. Цей підхід близький до ідеї інформації як невловимого суб'єктивного феномена. Він передбачає, що зразки і контекст варіюються серед індивідів. Інформація, таким чином, виступає як релятивістська категорія; 4. Інформація як сила, що складає основу суспільства: на вершині ієрархії концепція інформації, яка

володіє власною владою, силою і можливістю створювати політичний контекст. З цієї причини С. Брамман вважає, що дана ідея інформації повинна бути керівною при здійсненні інформаційної політики, хоча містить потенціал затвердження інформації як знаряддя маніпуляцій (Braman, 1989).

Концепція інформації як об'єднуючої сили в суспільстві лежить в основі теорії інформаційного суспільства, згідно з якою посилення ролі інформації у всіх сферах суспільного життя зумовлює трансформацію соціально-економічних і політичних процесів на державному та міжнародному рівні. Ряд прихильників ідеї інформаційного суспільства аналізують характер змін, що відбуваються в політичній сфері під впливом інформації та її продуктів. Серед них на особливу увагу заслуговує науковий доробок таких вчених, як Д. Белл, Д. Рісмен, М.Маклюен, Е. Тоффлер тощо.

Як вважає М. Кастельс, основною рисою інформаційної ери стають мережі, що пов'язують між собою людей, інститути та держави. Подібний факт, на думку М. Кастельса, підсилює інтеграцію людей і процесів і, одночасно, сприяє фрагментації у вигляді соціального поділу, породжуючи протиріччя між глобалізацією планети й ідентичністю деяких спільнот. Проте тільки мережі дають можливість повноцінно брати участь в житті мережевого суспільства. М.Кастельс порівнює роль мереж з роллю телебачення в політиці: як публічна політика неможлива без телебачення, так і життя в мережевому суспільстві неможливе без доступу до мережі, що дає можливість інтерактивної комунікації (Kastels, 1999).

Таким чином, інформаційна політика є комплексним багатогранним поняттям, яке включає в себе змістовні і технологічні аспекти. У дисертаційній роботі увагу акцентовано, перш за все, на змістовних параметрах, тому, за авторським визначенням, «інформаційна політика – це комплекс цілеспрямованих заходів суб'єкта, сфокусованих на інформуванні громадськості з певної теми, з метою формування обізнаності аудиторії, а також посилення підтримки тих чи інших рішень, що приймаються».

Найважливішим напрямом реалізації інформаційної політики вважається взаємодія зі ЗМІ, до якого можна віднести не тільки підвищення рівня відкритості органу, що реалізує політику, а й підтримку розвитку ринку ЗМІ, контроль за монополізацією ЗМІ, сприяння розвитку законодавства в частині свободи і доступу до інформації. На сьогоднішній день існує достатня кількість теорій, що присвячені засобам масової інформації, їх ролі в політичному процесі та впливу на громадську думку. Важливою теоретико-методологічною компонентою для даного дисертаційного дослідження беззаперечно є теоретичні розробки М. Маккомбса і Д. Шоу. Дослідники зокрема стверджують, що роль ЗМІ полягає у встановленні кола проблем, на які аудиторії слід звернути увагу. Важливо зауважити, що в рамках розробки інформаційної політики необхідно враховувати різні види і рівні повідомлень, які були виділені під час подальших досліджень як авторів теорії, так і інших фахівців (McCombs, 1972).

Однак, незважаючи на те, що наразі виникають прецеденти, які демонструють, що влада і ефективність ЗМІ в процесах впливу на громадську думку знижується, на даний момент не існує більш широкого каналу поширення й отримання інформації, ніж традиційні засоби масової інформації. З цієї точки зору консолідована позиція ЗМІ, національних урядів і Ради Європи полягає у спрямованій інформаційній підтримці процесів європейської політичної, економічної і соціокультурної інтеграції, що дозволить своєчасно інформувати всіх зацікавлених держав-членів Ради Європи про перспективи створення спільних інфраструктурних проєктів і, як наслідок, переваги і тенденції поглиблення різнорівневої інтеграції.

Значення доступу громадян до інформації державного сектора як засобу забезпечення прозорості інформаційної політики держав-членів Ради Європи визнається щонайменше, з 1950 р., коли Радою Європи був підготовлений проєкт Європейської конвенції про права людини. Стаття 10.1 цього документа говорить: «Кожен має право на самовираження. Це право включає свободу вираження поглядів, а також отримувати та зіставляти інформацію та ідеї без

втручання державної влади і незалежно від кордонів» (The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 2020e).

Рада Європи будує інформаційну політику, виходячи в першу чергу з того, що державна влада повинна зробити інформацію доступною для громадян в потрібний час і на зручних для них умовах. Вона повинна підтримувати множинність джерел інформації, серед яких мають бути повноправні партнери і органи державної влади всіх рівнів, органи місцевого самоврядування, приватний сектор економіки і громадські структури. Досвід розвинених країн показує, що ефективним засобом встановлення партнерських ділових відносин між суспільством і владою є інформатизація діяльності органів державної влади, використання новітніх інформаційних технологій і високошвидкісних телекомунікаційних мереж зв'язку. Така технологічна реорганізація дозволить державній владі долати часові та просторові бар'єри при здійсненні своїх функцій і надавати громадянам соціально і економічно значущу інформацію і послуги, коли і де їм це буде зручно (Нисневич, 2017).

Наразі вважаємо за необхідне розглянути джерельну базу дослідження. Отже, емпіричну базу дисертації склали: Нормативні акти Ради Європи в галузі захисту прав людини та інформаційної політики (Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод 1950 р і Протоколи № 1 1952 року, №4 1963 р №6 1983 р №7 1984 р №12 2000 р №13 2002 року, №14 2004 р і № 14біс 2009 року до неї); Конвенції Ради Європи в галузі захисту інтересів національностей (Європейська хартія про регіональні мови і мови меншин 1992 року, Рамкова конвенція Ради Європи про захист національних меншин 1994 р, Європейська конвенція про громадянство 1997 г.); Резолюції і Рекомендації Парламентської Асамблеї Ради Європи щодо дотримання прав людини в деяких країнах – членах Ради Європи. Більшу частину джерельної бази складають документи англійською мовою: неперекладені українською мовою рекомендації та резолюції Парламентської Асамблеї та Комітету Міністрів Ради Європи, документи, що стосуються інформаційної політики.

Отже, теоретичною та методологічною базою дисертації стали праці українських та зарубіжних дослідників з теорії політичної і масової комунікації; роботи в області інформаційної політики, а також наукові розробки, присвячені становленню і функціонуванню Ради Європи та її інформаційної політики. При роботі над понятійним апаратом дисертації також широко використовувалися загальнотеоретичні досягнення політології, політології міжнародних відносин, теорії інформаційного суспільства та міжнародної комунікації.

Таким чином, дослідження наукової проблеми міжнародної інформаційної політики, що проводиться впливовою міжнародною або регіональною організацією, якою є Рада Європи, та втілюється у життя урядами національних держав, що входять до складу Ради Європи, обумовлено прискореним науково-технологічним розвитком та інформаційно-комунікаційною революцією, що є причиною та наслідком глобалізації комунікацій, а також формуванням концептуальних засад інформаційного суспільства. Незважаючи на актуальність дослідження інформаційної політики впливової регіональної організації, якою є Рада Європи, на сьогодні констатується недостатність досліджень з даної наукової проблеми, що є необхідним в умовах кардинальних трансформацій в інформаційній сфері та збройної агресії РФ проти України. Інформаційна політика Ради Європи, перш за все, спрямована на посилення співпраці між державами, які входять до її складу, на дотримання і захист прав людини, демократичний розвиток, законність і політичну, економічну та соціокультурну взаємодію.

Висновки до Розділу 1

Парадигма інформаційного суспільства представляє сучасний соціум у вигляді глобального процесу виробництва і широкого застосування інформації як суспільного джерела, що заснований на широкому впровадженні інструментів збору, обробки, передачі та зберігання інформації і обумовлює глибокі зміни соціально-економічних і політичних структур. Політичне значення і роль

інформаційного простору в сучасній системі міжнародних відносин постійно зростає. Це є об'єктивною причиною тому, що інформаційний простір постійно розширюється, залучає в себе все нові і нові суб'єкти, інститути, мережі, тобто структура інформаційного простору також постійно ускладнюється. Через об'єктивні причини інформаційний простір сучасного суспільства все більшою мірою цікавить владу і все більшою мірою стає її об'єктом. Політична роль сучасного інформаційного простору змінюється за рахунок його здатності змінювати політичну систему і змінювати владу (Твіттер-технології, мобільний зв'язок, діджиталізація багатьох сфер життєдіяльності тощо).

Наукова категорія «інформаційне суспільство» відображає одну з найбільш характерних особливостей сучасного етапу суспільного розвитку – бурхливий науково-технологічний прогрес та глобалізаційні процеси у другій половині ХХ ст. Інформаційні технології дозволяють спростити та прискорити процес комунікації, роблять відносини між державою і громадянами більш прозорими. Інформаційні технології надають унікальну можливість в роботі з інформацією.

Інформаційна політика Ради Європи – це діяльність держав-членів в інформаційній сфері, яка спрямована на утвердження розвитку демократичних стандартів, доступу до інформації, свободи вираження поглядів та незалежності засобів масової інформації. Запропоноване визначення інформаційної політики Ради Європи, на наш погляд, дозволяє сформулювати її функції. Найважливіший напрям реалізації інформаційної політики є взаємодія зі ЗМІ. Це дозволяє підвищити рівень відкритості органу, що реалізує політику, а також підтримувати розвиток ринку ЗМІ, контроль за монополізацією ЗМІ, сприяти розвитку законодавства в контексті свободи і доступу до інформації.

Функціями інформаційної політики є: стимулювання інформаційними засобами гармонійного розвитку особистості, суспільства і держави, регулювання суспільних відносин і взаємин особистості, суспільства і держави з боку вищої влади інформаційними засобами, спрощення і полегшення інформаційних взаємовідносин між особистістю, суспільством і державою, забезпечення особистості, громадськості та органів державної влади

об'єктивною інформацією про стан і розвиток соціуму, створення максимальних можливостей для ефективних дій особистості, суспільства і держави в інформаційному просторі. У дослідженнях інформаційної політики значні труднощі представляє розмежування її компонентів. Так, наприклад, гармонізацію нормативно-правової бази та забезпечення інформаційної безпеки відносять як до завдань інформаційної політики, так і до інших напрямів. Оскільки процеси усвідомлення необхідності загальної інформатизації та демократизації як чинника входження в світовий інформаційний простір в Україні почалися дещо пізніше, ніж в західних державах, дослідження інформаційної політики в нашій країні потребують подальшого розвитку та інтенсифікації, що першочергово обумовлено історичною та політичною ситуацією в Україні.

Інформаційна політика Ради Європи може не тільки привести до певних стратегічних підсумків, але і до підвищення активної комунікації, а також широкого і повсякденного доступу до інформації, що вирішить одну з проблем недовіри європейців до наднаціональних і національних інститутів і допоможе повністю відкрити доступ до інформації з питань, які не стосуються громадської безпеки. Досвід розвинених країн показує, що ефективним засобом встановлення партнерських ділових відносин між суспільством і владою є інформатизація діяльності органів державної влади, використання новітніх інформаційних технологій і високошвидкісних телекомунікаційних мереж зв'язку. Така технологічна реорганізація дозволить державній владі долати часові та просторові бар'єри при реалізації своїх функцій і надавати громадянам значущу політичну та соціально-економічно інформацію і послуги, коли і де їм це буде зручно.

РОЗДІЛ 2

ПРІОРИТЕТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ РАДИ ЄВРОПИ ЩОДО ЗАХИСТУ ФУДАМЕНТАЛЬНИХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ

2.1. Детермінанти інформаційної політики Ради Європи в умовах міжнародно-політичних трансформаційних зрушень

Детермінанти інформаційної політики Ради Європи в умовах глобальних політичних трансформаційних перетворень насамперед обумовлені діяльністю організації, яка спрямована на захист прав людини, поширення демократичних цінностей і верховенства права. Особливістю інформаційної політики Ради Європи є те, що вона відбувається в умовах інформаційно-комунікаційної революції, посилення інтеграційних процесів та розширення сфер співробітництва країн-членів. За цих умов інформаційна політика розглядається як наддержавне явище та інформаційно-комунікаційна діяльність інститутів країн-учасниць, що, відповідно до цілей Ради Європи, а також національних інтересів країн-членів та громадянського суспільства, стосується створення і підтримки функціонування єдиного європейського культурно-інформаційного простору.

Необхідно зазначити, що головними принципами політики Ради Європи, в умовах міжнародно-політичних трансформаційних зрушень, в інформаційній та медіа сферах є свобода вираження думок, відкритість управління, загальний доступ до інформації, медіаплюралізм, вільна конкуренція в інформаційному просторі, збереження культурного розмаїття. Крім того, мета інформаційної політики Ради Європи співпадає з цілями інформаційної політики ЄС, яка ґрунтується на прагненні створити єдиний європейський медіапростір. На авторський погляд, «...головна ціль об'єднаної Європи – це формування розвинутого інформаційного суспільства в якості нового рівня інтелектуального суспільства. Значимість руху саме до інформаційного суспільства пояснюється формуванням та домінуванням нових технологічних принципів, перетворенням

інформаційних ресурсів у справжні ресурси соціально-економічного розвитку, задоволенням суспільного попиту на інформаційні продукти і послуги, посиленням ролі інформаційно-комунікаційної інфраструктури у системі громадського виробництва, покращенням освітньої, науково-технічної і культурної галузі та рівнозначного застосування «глобального інформаційного блага» (Шустенко, 2017).

У контексті зазначеної стратегії Комітет міністрів Ради Європи 2018 р. надав державам-членам Ради Європи низку рекомендацій щодо плюралізму в медіасфері та прозорості медіавласності. Так, в Преамбулі до документа, прийнятого на засіданні заступників міністрів Ради Європи, відзначається, що свобода і плюралізм ЗМІ є найважливішими наслідками права на свободу вираження поглядів, як це гарантується статтею 10 Конвенції про захист прав людини і основних свобод. Вони визначені ключовими для функціонування демократичного суспільства, оскільки допомагають забезпечити наявність та доступність різноманітної інформації і поглядів, на підставі яких особи можуть формувати і висловлювати свої думки та обмінюватися інформацією й ідеями. Крім того, прозорість медіавласності може забезпечити плюралізм в засобах масової інформації більш ефективним шляхом через доведення відомостей про структури медіавласності, що в свою чергу може впливати на редакційну політику (Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи державам - членам відносно плюралізму медіа та прозорості медіасоціальності, 2018a).

У Рекомендаціях також підкреслюється, що ЗМІ відіграють стрижневу роль у демократичному суспільстві, поширюючи інформацію, ідеї, аналіз і думки, діючи як громадські спостерігачі та створюючи форуми для публічних дебатів. Відповідно до положень статті 15 Статуту Ради Європи (Статут Ради Європи, 1949), Комітет міністрів РЄ рекомендував урядам держав-членів зберігати пильну увагу за свободою і плюралізмом у медіа, оцінювати їх і усувати загрози, які стоять перед ними, включаючи відсутність прозорості медіавласності, за допомогою регулярного моніторингу стану плюралізму медіа на своїх національних медіаринках. У свою чергу, національні законодавчі та

політичні рамки, йдеться у документі, мають забезпечувати редакційну незалежність та практичну автономність всіх засобів масової інформації, щоб вони могли виконувати свої ключові завдання в демократичному суспільстві (Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи державам - членам відносно плюралізму медіа та прозорості медіасоціальності, 2018b).

Згідно з рекомендаціями, державам слід заохочувати розробку відкритих, незалежних, прозорих і спільних ініціатив соціальними медіа, представниками засобів масової інформації, громадянським суспільством, науковими спільнотами та іншими зацікавленими сторонами, які прагнуть поліпшити ефективний вплив користувачів на максимально широке різноманіття медіа контенту в Інтернеті. Відтак держави зобов'язані визнати вирішальну роль незалежних громадських медіа організацій в популяризації публічних дебатів, політичного плюралізму. Держави-учасниці Ради Європи також мають вживати конкретних заходів для захисту редакційної незалежності та оперативної автономії державних засобів масової інформації через обмеження впливу держави (Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи державам - членам відносно плюралізму медіа та прозорості медіасоціальності, 2018с).

Загалом констатується, що держави також повинні заохочувати і підтримувати створення і діяльність ЗМІ національних меншин, регіональних, місцевих та неприбуткових громад, у тому числі через впровадження фінансових процедур для їх розвитку. ЗМІ, які обслуговують громади за межами країни, де вони створені, можуть доповнювати національні засоби масової інформації і допомагати певним групам суспільства, включаючи іммігрантів, біженців та громади діаспори, підтримувати зв'язки з країнами їх походження, місцевими культурами і мовами. До зобов'язань держав віднесено проведення законодавчих та інших ефективних заходів, які чітко і прямо визначатимуть вимоги щодо розкриття інформації про прозорість власності для ЗМІ (Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи державам - членам відносно плюралізму медіа та прозорості медіасоціальності, 2018d).

Зазначимо, що детермінанти інформаційної політики Ради Європи в умовах міжнародно-політичних трансформаційних зрушень також полягають у подальшому розповсюдженні демократичних цінностей, прав та свобод. Зокрема, відповідно до статті 10 Європейської конвенції про права людини вільні і незалежні засоби масової інформації мають першорядну важливість для життєдіяльності демократичного суспільства. Таким чином, можна стверджувати, що політика Ради Європи в галузі засобів масової інформації спрямована на: розширення свободи слова та інформації, вільний транскордонний обмін ідеями й інформацією; вироблення єдиної загальноєвропейської політики щодо засобів масової інформації, а також розробку відповідних законодавчих та інших інструментів; здійснення відповідних заходів для того, щоб закони і державна інформаційна політика відповідали рівню технологічних, соціально-економічних і законотворчих досягнень щодо засобів масової інформації (Європейська конвенція про захист прав людини, 2019).

Одночасно Європейська декларація свободи вираження поглядів та інформації, ухвалена Комітетом Міністрів у 1982 р., включає зобов'язання урядів держав-членів стосовно дотримання та розвитку свободи слова та інформації (Декларація Комітету міністрів Ради Європи «Про свободу вираження поглядів та інформації», 1982). А діюча з 1993 р. Європейська конвенція про транскордонне телебачення (European Convention on Transfrontier Television, 1993) сприяє проведенню транскордонної трансляції програм на телебаченні і забезпечує свободу отримання ретрансляції таких програм у країнах, які її підписали. Для досягнення такої цілі Конвенція гарантує дотримання державами-учасниками мінімум основних принципів, що стосуються змісту програм і реклами. Конвенція також передбачає право на трансляцію аналітичних матеріалів і спонсорство. На підтримку документу про транскордонне телебачення Комітет Міністрів у 1998 р. прийняв Додатковий протокол до конвенції з метою досягнення уніфікованості в підході до сфери телебачення між даною конвенцією і переглянутою директивою під назвою

«Телебачення без кордонів» (Council Directive 89/552/EEC on the coordination of certain provisions laid down by Law, Regulation or Administrative Action in Member States concerning the pursuit of television broadcasting activities, 1997a).

Серед інших документів, що містять зобов'язання для сторін-учасниць, виділимо Європейські угоди з: обміну телевізійними фільмами (вступило в силу в 1961 р.); захист телевізійних програм (вступило в силу в 1961 р.); неприпустимість трансляції, здійснюваної станціями за межами території держав-учасників (вступило в силу в 1967 р.) і протоколи до неї; Європейські конвенції, які стосуються питань авторських і суміжних прав в рамках супутникового транскордонного мовлення; правовий захист мережевого мовлення (Council Directive 89/552/EEC on the coordination of certain provisions laid down by Law, Regulation or Administrative Action in Member States concerning the pursuit of television broadcasting activities, 1997b).

Також на рівні Комітету Міністрів РЄ було ухвалено низку правових і політичних актів з різних аспектів засобів масової інформації, зокрема про: захист джерел отримання інформації для журналістів; засоби масової інформації та вибори; аудіо- та відео-піратство; відкритість і плюралізм засобів масової інформації; телевізійну рекламу; правовий захист кодованих телепрограм; захист інтелектуальної власності; ексклюзивні права на телетрансляцію найважливіших подій; незалежність громадського телемовлення; неприпустимість поширення інформації, що пропагує міжнаціональну ворожнечу; неприпустимість поширення відеопрограм, що містять елементи жорстокості, насильства чи порнографії. В даний час поточна робота ведеться за трьома основними напрямками: засоби масової інформації і демократія (контроль за концентрацією засобів масової інформації, аналіз впливу нових комунікаційних технологій на права людини і демократію, гарантія підвищеного рівня захисту інтелектуальної власності, свобода інформації тощо), засоби масової інформації в загальноєвропейській перспективі (вироблення стратегії щодо підвищення рівня захисту свободи засобів масової інформації тощо), засоби масової інформації і права людини (правовий захист джерел інформації, отриманої журналістами),

введення прийнятних обмежень у сфері поширення інформації й оцінок щодо політичних лідерів і представників державної влади (Council Directive 89/552/EEC on the coordination of certain provisions laid down by Law, Regulation or Administrative Action in Member States concerning the pursuit of television broadcasting activities, 1997c).

Зазначимо, що Комітет міністрів Ради Європи (КМРЕ) затвердив і рекомендації для держав-членів РЄ щодо забезпечення плюралізму думок у ЗМІ та демонополізації медіаресурсів, а також про відповідальність інтернет-посередників. Два документи – «Про плюралізм та прозорість володіння ЗМІ» та «Про роль і обов’язки інтернет-посередників», які були ухвалені 7 березня 2018 р. на сесії КМРЕ, зобов’язують 47 держав-членів РЄ забезпечувати права і свободи людини, що закріплені в Європейській конвенції, «в тому числі в режимі онлайн», і доопрацювати регулювання з урахуванням технологічних, фінансових, нормативних змін в медіа секторі Європи. КМРЕ рекомендує національним урядам оцінювати дані про використання онлайн-контенту «в цілях запобігання упередженості, інформації, що вводить в оману» та її придушення, а також «забезпечення незалежної якісної журналістики і розширення доступу громадян до різноманітного контенту у всіх типах і форматах медіа». Йдеться також про необхідність «усунути тиск на ЗМІ в політичних і економічних інтересах», при цьому ЗМІ, в тому числі державні, повинні нести відповідальність за відображення різних думок. Урядам рекомендується контролювати «стан плюралізму на своїх національних ринках ЗМІ», забезпечити процедури запобігання злиття або поглинання в ЗМІ, які можуть негативно вплинути на різноманітність медіа контенту, і не обмежувати володіння ЗМІ іноземними власниками, а також підвищувати медіаграмотність громадян, допомагаючи їм «критично оцінювати інформацію та ідеї, поширювані через ЗМІ» (Recommendation CM/Rec(2018) 1[1] of the Committee of Ministers to member States on media pluralism and transparency of media ownership, 2018, Recommendation CM/Rec (2018) 2 of the Committee of Ministers to member States on the roles and responsibilities of internet intermediaries, 2018).

Як показує аналіз документів Ради Європи, у 2015 р. було створено новий інструмент захисту свободи слова: під егідою РЄ запрацювала інформаційна платформа – відкрита база даних, куди заносяться повідомлення про порушення прав журналістів в країнах-учасниках РЄ, відповідний розділ доступний на сайті організації. Після того, як інформація про порушення потрапляє в базу, РЄ повідомляє про це уряд країни-учасниці. Інститути Ради Європи можуть публічно відреагувати на це порушення або почати діалог з владою країни-порушника. Згодом відповіді країн-членів, які були надані, і інформація про вжиті заходи також заносяться в базу даних. У часових межах 2015 р. в базі містилася інформація про 84 порушення: 25 з них були пов’язані з нападами на журналістів, 22 – із затриманням або арештом співробітників ЗМІ, ще 22 – з іншими спробами обмежити свободу ЗМІ – в їх число потрапили, зокрема, такі події, як легалізація Францією стеження за громадянами і включення України до чорного списку 38 журналістів і блогерів (Platform to promote the protection of journalism and safety of journalists, 2015a).

Водночас кількість зафіксованих порушень суттєво збільшилася, коли інформаційними партнерами, які допомагають поповнювати базу, стали дві великі некомерційні організації (НКО), що займаються захистом прав ЗМІ: Комітет захисту прав журналістів та Індекс цензури, зокрема зазначені НКО отримали можливість користуватися політичним впливом Ради Європи. Лідером за кількістю зафіксованих порушень (30 фактів) на той момент виявилася Туреччина; щодо РФ було зафіксовано вісім випадків, серед яких публічні погрози на адресу журналістки «Нової газети» Олени Мілашиної, визнання «іноземним агентом» воронезького Центру захисту прав ЗМІ, блокування Роскомнадзором сайтів «Каспаров.ру», «Грані.ру» і «Щоденний Журнал.ру» тощо ((Platform to promote the protection of journalism and safety of journalists, 2015b).

).

За висновками експертів, національна розрізненість інформаційного простору Європи істотно впливає на процес здобуття європейської ідентичності, а в політичному плані на відсутність підтримки громадськості і політичних інститутів Європи. Слід зазначити, така проблема обумовлена тим, що медіа традиції і розвиток медіа індустрії в різних країнах Європи суттєво різняться. Так, традиційно національні медіа корпорації Європи фокусували свою активність на національних ринках, і довгий час медіа корпорація була явищем в межах національних кордонів. Основними причинами вважалися лінгвістичний і культурний бар'єр, висока вартість або технічна складність поширення сигналу мовлення закордон, державне регулювання, податки і орієнтування реклами на національний мовний ринок (Media Concentration and pluralism, 2005).

Незважаючи на збільшення кількості каналів, багато європейських країн як і раніше є прихильниками національних каналів. Суттєвою проблемою залишається формування загальноєвропейської публічної сфери, оскільки політичне життя Європи протікає в межах окремих національних представницьких органів, європейські питання розглядаються через призму національної перспективи, відтак ЗМІ залишаються переважно національними, частково через мовний бар'єр. Рада Європи занепокоєна тим, що на сьогоднішній день громадяни Європи вивчають свої політичні права, загальноєвропейські права в масштабах Європи переважно через національні системи освіти, національні, регіональні та локальні ЗМІ, і, найголовніше, люди обговорюють ці питання переважно в національних спільнотах.

Задля підтримки європейської єдності інформаційними засобами в 1993 р. європейськими громадськими мовниками був заснований єдиний пан'європейський багатомовний канал, наразі – «Euro news» (Євроньюс), який дивляться більше десяти млн людей. Канал Євроньюс зобов'язаний незалежно від будь-яких сторін комплексно і професійно забезпечувати трансляцію контенту, що стосується планів, цілей і результатів функціонування Ради Європи. Таким чином, під впливом інтеграційних процесів і з метою формування повноцінного наднаціонального союзу європейський інформаційний простір

прагне до єдності, формуючи європейський контент, при збереженні інформаційної незалежності країн-членів.

Можна стверджувати, що Рада Європи є функціонально незалежним від ЄС та його організаційних структур політичним інститутом, одним із завдань якого визначено стимулювання як соціально-економічного прогресу, так і розвиток культури і науки в 46 державах-членах на просторі, що далеко виходить за географічні межі Європи. До складу організаційних структур Ради Європи відноситься і Європейський суд з прав людини, до якого громадяни різних держав можуть звертатися в індивідуальному порядку за захистом основних прав та свобод (Насокин, 2014a).

Слід підкреслити в цьому контексті, що одним з принципів інформаційної політики Ради Європи є принцип субсидіарності. Головні труднощі при застосуванні принципу субсидіарності полягають у тому, що практично неможливо визначити, який саме рівень (європейський, національний чи субнаціональний) дозволить домогтися найкращого застосування тієї чи іншої міри або проведення передбаченого заходу. Найчастіше даний принцип розглядається як політичний ідеал, що транслюється державам-членам перед прийняттям будь-якого рішення. Крім того, при визначенні інформаційної політики рішення приймаються зазвичай в так званих «змішаних формах», що зумовлює його одностайне ухвалення. Додаткові критерії реалізації принципу субсидіарності і наповнення його змістом у багатьох випадках досягаються рішеннями Європейського суду з різних правових колізій (Насокин, 2014b).

Наразі вважаємо за необхідне зазначити, що важливим елементом при аналізі детермінантів інформаційної політики РЄ в умовах глобальних політичних та науково-технологічних трансформацій становлять дослідження публічної та громадської сфери в політиці країн-учасниць Ради Європи. Зауважимо, що Європейська громадська сфера охоплює мережу національних просторів, пов'язаних інтеграційними процесами. Особливість європейської громадської сфери, на відміну від інших великих транснаціональних комунікативних просторів, полягає у наявності загальної політичної складової.

Але як і раніше актуальним залишається питання: чи знаходиться соціально-комунікативна інфраструктура на такому рівні розвитку, який дозволив би залучити до транснаціональних дебатів європейських громадян? За відомим дослідником публічної сфери Ю. Хабермасом, публічні дебати повинні бути автономними від державного контролю, з тим щоб розвивалося суспільне критичне мислення (Habermas, 2006b). При цьому PR-діяльність держав і великих компаній, на думку дослідника, спроможна перетворити діалог громадянина й інститутів в арену односпрямованого впливу влади (Habermas, 1996c), що притаманне авторитарним режимам, деяким інститутам і національним державам, що беруть участь в інтеграційному процесі (Korbat, 2014c).

Важливим інструментом у розвитку інформаційної політики Ради Європи стала підтримка молодіжних рухів і організацій країн-учасниць Ради Європи. В даний час інформація для молоді є визнаною частиною молодіжної політики в багатьох європейських країнах і в деяких з них налічує сорокарічну історію, яка засвідчує значні зрушення в роботі з інформування молоді, що адаптувалася до суспільного розвитку, в загальному, і до умов життя молодих людей зокрема. За останні десятиліття, зазначають експерти, відбувся професійний розвиток в області загального інформування молоді як на місцевому та регіональному рівнях, так і на рівні національних структур і європейських мереж. Так само, завдяки Рекомендації № (90) 7 Комітету Міністрів Ради Європи в 1990 р. і включенню молодіжної інформації в один з пріоритетів Білої Книги Європейської Комісії в 2001 р., було досягнуто визнання молодіжної політики на європейському рівні. Більш того, сфера молодіжної інформації приділяє багато уваги обміну кращими практиками та досвідом, створенню структур, що підтримують можливості навчання, а також обговоренню загальних підходів у роботі, й етиці. Так, на адресу Європейської агенції молодіжної інформації та консультацій – «ERYICA» і Ради Європи надходили запити від декількох організацій, політиків і зацікавленої молоді про створення молодіжних інформаційних служб в областях, регіонах і країнах (Kangelosi, 2010a).

Підкреслимо, що на політичному рівні Рада Європи підтримує ідеї і принципи молодіжного інформування з самого початку свого існування, однак рекомендація № (90) 7 Комітету міністрів Ради Європи стала важливим кроком на шляху визнання цієї сфери молодіжної роботи. Відтоді Рада Європи продовжує приділяти особливу увагу молодіжній інформації і, зокрема, спільно з «ERYICA» в 2007 р. було проведено конференцію «Майбутнє молодіжної інформації в Європі». Свого часу (1997 р.) Рада Європи приєдналася до партнерської угоди з «ERYICA», таким чином посиливши співпрацю на європейському рівні. Зазначене партнерство, на думку дослідників, заклало основу не тільки для спільної конференції, але й для досліджень молодіжної інформації в Європі та навчальних заходів для молодіжних інформаційних працівників (Kangelosi, 2010b).

Як свідчать звіти РЄ про молодіжну політику, за партнерства Ради Європи та Європейської Комісії був створений Європейський віртуальний центр знань, що ставить за мету стати легко доступним сервісом інформації і знань про ситуацію молоді в Європі. Центр пропонує інформацію з різних тем, зокрема пов'язаних безпосередньо з молоддю в Європі та європейською молодіжною політикою, включаючи молодіжну інформацію, й про ситуацію в цій сфері в різних європейських країнах. Додатково, можна робити запити безпосередньо по двох базах даних: одна містить прогресивні практики зі здійснення роботи з молоддю і розробки молодіжної політики, а інша містить інформацію щодо експертів, які ведуть практичну роботу у молодіжному середовищі (www.youth-partnership.net). Варто звернути увагу і на діяльність Європейського молодіжного фонду, створеного 1972 р. для фінансування європейських молодіжних заходів, спрямовану на пропаганду миру, розуміння і співпрацю в дусі фундаментальних цінностей Ради Європи, таких як права людини, демократія, толерантність і солідарність (Kangelosi, 2010c).

Наголошуючи на важливості продовження реалізації Рекомендації Комітету міністрів № (90) 7 з інформування та консультування молодих людей в Європі, яка також визнає важливість прогресу і досягнень в області

інформування та консультування молоді в країнах-членах Ради Європи, урядам країн-членів Ради Європи було рекомендовано: – консолідувати і розвивати існуючі молодіжні інформаційні й консультативні послуги; – сприяти розвитку і зміцненню широкомасштабного і міжвідомчого характеру молодіжних інформаційних та консультативних сервісів; – забезпечувати користь і доступ молоді до інформації, адаптуючи різні форми і канали молодіжної інформації до потреб молодих людей; – брати до уваги, розвиваючи молодіжну політику, потреби молоді, що є постійно мінливими; – сприяти розвитку і зміцненню методів роботи, різноманітних підходів та інноваційних методів для використання нових форм комунікації; – заохочувати участь молоді в розвитку інформаційного наповнення; – сприяти набуттю молоддю компетенцій, що стосуються управління інформацією; – підвищувати обізнаність молоді про ризики, з якими вона стикається як споживачі і виробники інформації; – визнавати необхідність стандартів якості для молодіжного інформування онлайн; – підвищувати рівень обізнаності та навчання співробітників, що відповідають за молодіжну інформацію; – заохочувати доступ до онлайн інформації молоді з меншими можливостями, включаючи молодь з обмеженими можливостями (Kangelosi, 2010d).

Аналіз інформаційної політики РЄ щодо медіа знайшов своє вираження у дискусіях фахівців під час Шостої конференції з політики мас-медіа в Європі «Політика медіа завтра» (Краків, 5 - 16 червня 2000 р.). У виступах зазначалося, що РЄ сприяла формуванню простору свободи слова і свободи ЗМІ через міжнародні юридичні документи, в основі яких лежать цінності, визначені Конвенцією з прав людини. Крім того розглядалося питання про обмеження свободи слова як в державах колишньої Югославії, так і в Білорусі. Окремо було зазначено, що свободи слова та висловлення тісно поєднані з обов'язками та відповідальністю. Таким чином, з метою збереження культурного плюралізму має гарантуватися передача інформації через джерела, що зберегли свої відмінності. На конференції підкреслили значення РЄ для підтвердження демократії та захисту прав людини в країнах-членах у контексті загальних

принципів в законодавстві про мас-медіа і політичний курс акторів міжнародного співробітництва. На нашу думку, вектором для такої діяльності слугує демократія та потреби суспільства, як-от: – рівнозначність між свободою висловлювання та інформацією, інших прав і законних інтересів; – плюралізм ЗМІ; – допомога єднанню в соціумі; – адаптування виконавчої системи РЄ до діяльності мас-медіа з точки зору сучасного стану і динаміки (Кузнецова, 2010, с. 289 та Шустенко, 2018а) .

Необхідно також підкреслити значущість Декларації Ради Європи про захист журналістів у конфліктних ситуаціях 1996 р., Рекомендації № (99) 15 Комітету РЄ державам-членам з приводу заходів для репрезентації засобами масової інформації кампаній під час виборчих процесів, а також Рекомендації РЄ «Про право журналістів не розкривати своїх джерел інформації». Рада Європи також активно взаємодіє з такими організаціями як ООН, ОБСЄ, ЄС тощо, тому рекомендації РЄ про засоби масової інформації довершують стратегії у сфері масових комунікацій міжнародних організацій різного рівня діяльності. Так, мали бути проведені заходи, якими скористається ЮНЕСКО для заохочення свободи мас-медіа і незалежності та варіативності медіа в цілому. Щодо поглиблення розвитку інформаційного суспільства, то Рада Європи прогнозує, що найближчим часом воно набуде ключового значення в соціально-економічній та технологічній сферах, а також матиме значний вплив для побудови сучасного цифрового суспільства як і в міжособових, так і в міжнародних відносинах. Інформаційне суспільство суттєво збільшить обмін інформацією, особливо транскордонний, за рахунок спрощення доступу до суспільних мереж. Тому вважаємо доцільним сформулювати новий підхід до діяльності ЗМІ, особливо враховуючи, що суспільний та приватний зв'язок може проходити через однакові мережі. Починаючи з 1994 р., Європейське співтовариство надає особливого значення саме розвитку інформаційного суспільства, тому що в такий спосіб створюється можливість досягти балансу у взаємодії новітніх технологій та комунікаційних систем, а також отримання користі від удосконалення інформаційного суспільства для всіх держав і громадян, які там

проживають (Guide to human rights for internet users : Recommendation CM/Rec(2014)6 and explanatory memorandum, 2014 та Шустенко, 2018b).

Водночас у політичній декларації П'ятої Європейської конференції міністрів з політики у сфері засобів масової інформації 1997 р. було вказано, що, незважаючи на появу новітніх комунікативних технологій, які сприяють поширенню інформації, вільному доступу до культурно-освітніх програм, обміну досвідом між общинами, вони можуть порушувати захист прав людини, зазіхнути на приватність та наносити шкоду персональним даним. Репрезентація засобами масової інформації новин має місце і в сучасному цифровому середовищі, особливо враховуючи, що застосовуються віртуальні зображення не тільки в традиційних мас-медіа, а й в нових службах інформації. Відзначимо, що у Резолюції № 1 «Вплив нових комунікаційних технологій на права людини і демократичні цінності» серед іншого йдеться про використання принципу універсальної служби, за допомогою якого, в можливішому масштабі, із прийняттям до уваги різних національних, регіональних обставин і ресурсів, державою має гарантуватися доступ користувачів до комунікаційних та інформаційних служб за прийнятною вартістю і незалежно від територіального походження. Більш того, особливе місце в резолюції займає питання збереження приватності, прав людини та боротьби з неналежним використанням нових інформаційних і комунікаційних технологій (Міжнародна політика Ради Європи в галузі комунікації, 2019; Шустенко, 2018с).

Щодо відкритості нових комунікаційних та інформаційних служб, то країни-учасники закликаються заохочувати розвиток і застосування нових технологій, а також комунікаційних та інформаційних служб і регулювань з метою підтримання принципу універсальної громадської служби. Країни-учасники на базі принципів статті 10 Європейської конвенції про права людини мають зобов'язання забезпечувати свободу слова й інформації та гарантувати журналістські свободи у галузі нових комунікаційних і інформаційних служб як на державному, так і на транскордонному рівнях правовими, адміністративними засобами тощо. Відповідно держави мають зобов'язання щодо розповсюдження

для громадськості інформації, яка належить органам державної влади як на національному, так і на регіональному рівнях засобами нових комунікаційних та інформаційних служб, поважаючи інші права і законні інтереси, водночас допускаючи отримання інформації за допомогою інших джерел (Рекомендація N R (99) 1 Комітету міністрів Ради Європи «Про заходи щодо сприяння плюралізму в ЗМІ», 1999; Шустенко, 2018d).

За авторськими дослідженнями з'ясовано, що країни-учасниці також мають сприяти використанню нових комунікативних технологій для появи інформаційних додатків, які створюватимуть нові інформаційні служби та гарантуватимуть захист споживачів. Так, держави зобов'язані забезпечити обмін здобутків європейської культурної спадщини через нові комунікативні технології задля суттєвого поглиблення знань про культуру європейського простору, охорони здоров'я, освіти та зайнятості. Надзвичайно важливою в цьому сенсі вважаємо Декларацію про європейську політику в області нових інформаційних технологій, яку було підписано 7 травня 1999 р. в Будапешті і якою підтверджено необхідність акумулювання основних засад про формування інформаційного суспільства. У Декларації були окреслені нові кроки для втілення ефективної інформаційної політики, подані наступні принципи та засади її проведення. Зокрема було підкреслено, що демократичне інформаційне суспільство, яке відображає фундаментальні цінності Ради Європи, може бути створене, спираючись на політику заохочення доступу та участі, компетентності і підготовленості, творчості й різноманіття, а також відповідного захисту громадян і суспільств у сучасних інформаційних трансформаціях (Шустенко, 2018d).

Відзначимо також увагу інформаційної політики РЄ до галузі культури та творчості, оскільки йдеться про те, що країни-члени повинні сприяти використанню нових технологій як методу самовираження, а також як здатності створення партнерських зв'язків, зокрема в мистецтві, науці та виробництві. Програми здобуття освіти та розвиток знань у галузі інформаційних технологій, наголошується у рішеннях РЄ, мають базуватися на впровадженні ІКТ як

чинника розвитку творчого потенціалу. Саме держави мають заохочувати співдружність культурних установ задля проведення більш професійних заходів та передачі послуг в інформаційному просторі шляхом використання Інтернету, зокрема для сприяння політичному плюралізму та культурному обміну, а дані інформаційних систем в адміністративній галузі мають співпадати з факторами користувачів, а також критеріями мови (Шустенко, 2018е).

У процесі дослідження інформаційної політики Ради Європи було з'ясовано, що ключовим чинником ухвалення рішень і практики організації визначено забезпечення прав і свобод, тому країни в першу чергу повинні відстоювати права людини, її гідність, зокрема свободу слова, а також гарантувати захист приватного життя та персональних даних, убезпечити населення від расової дискримінації через дотримання стандартів технічного плану та кодексу поведінки, а порушення, які здійснюються за допомогою інформаційних технологій, мають розслідуватися державою та каратися. Особливо актуальним, як випливає з експертного аналізу, постає питання збільшення результативності захисту власників авторських прав, які створюють інформаційні додатки. Отримані електронним шляхом документи, які мають юридичну силу, варто підпорядковувати під міжнародні стандарти, необхідні для підтвердження їх дійсності. Застосування нових інформаційних технологій таким чином має базуватися на етичних принципах, які формулюються конкретними кодексами поведінки (Почепцов, 2002, с. 252; Шустенко, 2018f).

З 2002 р. набула чинності Шоста рамкова програма Ради Європи, яка представила нові підходи до вирішення проблем, що мали місце при формуванні інформаційного суспільства. Програма відзначається втіленням програми «e-Європа», в якій Рада Європи окреслила такі вектори, як національне регулювання інформаційної сфери, повсюдне використання Інтернету, управління захистом даних, регулювання інформаційної сфери на державному рівні, загальний підхід до функціонування інформаційного суспільства, гарантії авторських та суміжних прав, розвиток електронної комерції, розвиток цифрових мереж, що уможливлюють комплексний продаж послуг, розвиток телезв'язку і

сфери інформаційних послуг, узгодження європейських угод з приводу мереж, розвиток платіжних систем. Зауважимо, що упродовж 2015-2020 рр. була чинною Рамкова програма співробітництва РЄ та ЄС, що підтримувала співробітництво європейських організацій для Вірменії, Азербайджану, Грузії, Республіки Молдова, України і Білорусі з метою захисту громадянських прав, демократії та верховенства права, сприяла посиленню українського потенціалу та втіленню реформ всередині держави, щоб реалізувати відповідність стандартів нашої країни до тих, що вимагає Рада Європи та Європейський Союз. ЄС детермінував п'ять пріоритетних тем для співробітництва в рамках РПС, серед яких початковою темою стала «Захист і заохочення прав людини», що передбачає інтенсивне впровадження європейських стандартів з прав людини на регіональній та національній площинах та освіченість у галузі прав людини, а також демократизації суспільства (Рамкова програма співробітництва (РПС) на 2015-2020 роки для Вірменії, Азербайджану, Грузії, Республіки Молдова, України і Білорусі, 2019a; Шустенко, 2018g).

Другим питанням було зазначено «Забезпечення справедливості», зокрема забезпечення незалежності та ефективності законотворчих та правочинних структур. Третя тема - «Боротьба з викликами щодо верховенства права», у якій акцентовано на протидії корупції та зміцненні системи державного управління, а також діяльності кримінального правосуддя у сфері кіберзлочинності. Четверта тема - «Вирішення проблем інформаційного суспільства», особливо щодо проголошення свободи, незалежності, плюралізму й різноманітності ЗМІ, суспільства інформаційного простору та регулювання мережі Інтернет, посилення захисту даних. П'ятою темою було «Сприяння демократичному управлінню» у контексті ефективного проведення процедури виборів: реформування законодавства та практики, а також укріплення інституційних рамок для місцевого самоврядування (Рамкова програма співробітництва (РПС) на 2015-2020 роки для Вірменії, Азербайджану, Грузії, Республіки Молдова, України і Білорусії, 2019a та Шустенко, 2018h). Так, з самого початку своєї діяльності РЄ розповсюджує ідеї захисту свободи слова, вільного обміну

інформації, здійснює загальноєвропейські заходи в політичній площині, а також впроваджує відповідні правові документи. Загалом політика РЄ зосереджена на таких секторах, як моніторинг за концентрацією ЗМІ, дослідження наслідків використання технологій зв'язку для здійснення прав людини, формування стратегій для посилення відповідальності ЗМІ у перспективі європейського розвитку. Державні та європейські регіональні інститути із забезпечення прав людини спрямовані на втілення заходів для забезпечення умов ефективної реалізації, охорони та гарантування цих прав. Щодо втілення прав, то у межах РЄ з часу її утворення здійснюється робота зі створення загальноєвропейських засад на отримання права людини на інформацію (Скакун, 2001a).

Відтак варто зазначити, що РЄ активно сприяє таким напрямам, як: ЗМІ та демократія, дослідження впливу новітніх технологій на права громадян та демократію, забезпечення високого рівня захисту авторських прав; вільний доступ до інформації та обмін інформацією, визначення стратегії для посилення відповідальності засобів масової інформації на європейському рівні. Можна погодитися із твердженнями фахівців, що ключовою проблемою Ради Європи визначається захист свободи слова, сприяння обміну ідеями та інформацією, проведення європейських заходів, а головне – регулювання політики та законодавства у галузі засобів масової інформації (Скакун, 2001b).

2.2. Проблема забезпечення інформаційних прав людини: політико-інституціональний концепт діяльності Ради Європи

У численних наукових розвідках наголошується, що проблема забезпечення інформаційних прав людини Радою Європи за часів глобальних політичних трансформацій та інформаційно-комунікаційної революції набуває все більшого значення та актуальності. В умовах трансформації нинішньої системи міжнародних відносин та утворення нового міжнародного та світового порядку, основна задача РЄ полягає у врегулюванні законодавчих систем країн-учасниць для гарантування ліберальної демократії, які зазначені в Європейській

конвенції з прав людини (1950 р.) та Конвенції із захисту прав людини та фундаментальних свобод (1953 р.).

На погляд дослідників, одну з ключових ролей у гарантуванні інформаційних прав громадян відіграють ЗМІ. Посилена влада засобів масової інформації, зокрема Інтернету, допомагає набуттю обізнаності, а також розповсюдженню доступу до інформації. Утім, варто зазначити, що існує і небезпека появи певних труднощів, оскільки «ЗМІ посилюють співчуття та глобальну активність у сфері прав людини, але разом з тим виникає загроза появи ненависті, стереотипів та дезінформації. Особливо вразливими до онлайн-ризиків є діти та молодь» (Рамкова програма співробітництва (РПС) на 2015-2020 роки для Вірменії, Азербайджану, Грузії, Республіки Молдова, України і Білорусі, 2019b).

Правом людини, яке найбільше корелюється із засобами масової інформації, вважають фахівці, є право на свободу переконань та їх вираження. Свобода вираження думок, як зазначено у документах із прав людини, включає право на отримання та поширення інформації, право на мовчання, право на формулювання особистих думок, як-от право на визначення власного стилю в одязі, використанні головних уборів, смаки у сферах музики, літератури і кіно; воно також включає художнє вираження, політичну та торгівельну мову, академічну свободу та право на свободу слова представників журналістської діяльності. Такий спектр дозволяє усвідомити, наскільки значимим є це право, що дає можливість досягти самореалізації та гідності, осягнути сенс життя, стимулює розвиток особистості. Ця свобода також має ключове значення для спільнот, які виступають за посилення прогресу, утвердження рівності, демократії та інститутів самоврядування. Свобода вираження думки має значення сама по собі, а також передує здійсненню ряду інших прав і свобод (Роль засобів масової інформації, 2019 а та Freedom of Media in Ukraine. Council of Europe Office in Ukraine, 2020).

В контексті авторського дослідження вважаємо за необхідне розглянути поняття «інформаційні права людини». Так, під інформаційними правами

людини український дослідник О.Яременко розуміє «групу основоположних прав людини, які визначають суспільне становище особи в системі інформаційних відносин. У свою чергу інформаційні відносини можна розглядати як взаємовідносини, які утворюються в усіх сферах життя та функціонуванні суспільства чи держави при одержанні, використанні, поширенні та зберіганні, а також обробці і захисті інформації (Яременко, 2002, с. 157 та Європейські комунікації, 2007а).

У свою чергу наукову категорію «основоположні права людини» розуміємо як правові можливості, що необхідні для існування і розвитку особи. Вони визнаються невід’ємними, мають бути загальними і рівними для кожного, забезпечуватися і захищатися державою в межах загальноприйнятих міжнародних стандартів (Цвік, Петришин, Авраменко et al., 2009, с. 447).

Найважливішим етапом у забезпеченні інформаційних прав людини вважається узгодження Радою Європи декларації про ЗМІ і права людини від 23 січня 1970 р., де зазначається, що засоби масової інформації мають широкий вплив у суспільстві та підкреслюється, що на ЗМІ поширюється право на свободу вираження думки, яке охоплює свободу на поширення інформації. Національні держави зобов’язані в розумних межах надавати інформацію з питань, що становлять інтерес для громадськості, а засоби масової інформації зобов’язані повідомляти повну і вичерпну інформацію про державні справи. Підкреслюється незалежність преси та інших засобів масової інформації від державного контролю, а обмеження цієї незалежності допускається тільки на підставі рішення суду, а не органів виконавчої влади. Також забороняється пряма або непряма цензура в ЗМІ (Резолюція N 428 (1970) Консультативної асамблеї Ради Європи «Стосовно Декларації про засоби масової інформації та права людини», 1970а).

Відповідно до декларації про засоби масової інформації і права людини незалежність засобів масової інформації має бути захищеною від загрози з боку монополій. Приватні підприємства та фінансові групи не можуть мати права на монополію у сфері друку, радіо чи телебачення, і не слід дозволяти виникнення

монополії, що підконтрольна урядові. Окремі особи, соціальні групи, регіональні або місцеві органи влади повинні мати право займатися цією діяльністю, якщо вони дотримуються встановлених правил ліцензування. Підкреслюється необхідність вжити спеціальних заходів для забезпечення свободи іноземних журналістів, включаючи персонал міжнародних друкованих агентств, з тим щоб надати можливість громадськості отримувати точну інформацію з-за кордону. Ці заходи мають поширюватися на статус, обов'язки і привілеї іноземних журналістів і повинні включати в себе захист від довільної депортації. Вони припускають відповідний обов'язок іноземних журналістів достовірно висвітлювати події (Резолюція N 428 (1970) Консультативної асамблеї Ради Європи «Стосовно Декларації про засоби масової інформації та права людини», 1970b).

Важливо, що в рамках конвенції було вжито заходів щодо захисту індивіда від будь-якого посягання на його право на повагу до свого приватного життя. Вказується, що право на повагу до приватного життя є головним чином право вести своє життя на власний розсуд при мінімальному сторонньому втручанні в нього. У конвенції підкреслюється, що особлива проблема виникає в результаті спроб отримати інформацію за допомогою сучасних технічних пристроїв – пристрої для підслуховування, таємні мікрофони, використання комп'ютерів тощо. Дані пристрої завдають суттєвої шкоди праву на повагу до приватного життя. У тих випадках, коли створюються регіональні, національні або міжнародні банки комп'ютерних даних, індивід не повинен повністю позбавлятися захисту від посягання на його особисте життя в результаті збору інформації, що стосується навіть його особистого життя. Банки даних повинні обмежуватися необхідним мінімумом інформації, необхідної для оподаткування, пенсійних програм та програм соціального забезпечення тощо (Резолюція N 428 (1970) Консультативної асамблеї Ради Європи «Стосовно Декларації про засоби масової інформації та права людини», 1970c).

Слід підкреслити, що уряди національних держав завжди намагалися здійснювати певний контроль над засобами масової інформації та над

отриманням доступу до мас-медіа задля впливу на широкий загаль, з метою досягнення підтримки або перешкоджання здійсненню низки дій з боку опозиції. Тим не менш, значною мірою контрольовані засоби масової інформації обмежують громадян в отриманні соціальної обізнаності, знань про світові події, достовірної аналітики, як і дані про економічний стан держави, політичну діяльність та соціальне життя. Державний контроль за засобами масової інформації може втілюватися спрямовано, наприклад, засобом відміни інтернет-трафіку або телефонних розмов для підтримки національної безпеки. В іншому разі, уряди можуть цілком закрити доступ до певної інформації. Підтверджує це випадок ліквідації мережі мобільного зв'язку в Ірані в середині 2009 р. та в Єгипті наприкінці 2010 р., глушіння радіостанцій, супутникового телебачення і видворення журналістів із зон конфліктів. Необхідно зазначити, що у 2009 р. журналістам наказали звільнити північно-західну провінцію Сінцзян у Китаї, щоб уникнути появи в мас-медіа інформації щодо проявів насильства етнічного характеру (Резолюція N 428 (1970) Консультативної асамблеї Ради Європи «Стосовно Декларації про засоби масової інформації та права людини», 1970d).

У дослідженнях констатується і той факт, що регулювання ЗМІ з боку державних органів викликає занепокоєння в РЄ: йдеться, зокрема, що Угорщина у 2011 р. прийняла закон про засоби масової інформації, що передає державному органу зобов'язання координувати всі ЗМІ, в тому числі приватних постачальників контенту, застосовувати штрафи і призупиняти діяльність ЗМІ на підставі засад, які насправді нечітко означені. В інших європейських країнах дифамація на сьогодні є умовою для притягнення до кримінальної відповідальності, тобто журналістів можуть ув'язнити, якщо вони публікують інформацію про події або переконання, які можуть нанести шкоду державі і суспільству. У своїх рішеннях, ухвалених щодо справ про дифамацію, Європейський суд з прав людини неодноразово заявляв, що «...затвердження вироку про тюремне ув'язнення працівників мас-медіа йде врозріз із правами на свободу слова представників журналістики... у якості виключення виступають справи, які містять порушення основних прав людини, зокрема, у вираженні

ненависті, агресії чи закликів до здійснення насильства». Саме Європейський суд з прав людини окреслив визначення рамкових засад, які регулюють ступінь здійснення свободи слова відповідно до статті 10 (2). Суд затвердив, що це право є «однією з основних передумов формування демократичного суспільства» (Резолюція N 428 (1970) Консультативної асамблеї Ради Європи «Стосовно Декларації про засоби масової інформації та права людини», 1970е).

Важливе місце в розвитку інформаційних прав людини зіграла Віденська декларація від 25 червня 1993 р., у якій, зокрема, підкреслюється, що «Рада Європи є визначним європейським політичним інститутом, здатним прийняти на рівноправній основі і в постійних структурах демократії Європи, що не підпадають під комуністичний тиск. Відповідно, доступ цих держав до участі у діяльності Ради Європи визнається ключовим чинником у процесі європейського будівництва на основі загальноєвропейських цінностей. Такий доступ передбачає, що країна, яка звернулася з проханням про членство в організації, привела свої установи і правову систему в відповідність з основними принципами демократії, верховенством права і повагою до прав людини. При цьому наголошується, що народні представники повинні обиратися за допомогою вільних і справедливих виборів на основі загального голосування; має бути гарантована свобода слова і особливо засобів масової інформації; захист національних меншин та дотримання принципів міжнародного права повинні залишатися вирішальними критеріями для оцінки будь-якої заяви при прийомі в члени; зобов'язання підписати Європейську конвенцію про права людини і визнати контрольний механізм Конвенції у всій її повноті у максимально короткі терміни також є вкрай важливим» (Віденська декларація, 1993а).

У рамках Віденської декларації від 25 червня 1993 р. важливе місце мала реформа механізму контролю за дотриманням Європейської конвенції про права людини. З підписанням «Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод», яка набрала чинності у 1950 р., Рада Європи створила єдину в своєму роді міжнародну систему захисту прав людини. Головною відмінною

рисом цієї системи зазначимо той факт, що держави, які підписали цю Конвенцію, беруть на себе зобов'язання ефективно захищати права людини, закріплені в даній Конвенції, і погодитися з міжнародним контролем за їх дотриманням. До того ця відповідальність була покладена на Європейську комісію з прав людини та Європейський суд з прав людини (Віденська декларація, 1993b).

Доречною в контексті авторського дослідження виявилася і Резолюція №1120 «Про вплив нових комунікативних та інформаційних технологій на демократію», що була ухвалена ще у 1997 р. Проте з розвитком новітніх інформаційних та комунікаційних мереж вона набуває додаткової актуальності. В резолюції зокрема йдеться про те, що «на базі технічних, політичних й культурних змін, які здійснюються в сучасному світі, РЄ має намір окреслити можливості, які надають нові комунікативні й інформаційні технології (НКІТ), для ефективної реалізації потреб громадян. Вони повинні заохочувати розширення свобод, посилювати рівень самовизначення громадян та сприяти їх більш активній участі у суспільних справах, посилювати економічний розвиток і зайнятість, сприяти соціокультурному розвитку та покращувати процес здобуття освіти й пошуку знань. Їх варто використовувати в інтересах громадян, соціального розвитку, демократії та миру» (Резолюція 1120 «Про вплив нових комунікативних та інформаційних технологій на демократію», 1997a та Європейські комунікації, 2007b).

Одним із завдань РЄ, як зазначається у документах, є необхідність «сконцентрувати позитивну мету поширення нових комунікативних та інформаційних технологій, що надають значні можливості, зокрема в галузі освіти, й можуть здійснити суттєвий вклад у побудову демократії, оскільки роблять можливими контакти та обмін ідеями без здійснення цензури з боку органів влади, які не працюють на засадах демократії». Відповідно, ПАРЄ РЄ закликає національні парламенти підтримувати політиків, які сприяють розвитку новітніх технологій. У цьому контексті важливим заходом «гарантування поваги до конфіденційності автоматизованих даних особистого й приватного

характеру, має використання, зокрема, конвенції РЄ «Про захист осіб стосовно автоматизованої обробки персональних даних» (ETS № 108) та рекомендації Комітету міністрів № (73) 22 і № (74) 29 «Про захист приватного життя осіб з огляду на електронні бази даних», рекомендації № R (94) 13 «Про заходи щодо сприяння прозорості ЗМІ» і рекомендації № R (95) 4 «Про захист персональних даних у сфері телекомунікаційних послуг», із чітким фокусом на телефонних послугах» (Резолюція 1120 «Про вплив нових комунікативних та інформаційних технологій на демократію», 1997а).

Вагомим чинником забезпечення інформаційних прав людини виявилася Резолюція 1636, що була прийнята Радою Європи у 2008 р. і яка зосереджує увагу на показниках демократії в медіасфері. Зокрема в резолюції наголошується на важливості свободи ЗМІ та підкреслюється, що право на вільне вираження власних поглядів та інформації через ЗМІ є значимим компонентом демократичного суспільства. При цьому вказується, що роль суспільства в процесі демократичного ухвалення рішень потребує глибокої поінформованості суспільства та здатності вільного вираження поглядів. Зважаючи на те, що європейські стандарти свободи засобів масової інформації були окреслені РЄ у 10 Статті Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також у низці рекомендацій Комітету Міністрів та рішеннях і рекомендаціях ПАРЄ, Парламентська Асамблея здійснює постійний моніторинг за дотриманням свободи мас-медіа перед державними виборами і подає аналітичний звіт на основі стандартів, встановлених Радою з питань демократичних виборів, яка включає представників Венеціанської комісії, Конгресу місцевих та регіональних влад і Парламентської Асамблеї (Резолюція 1636 «Показники демократії в медіа», 2008а).

Парламентська Асамблея підтримує порівняльні оцінки стану національних медіа, а також розроблені для ЮНЕСКО індикатори розвитку ЗМІ, визначені організацією у «Статті 19» та Західноафриканським центром розвитку ЗМІ, що уможливають визначення стратегії піднесення масових комунікацій у контексті національного розвитку. В документі зокрема зазначається, що ПАРЄ

визнає за необхідне сприяти принципам свободи засобів масової інформації в демократичному суспільстві, які полегшать аналіз середовища в тій чи іншій країні щодо дотримання свободи ЗМІ та виявлення проблемних питань та потенційних слабких місць у цій сфері життєдіяльності. Таким чином, для країн-членів Ради Європи забезпечується здійснення діалогу на європейському рівні щодо можливих заходів з метою врегулювання дискусійних позицій. Парламентська Асамблея також пропонує парламентам держав постійно проводити прозорий порівняльний аналіз стану в ЗМІ у своїх країнах задля визначення проблем у національних системах законодавства та медіа-політиці та здійснення відповідних заходів для їх урегулювання» (Резолюція 1636 «Показники демократії в медіа», 2008b та Даниленко, 2010 а).

На переконання українського дослідника П. Сухорольського, для національної діяльності із забезпечення прав людини відправним пунктом та орієнтиром є міжнародні стандарти, закріплені в основних міжнародно-правових документах з прав людини, які продовжують розвиватися у тому числі і завдяки діяльності міжнародних урядових організацій. Однією з таких організацій, першочерговою метою якої стало забезпечення прав людини, є саме Рада Європи. Як вже зазначалося, в рамках цієї організації була підписана Європейська Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (ЄКПЛ) (Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, 1950), а також створений спеціальний орган забезпечення реалізації положень Конвенції – Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ).

Перелік інформаційних прав людини, закріплених у ЄКПЛ та інших документах Ради Європи, охоплює дві групи прав. До першої групи відносяться права і свободи, пов'язані зі свободою вираження поглядів, що згідно із ЄКПЛ включає свободу дотримуватися власних поглядів, отримувати і поширювати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади та незалежно від кордонів. У сучасному контексті прийнято говорити загалом про свободу інформації, яка включає: 1) право мати інформацію та переконання; 2) право вільно отримувати інформацію (право на доступ до інформації та право не

сприймати інформацію поза своєю волею); 3) право вільно поширювати інформацію (Сухорольский, 2011). До цієї ж групи відносяться права, що зафіксовані та детально регламентовані в інших документах Ради Європи, зокрема право на доступ до офіційної інформації, (Council of Europe Convention on Access to Official Documents, 2011), право на доступ до інформації, що є суспільно значимою, право на відповідь (Європейська конвенція про транскордонне телебачення, 1989а, ст. 8-9) тощо.

До другої групи інформаційних прав віднесено права людини, які обмежують свободу інформації. У ЄКПЛ це передусім право на повагу до приватного та сімейного життя, до особистого житла та кореспонденції (Європейська конвенція про транскордонне телебачення, 1989b, ст. 8). В інформаційній сфері це право пов'язане з концепцією інформаційної та комунікаційної приватності. Також сюди можна віднести право на повагу до гідності і честі особи (Європейська конвенція про транскордонне телебачення, 1989с, ст. 7).

Усі зазначені права, йдеться у науковій розвідці П. Сухорольського, відносяться до особистих (громадянських) прав людини. Ці права розглядаються провідними європейськими науковими школами як природні права, тобто права, які походять від природи людини чи усталеного суспільного порядку, а не від держави. Вони спрямовані на забезпечення найважливіших індивідуальних потреб особи та безпосередньо пов'язані із самою її сутністю. Однак це не означає, що інформаційні права обмежені лише особистими правами. До них можна віднести, наприклад, право людини на захист матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з науковими, художніми або літературними працями, які є її авторським здобутком (Європейська конвенція про транскордонне телебачення, 1989d, ст. 15) (соціально-економічне право), право народів мати вільний доступ до інформації і повністю без втручання розвивати свою систему інформації та засобів масової інформації (Декларация о недопустимости интервенции и вмешательства во внутренние дела государств, 1981) (колективне право). У контексті розмежування публічної і приватної сфер для другої групи

інформаційних прав характерним є те, що вони забезпечують приватний інтерес – тобто інтерес конкретних осіб чи об'єднань. Для забезпечення ж свободи інформації характерним є поєднання приватного і публічного (суспільного) інтересу (Сухорольський, 2011b).

Найбільш яскравим прикладом цього, наголошує науковець, є діяльність ЗМІ, яка з одного боку є необхідною для забезпечення доступу особи до інформації, служить засобом власного вираження поглядів авторів, а з іншого – є обов'язковою умовою демократичного розвитку суспільства та прозорості й ефективності публічної влади. Публічний інтерес у положеннях ЄКПЛ забезпечується шляхом визначення випадків можливого обмеження інформаційних прав людини зі сторони держави, наприклад, обмеження в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності, громадської безпеки, економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, охорони здоров'я чи моралі, підтримання авторитету і безсторонності суду. Пошук необхідного балансу між публічними і приватними інтересами в інформаційній сфері вважається головним завданням державних та міжнародних інституцій, діяльність яких торкається реалізації інформаційних прав, зокрема в Європейському суді з прав людини (Сухорольський, 2011c).

Що стосується діяльності з охорони та захисту інформаційних прав в рамках РЄ, то провідну роль також відіграє ЄСПЛ. У цьому контексті необхідно підкреслити, що його рішення є обов'язковими для держав-членів ЄКПЛ, а у законодавстві України прямо вказано, що суди України при розгляді справ використовують ЄКПЛ та практику ЄСПЛ як основу права (Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», ст. 17, 2006). Стосовно інших конвенцій, які закріплюють інформаційні права людини, то спеціальні положення в них спрямовані на забезпечення реалізації зазначених прав (наприклад ст. 24-25 Європейської конвенції про транскордонне телебачення), а також на створення умов для захисту цих прав. Варто зазначити, що у своїй діяльності із застосування ст. 8 та

10 ЄКПЛ Європейський суд з прав людини, керуючись її положеннями, намагається знайти баланс інтересів приватних осіб, суспільства та держави.

Одним з найважливіших завдань інформаційної політики РЄ фахівці вважають забезпечення інформаційних прав людини у глобальній мережі Інтернет, яка стала потужним інформаційним ресурсом для діяльності всіх акторів світу. Держави-члени РЄ, репрезентуючи приватний сектор, громадянське суспільство та інші суб'єкти, інтенсивно працюють над тим, щоб в інтернеті забезпечувалися права особи, демократії та верховенство права, щоб інтернет був безпечною і відкритою мережею, де можуть розкриватися свобода слова, право на зібрання, повага до особистого життя, культурне розмаїття, освіта та набуття знань. Для досягнення цієї мети РЄ сформулювала такі міжнародні документи, як конвенції про кіберзлочинність, захист персональних даних і захист дітей в інтернет-просторі. Організація також розробляє типові законодавчі акти у формі рекомендацій державам-членам і керівні принципи для суб'єктів інтернет - середовища. При цьому запропоновано для залучити до захисту прав людини в мережі Інтернет Європейську конвенцію про права людини. Крім того, Європейський суд з прав людини, який приймає постанови щодо заяв про порушення Конвенції, ухвалив значимі рішення стосовно онлайн-середовища, а також права на вільне вираження поглядів, вільного доступу до інформації та права на повагу до особистого життя (Забезпечення прав людини в Інтернеті, 2019 та Попко, 2021а).

У численних дослідженнях зазначається, що мережа Інтернет сприймається громадянським суспільством як інструмент політичної емансипації, а також як засіб поширення інформації і думок в планетарному масштабі, що використовується журналістами, захисниками прав людини та опозиційними рухами. На міжнародних форумах і шляхом співробітництва між країнами-учасницями Ради Європи обговорюються проблеми розвитку та захисту свободи слова та вираження поглядів, а також свободи зібрань та об'єднань як в інтернеті, так і в реальному житті, в рамках дотримання інших основних прав людини. Під час міжнародних форумів на вищому рівні щодо

проблем інформаційного суспільства уряди більшості країн підтвердили безумовну придатність Загальної декларації прав людини до функціонування інтернету. Зі свого боку, Рада Європи завжди підкреслює важливість захисту основоположних прав людини і вільного руху інформації в мережі (Свобода і права людини в інтернеті, 2019a).

Проте, як показав моніторинг забезпечення прав людини в інтернеті, в багатьох країнах не дотримуються свободи слова у мережі, відтак кожен третій користувач у світі не має вільного і необмеженого доступу до глобальних інформаційних ресурсів. Зазначимо, що Франція як країна - засновниця РЄ засуджує цензуру й обмеження доступу до інтернету як приватного, так і загального характеру, що реалізуються в прямій формі (шляхом створення перешкод, блокування або необґрунтованої фільтрації інтернет-ресурсів) і в опосередкованій, під приводом боротьби з дезінформацією, кіберзлочинністю і тероризмом.

Фахівці також звертають увагу і на забезпечення прав інтелектуальної власності в інформаційному просторі, що має вирішальне значення для творчої та інноваційної діяльності. Наразі цифрова революція сприяє кардинальним перетворенням в сфері споживання культурних благ і, відповідно, трансформації економічних моделей, що забезпечують дохід творчих діячів. Тому можна стверджувати, що без захисту права інтелектуальної власності розвиток динамічної і творчої цифрової економіки неможливий (Свобода і права людини в інтернеті, 2019b).

У науковому дискурсі до переліку прав людини в мережі Інтернет відносять і ефективний захист персональних даних та приватного життя, що має першорядне значення для зміцнення довіри користувачів і забезпечення їхньої безпеки. Тому, вказується у дослідженнях, важливо не допускати дій, що представляють собою порушення права на повагу до приватного життя (незаконне зберігання персональних даних, їх неправомірне використання або несанкціоноване поширення тощо), з тим щоб користувачі мали можливість

контролювати свої персональні дані і щоб це основне право дотримувалося усіма посередниками (Свобода і права людини в інтернеті, 2019с).

Інтернет визнається двигуном економічного зростання і вектором розвитку свободи і демократії. Водночас він також вважається простором, де вільно і безкарно можуть діяти пірати, хакери, злочинні елементи тощо. Типи загроз дуже швидко еволюціонують і тепер включають в себе кібершпіонаж, пошкодження мереж і сервісів, фізичне знищення шляхом віртуальної атаки. Відтепер будь-яка країна, її життєво важливі інфраструктури, банки і навіть вся економіка можуть виявитися паралізованими внаслідок комп'ютерної атаки. Цілком закономірно, що такий подвійний характер віртуального простору спонукав держави до підвищення пильності, а також вдосконалення захисту урядових інформаційних систем і життєво важливих інфраструктур, аж до розробки наступальних засобів протидії. Держави також змушені розглядати правові заходи обмеження ризиків, що пов'язані з інтернетом (Свобода і права людини в інтернеті, 2019d та Попко, 2021b).

Слід зазначити, що й у сфері міжнародних відносин кіберпростір набуває особливої дипломатичної сутності, оскільки постало питання про забезпечення стабільності і безпеки інтернету щодо взаємодії всіх міжнародних акторів. Проте позиції країн-членів міжнародних організацій з приводу посилення безпеки кіберпростору значно різняться, оскільки деякі з них вважають за необхідне розробити міжнародний юридичний інструмент обов'язкового характеру, що регулює дії держав щодо інтернету. Інші держави дотримуються принципу, що розробку рішень щодо підвищення безпеки в інтернеті слід здійснювати спільно з підприємствами та громадянським суспільством. На їхню думку, посилення контролю держав над кіберпростором може призвести до обмеження свободи користування інформаційними ресурсами, тому чинне міжнародне право може бути застосовано до інтернет-простору, і розробка нової юридичної регламентації не видається необхідною. Достатньо добровільно сприйняти певні принципи взаємовідносин між державами і вжити заходів, які зміцнюють

взаємну довіру, наголошують фахівці (Свобода і права людини в інтернеті, 2019е).

Зауважимо, що інтернет як універсальна система пов'язаних між собою комп'ютерних мереж, діяльність яких не є централізованою, став глобальним форумом для свободи волевиявлення, але одночасно зумовлює питання щодо відповідальності та регулювання діяльності і інтернеті. З огляду на інтенсивний розвиток інформаційного суспільства, перед міжнародними організаціями постає питання захисту прав людини в онлайн площині. Для врегулювання цих питань РЄ розробила низку конвенцій та рекомендацій. До прикладу, Конвенція про інтернет-злочинність (2001 р.) спрямована на захист Інтернет-мережі від несанкціонованих злочинів з використанням нових технологій. Додатковий протокол до цієї Конвенції передбачає притягнення до кримінальної відповідальності за викриття проявів расистського та ксенофобського характеру, здійснених через комп'ютерні системи. Ще одним ключовим інструментом є Конвенція про доступ до офіційних документів (2008 р.), яка захищає право кожної особи, без дискримінації за будь-якою характеристикою, за необхідністю отримати доступ до офіційних документів, які містяться в органах державної влади (Роль засобів масової інформації, 2019а та Попко, 2021 с).

Крім того, Комітет Міністрів, Ради Європи 21 вересня 2011 р. ухвалив 10 принципів для управління Інтернетом, в якому запропоновано нове бачення ЗМІ: 1. Захист усіх основоположних прав і свобод та підтвердження їх унікальності, неподільності, взаємозв'язку та універсальності; 2. Забезпечення всесторонньої участі урядів, представників приватного сектора, громадянського суспільства, технічного співтовариства та користувачів; 3. Підтвердження обов'язків держав згідно з питаннями державної політики міжнародного значення, пов'язаних з Інтернетом; 4. Розповсюдження прав і можливостей користувачів мережі Інтернет задля здійснення основних прав і свобод та гарантування участі у заходах із питань регулювання Інтернету; 5. Універсальний характер Інтернету визнаний завдяки можливості загального доступу; 6. Цілісність Інтернету через підтримку безпеки, стабільності та надійності; 7. Утримання децентралізованої

відповідальності за регулярне управління інтернетом; 8.Підтримка відкритих стандартів та інтероперабельності мережі Інтернет, а також його цілісної природи; 9.Забезпечення максимально допустимого розкриття користувачам інтернет-контенту, програм і послуг; 10. Збереження культурного та мовного різноманіття Інтернету (Роль засобів масової інформації, 2019b).

Водночас з проблемами, що зумовлені функціонуванням Інтернету, особливої уваги набуває захист і розширення прав та можливостей дітей, що стає пріоритетним завданням у порядку денному діяльності Ради Європи. Відтак у Рекомендаціях щодо розширення можливостей дітей у новій інформаційній та комунікаційній сфері» (2006 р.) йдеться про те, що країни-члени повинні діяти узгоджено в контексті інформаційної грамотності і набуття знань, які б розширювали права і можливості дітей та їх педагогів, а також сприяли більш продуктивному використанню інформаційно-комунікаційних послуг і технологій. Важливість до заохочення навчання навичкам в Інтернеті та цифрової грамотності підтверджена в іншій Рекомендації (2009 р.), яка містить заклик до країн-членів щодо розвитку та підтримки, у взаємодії з учасниками приватного сектору та громадянського суспільства, ефективної стратегії для захисту дітей від діяльності, що несе загрозу завдання шкоди, і разом з тим захищає їх проактивність у новому інформаційно-комунікаційному середовищі (Роль засобів масової інформації, 2019с).

Слід підкреслити, що Рада Європи активно працює над розвитком права людини на доступ до інформації, дотримується принципів відкритості та прозорості, а також використовує усі наявні можливості притягнути до відповідальності владні інституції за необґрунтовані обмеження таких прав на національному і глобальному рівнях. Європейська ініціатива прозорості була започаткована С. Калласом, який свого часу займав посаду віце-президента Європейської Комісії. Він стверджував, що «обмін інформацією – це засіб зміцнення довіри, що є добре випробуваний і має можливість поновити довіру громадян до спроможності державних органів вдало та продуктивно керувати своєю країною» (Шустенко, 2019а).

Таку позицію можна простежити й у пояснювальній записці до Конвенції РЄ про доступ до офіційних документів, де об'єктивність і прозорість державних органів визначається як «основний чинник ефективного управління та чинник того, чи таке суспільство є дійсно демократичним і плюралістичним, здатним протистояти всім проявам корупції, спроможним критикувати тих суб'єктів, які ним керують, і доступним для освіченого прояву громадян у справах, які мають громадський інтерес. Право вільного доступу до офіційних документів має також ключове значення в контексті особистого розвитку громадян і використання ними своїх фундаментальних прав. Це право, зокрема, підвищує легітимність державних органів для суспільного сприйняття і збільшує довіру самого суспільства до них» (Міжнародна практика заходів, спрямованих на зміцнення довіри між державою та організаціями громадянського суспільства, 2008, с. 31).

Зокрема Рада Європи надала рекомендації державним правовим установам належним чином підтримувати права людини на їх доступ до офіційних документів, які створюються та знаходяться на збереженні в державних органах. Для того, щоб забезпечити доступ до публічної інформації, а також інформувати громадськість у питаннях, пов'язаних з державним управлінням, органам державної влади, йдеться у рекомендаціях, слід надати громадськості можливість доступу до законодавчих актів в електронному вигляді, представляти звіти про свою діяльність, а також слідувати нормам, які передбачені у законах про свободу інформації. Конвенція Ради Європи про доступ до офіційних документів акцентувала увагу на принципі залученості та ініціативи інституцій державної влади поширювати офіційні документи, які знаходяться у їх розпорядженні (Шустенко, 2019b).

Незважаючи на те, що прозорість та відкритість завжди вважалися основоположними засадами для управління, яке заслуговує на довіру, практика сприяння праву на доступ до інформації стала поширеною тільки останнім часом. Слід виокремити директивні документи Ради Європи, які стали основоположними й для більшості правових систем держав-членів ЄС:

Рекомендація № (2002)2 про доступ до офіційних документів (прийнята Комітетом міністрів 21 лютого 2002 р. на 784-му засіданні заступників міністрів), Конвенція UNECE про доступ до інформації, суспільну участь в узгодженні рішень і доступ до законодавства в питаннях, пов'язаних із навколишнім середовищем (ухвалена 25 червня 1998 р. на Четвертій міністерській конференції «Навколишнє середовище для Європи»), Модель закону про свободу інформації, створена НУО «Стаття XIX» у 2001 р., Конвенція РЄ про доступ до офіційних документів (ухвалена Комітетом міністрів 27 листопада 2008 р. під час 1042-го засідання заступників міністрів). (Шустенко, 2019с та Рекомендації Ради Європи, 2002).

Якщо говорити про практичне застосування даних принципів та рекомендацій, слід виокремити Регламент №1049/2001 про публічний доступ до документів Європейського парламенту, Ради ЄС та Європейської Комісії, який був прийнятий Радою ЄС і Європейським Парламентом після підписання Амстердамського договору у 2001 р. Для належного виконання даного Регламенту було встановлено правила, що забезпечують більшу відкритість і прозорість політичного процесу. Йдеться про створення структури доступу до неоприлюднених документів інституцій та органів Європейського Союзу за допомогою реєстру документів або за індивідуальними запитами, розширення доступу до документів, які походять від третіх сторін, визначена норма, згідно з якою навіть якщо конкретний документ має захист від загального розголосу у виключному порядку (за винятком гарантії громадських інтересів або недоторканості особистого життя), він має право на публікацію, якщо інтереси суспільства переважають над інтересами захисту документа, скорочення строків обробки запитів до 15 робочих днів і формування реєстру документів (Шустенко, 2019d).

Для того, щоб сприяти виконанню регламенту, Європейська комісія видала посібник з чіткими і простими рекомендаціями, як отримати доступ до інформації. Посібник складається з двох частин: у першому описано як отримати доступ до документів, інформація про які вже опублікована, а в другому описано

як отримати доступ до неопублікованих документів. Також, Європейською Комісією було прийнято «Кодекс пристойної адміністративної поведінки службовців Генерального секретаріату Ради Європейського Союзу у їхніх професійних взаємовідносинах з громадськістю» та «Кодекс належної адміністративної поведінки у стосунках з громадськістю», в яких сформульовано стандарти відкритості та надання інформації. Цими кодексами встановлено загальні стандарти доступу до інформації. Згідно з ними, вся інформація повинна надаватися в повному обсязі. Якщо, з будь-яких причин, чиновник не може надати інформацію, то людині, яка її запросила, повинні надати розгорнуту відповідь з причинами відмови. Більш того, для запитів використовують пошту, телефон та електронну пошту (Шустенко, 2019e).

Таким чином, наразі відкритий доступ до інформації є одним із основних принципів демократичної держави і гарантується конституцією. Процес надання державних послуг трансформувався з розвитком комп'ютерних технологій, замінивши майже всю систему традиційних урядових механізмів. Крім того, надання інформації завдяки використанню новітніх технологій відбувається швидше та якісніше, що покращило спілкування між урядом та громадянами, а через впровадження електронного врядування політика уряду стала більш відкритою, доступною та підзвітною для своїх громадян. Фактично, якщо механізми електронного врядування правильно застосовуються на практиці, то вони здатні допомогти уряду заслужити довіру суспільства за рахунок втілення політичного курсу, створеного в результаті громадської участі (Шустенко, 2019f).

Отже, діяльність РЄ має значний вплив на утворення та функціонування системи інформаційних прав людини на європейському рівні. Дані права відображені в багатьох міжнародно-правових актах РЄ і, засобом впровадження чи взяття до уваги державами при здійсненні їхньої правотворчості, закріплюються у національному законодавстві держав-членів Ради Європи. Європейський суд із прав людини є не лише значимою структурою для державних методів захисту прав людини, але й завдяки своїм рішенням, які

мають прецедентний характер та визнаються джерелом права, робить значний внесок у справу реалізації та охорони інформаційних прав.

2.3. Основні виклики і пріоритети інформаційної політики Ради Європи у сфері інформаційної безпеки та свободи вираження

Основні виклики в інформаційній політиці Ради Європи пов'язані з забезпеченням інформаційної безпеки у час глобальних інформаційно-технологічних інновацій. Як зазначалося у дослідженні, в основу всієї діяльності Ради Європи покладено правозахисний акт – Європейську конвенцію про захист прав людини і основних свобод Європейську конвенцію з прав людини - або скорочено (ЄКПЛ). Цей регіональний документ є обов'язковим актом для регулювання інформаційної політики, а також забезпечення інформаційної безпеки держав-учасниць Ради Європи, які тим самим взяли на себе зобов'язання захищати встановлені в ній права, в тому числі право на свободу вираження поглядів. Необхідно підкреслити, що Європейська конвенція з прав людини є юридично обов'язковим договором, який в більшості країн континенту має майже конституційний статус.

У XXI ст. свобода вираження має найважливіше значення для розвитку демократії та інформаційної безпеки. Це означає, що всі суспільні актори можуть брати участь в політичних обговореннях, а ЗМІ встановлювати відповідальність тих, хто має владу. Вільні, незалежні та різноманітні ЗМІ відіграють роль «вартового суспільних інтересів», інформуючи населення і забезпечуючи підзвітність влади. Як наслідок, багато журналістів, органи ЗМІ і окремі особи використовували Європейську конвенцію про захист прав людини і основних свобод (European Convention of Human Rights, 2020) для боротьби за свободу вираження поглядів (Impact of the European Convention on Human Rights, 2020).

Саме тому Європейська Конвенція про захист прав людини і основних свобод вважається найбільш важливою формою вираження прихильності держав-членів Ради Європи до цінностей демократії, миру і справедливості, а

також дотримання фундаментальних прав і свобод усіх громадян, що живуть в їхніх країнах. Протягом останніх п'ятдесяти років основні принципи, що були закладені в Європейській Конвенції про захист прав людини і основних свобод, отримали свій подальший розвиток, завдяки їх інтерпретації Європейським судом з прав людини (ЄСПЛ) та Європейською Комісією з прав людини, та діяльності Ради Європи. ЄСПЛ в свою чергу прийняв чимало додаткових протоколів, що розширили сферу дії Конвенції, резолюцій і рекомендацій, які визначали стандарти поведінки держав-членів, а також запроваджував санкції відносно держав, що не виконують повністю або частково положення ЄСПЛ.

Держави-учасниці Ради Європи визнають юрисдикцію Європейського суду з прав людини обов'язковою з питань тлумачення і застосування Європейської конвенції з прав людини та протоколів, що входять до неї, у випадках передбачуваного порушення в своїй країні положень цих договірних актів. Скарги в ЄСПЛ подаються, якщо всі можливості захисту у себе в країні вичерпані. Зазвичай це означає, що в Європейський суд з прав людини можна звертатися після розгляду справи в другій інстанції національних судів. У своїх рішеннях Європейський суд з прав людини може зобов'язати конкретну державу-члена Ради Європи переглянути ті чи інші судові рішення, змінити норми національного законодавства, які порушили права конкретних осіб. Постанови ЄСПЛ зобов'язані виконувати не тільки сторони у спорі, але й інші держави Ради Європи мають враховувати підхід ЄСПЛ у правозастосуванні, зокрема висновки щодо застосування і тлумачення норм ЄСПЛ повинні слугувати орієнтиром в основних принципах вирішення спорів в аналогічних правовідносинах (International Standards and Foreign Practices on Media Regulation, 2011a).

Розглядаючи заяви з приводу порушення норм Європейської конвенції з прав людини, суд створює базу прецедентів для всіх держав-учасників. Підкреслимо, що практика ЄСПЛ у застосуванні і тлумаченні статті 10 Європейської конвенції з прав людини унікальна з точки зору багатогранності правовідносин, які були предметом його розгляду в останні десятиліття,

послідовності та принциповості його позицій. Одне з ключових і в той же час невизначених понять статті 10 – обґрунтування обмеження свободи необхідного задля демократії. ЄСПЛ зазначав, що, хоча слово «необхідно» в значенні статті 10 (п. 2) і не є синонімом прислівнику «незамінне», воно в той же час і не має гнучкості таких категорій, як «допустимо», «звичайно», «доцільно», «розумно» або «бажано», і що «необхідно» має на увазі існування «невідкладної суспільної потреби» (Case of Handyside v. the United Kingdom, 1976a).

Так, з рішень ЄСПЛ випливає, що необхідність в інтересах демократії визначається такими принципами: – обмеження свободи повинно бути вузьким і пропорційним необхідності задоволення законної мети; – для застосування обмеження як «необхідного» недостатньо тільки згідно з переліком причин для можливих обмежень, зазначених у статті 10 (п. 2). Тобто не може бути загального правила, і кожне обмеження має розглядатися окремо, з урахуванням конкретних обставин. Європейський суд з прав людини вказував, що «свобода вираження думки є однією з основних складових демократичного суспільства і необхідною умовою для його прогресу, а також для розвитку кожної людини». Це стосується «не тільки тієї «інформації» і тих «ідей», які вважаються необразливими чи сприймаються схвально або з байдужістю, а й тих, що викликають почуття образи, обурення або дратують державу або якусь частину населення. Такими є вимоги та норми плюралізму і толерантності, а також широти поглядів, без яких «демократичне суспільство» неможливе» (Case of Handyside v. the United Kingdom, 1976b).

Як зазначається в цьому положенні, свобода вираження думки має основоположне значення як сама по собі, так і в якості основи для всіх інших прав людини. Фактично стверджується, що повноцінна демократія можлива тільки в суспільствах, де допускається і гарантується вільний потік інформації та ідей. Крім цього, свобода вираження думки має вирішальне значення для виявлення і викриття порушень цього та інших прав людини і для боротьби з такими порушеннями (International Standards and Foreign Practices on Media Regulation, 2011b).

Європейський суд з прав людини також заявляв, що на ЗМІ покладено обов'язок поширення інформації та ідей, що стосуються всіх сфер суспільних інтересів: «Хоча преса не повинна виходити за рамки, встановлені для (захисту інтересів, викладених в статті 10 (2)) ... на неї проте покладена місія з розповсюдження інформації та ідей, що становлять суспільний інтерес; якщо на пресі лежить завдання повідомляти таку інформацію та ідеї, то громадськість, зі свого боку, має право на їх отримання. В іншому випадку преса не змогла б виконувати свою основну функцію «сторожового пса громадських інтересів» (Defamation and Freedom of Expression, 2003).

Як йдеться в експертних публікаціях, в умовах демократії, що ефективно діє, та дотримання прав людини, які зазначені в Преамбулі ЄКПЛ, свобода вираження своєї думки не тільки важлива сама по собі, але й відіграє центральну роль в контексті захисту інших прав, закріплених у Конвенції. Без визначеного захисту права на свободу вираження, що гарантується незалежними і об'єктивними судами, не може існувати вільна держава, також як і демократія. Свобода висловлення своєї думки є як незалежним правом, так і компонентом інших прав, що захищаються Конвенцією, як, наприклад, свобода зібрань. Однак необхідно зазначити, що свобода вираження може вступати в протиріччя з іншими правами, що охороняються ЄКПЛ, такими, як право на справедливий судовий розгляд, на повагу до приватного життя, на свободу совісті та релігії. У разі виникнення подібних протиріч Суд намагається знайти компроміс щодо визначення пріоритетності одного права перед іншим. У балансі інтересів, що зіштовхуються, одним з яких є свобода вираження, як правило, враховується важливість останньої. Так, у справі «Хендісайд проти Сполученого Королівства» Суд заявив: «Свобода вираження становить одну з істотних підстав для розвитку демократичного суспільства, одну з головних умов, що необхідні для його прогресу і для розвитку кожної людини». Таким чином підтверджується, що захист свободи вираження є істотною умовою демократичного політичного процесу і розвитку кожної людини.

У даному контексті варто зазначити, що принциповим є те, що дія ст. 10 стосується захисту будь-якої форми вираження, незалежно від його змісту, що здійснюється окремою особою, групою осіб або засобами масової інформації. Єдине обмеження, накладене Комісією щодо змістовного аспекту, було пов'язано з поширенням ідей, що популяризують ідеологію нацизму, яка заперечує трагедію масового знищення єврейського народу, і спрямовану на розпалювання нетерпимості і расової дискримінації. Базуючись на ст. 17 Європейської Конвенції прав людини, Комісія постановила, що свобода вираження не може використовуватися для скасування прав і свобод, що гарантовані Конвенцією. Подібні рішення засновані на так званому «парадоксі терпимості», згідно з яким абсолютна терпимість може призвести до поширення ідей, що закликають до нетерпимості, що, в свою чергу, може підірвати самий принцип терпимості. Тобто, держави змушені обґрунтовувати будь-яке обмеження, що накладається ними на будь-яку форму вираження.

Для того щоб прийняти рішення про ступінь захисту тієї чи іншої конкретної форми вираження, ЄСПЛ бере до уваги тип виразу (політичний, комерційний, артистичний тощо), засоби його поширення (особисті, преса, телебачення тощо) і аудиторію, на яку він спрямований (дорослі, діти, все населення, конкретна група). Навіть «правдивість» вираження має різний ступінь важливості залежно від цих критеріїв. У процесі прийняття рішень ЄСПЛ враховував також і національний конституційний досвід, включаючи й американську конституційну практику, що забезпечує максимальний захист свободи вираження своєї думки. Проте внутрішні рішення, незалежно від їх юрисдикції, можуть лише в обмеженій мірі бути корисними для ЄСПЛ, діяльність якого заснована на тлумаченні і застосуванні міжнародного договору. У певних випадках ЄСПЛ і ЄКПЛ робили посилання на Міжнародний пакт про громадянські і політичні права та інші міжнародні договори, що гарантують свободу вираження своєї думки. Загалом зауважимо, що стаття 10 Конвенції складається з двох частин: у першій - міститься визначення гарантованих свобод,

а у другій - перераховані умови, за яких держава може законним чином накласти обмеження на свободу вираження поглядів.

Важливим принципом інформаційної політики Ради Європи щодо забезпечення інформаційної безпеки та свободи вираження є те, що членство в Раді Європи залежить від прийняття ЄКПЛ. На сьогодні країна не може стати членом Ради Європи, якщо вона не ратифікувала і не імплементувала ЄКПЛ в національне законодавство, тобто не привела його у відповідність до стандартів Конвенції. Положення Конвенції розвиваються у великій сукупності правових норм, розроблених Європейським судом з прав людини (ЄСПЛ) – першою судовою інстанцією з прав людини, яка уповноважена приймати юридично обов’язкові для країн-учасниць Ради Європи рішення.

Відзначимо, що Стаття 10 ЄКПЛ гарантує захист права на свободу вираження поглядів у формулюванні, дуже близькому до статті 19 Загальної декларації прав людини ООН (ЗДПЛ): «Кожен має право вільно висловлювати свою думку. Це право передбачає свободу бути вірним своїм поглядам, отримувати і розповсюджувати інформацію та ідеї без будь-якого втручання з боку органів державної влади і незалежно від державних кордонів» (The Universal Declaration of Human Rights, 1948).

Однак Стаття 10 ЄКПЛ додає до положення ЗДПЛ два важливі елементи. По-перше, стаття 10 ЄКПЛ прямо заявляє, що право на свободу вираження поглядів не забороняє державам створювати механізми ліцензування в секторі мовлення: «Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств». По-друге (в другій своїй частині), стаття 10 містить у собі детальне застереження про обмеження права на свободу вираження поглядів. Відповідно до цього обмежувального застереження, яке теж має відношення до регулювання мас-медіа, здійснення свободи вираження поглядів, «що накладає обов’язки і відповідальність, може мати зв’язок з певними формальностями, обставинами, обмеженнями або санкціями, що можуть накладатися згідно з законом і є потрібними в демократичному суспільстві в інтересах державної безпеки,

цілісності території або суспільного порядку, для того щоб запобігати злочинам, сприяти охороні здоров'я та моралі, захищати репутаційний імідж або права інших людей, обмежувати розголошення інформації, отриманої конфіденційно, або підтримувати авторитет і об'єктивність правосуддя». Дане застереження тлумачиться як трискладовий критерій, згідно з яким будь-які обмеження повинні: бути передбачені законом; переслідувати одну із зазначених цілей; і бути необхідними в демократичному суспільстві. ЄСПЛ заявив, що перша вимога буде виконана, якщо відповідний закон буде доступним і «сформульованим з точністю, достатньою для того, щоб дозволити громадянину регулювати свою поведінку» (International Standards and Foreign Practices on Media Regulation, 2011c).

Другий критерій стосується того, що втручання має здійснюватися заради однієї з цілей, визначених у статті 10 (2); цей перелік є вичерпним, і тим самим будь-яке втручання, яке не спрямоване на досягнення однієї з цих цілей, порушує статтю 10. Третя умова полягає в тому, що втручання повинно бути необхідним у демократичному суспільстві. Слово «необхідно» означає, що втручання може бути продиктовано «нагальною суспільною потребою». Причини, що наводяться державою для виправдання втручання, мають бути «релевантними і достатніми», і, крім того, держава зобов'язана продемонструвати, що втручання є пропорційним меті, що переслідується. Для того щоб набути легітимного статусу, будь-яке регулювання мас-медіа в країнах Ради Європи має пройти даний тест (International Standards and Foreign Practices on Media Regulation, 2011d).

Необхідно зазначити також і те, що в рамках інформаційної політики Ради Європи було прийнято чимало інших актів, конвенцій, резолюцій, рекомендацій, зокрема Конвенція «Про доступ до офіційних документів», що є загальнообов'язковою угодою після її підписання і ратифікації. Ця Конвенція є першим зобов'язуючим міжнародним правовим документом, в якому визнається загальне право доступу до офіційних документів, які є в державних органах. Транспарентність органів державного управління визнається найважливішим

компонентом ефективного управління та показником того, чи суспільство насправді є демократичним і плюралістичним. Право доступу до офіційних документів має також важливе значення для саморозвитку людей і здійснення основних прав людини. Воно зміцнює й авторитет органів державного управління у громадськості, а також довіру до них. Обмеження на право доступу дозволяється встановлювати тільки для захисту окремих інтересів, таких як національна безпека, оборона чи приватне життя (Convention on Access to Official Documents, 2009a).

У Конвенції містяться мінімальні стандарти, які необхідно застосовувати при обробці запитів щодо доступу до офіційних документів (форма запитів та збори у зв'язку з доступом до офіційних документів), а також процедура перегляду прийнятих рішень і додаткові заходи з необхідною гнучкістю для забезпечення того, щоб національне законодавство будувалося на цій основі і гарантувало ще більш широкий доступ до офіційних документів. Моніторингом за виконанням цієї Конвенції Сторонами займатиметься Група фахівців з доступу до офіційних документів (Convention on Access to Official Documents, 2009b).

Важливим етапом у розвитку інформаційної політики Ради Європи в сфері інформаційної безпеки та свободи вираження стало прийняття 29 квітня 1982 р. на 70-й сесії Комітету міністрів Ради Європи Декларації про свободу вираження поглядів та інформації. У декларації наголошувалося на необхідності дотримання принципів демократії та верховенства права, а свобода вираження поглядів та інформації визнавалася основним елементом цих принципів. Зокрема, в основу даної концепції були покладені принципи, які містяться у статті 19 Загальної Декларації прав людини і статті 10 Європейської Конвенції про захист прав людини. У декларації підкреслюється, що «свобода висловлення поглядів та інформації вкрай важлива для соціального, економічного, культурного і політичного розвитку кожної людської істоти і є умовою для гармонійного розвитку соціальних і культурних груп, а також націй та міжнародної спільноти». У декларації йдеться про те, що «розвиток

інформаційних технологій має служити захисту прав, незалежно від кордонів, висловлювати, шукати, одержувати і поширювати інформацію та ідеї, яким би не було їх джерело». У свою чергу у документі підкреслюється, що «держави зобов'язані охороняти свободу вираження поглядів та інформацію від порушень і здійснювати політику, спрямовану на підтримку якомога більшої різноманітності засобів масової інформації і множинності джерел інформації, допускаючи, таким чином, плюралізм ідей і думок» (Декларація про свободу вираження поглядів та інформації, 1982 та Яковець, 2017).

У контексті даного дослідження необхідно зазначити, що ХХІ ст. характеризується широким використанням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) і впровадженням інноваційних засобів виробництва. Покладена в основу нового суспільного укладу концепція економіки знань базується на постулаті про те, що в основу подальшого суспільно-політичного розвитку покладено усвідомлену необхідність підвищення технологічного рівня виробництва і поширення сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій.

Розвиток інформаційних технологій породжує обґрунтовану думку про стан переходу до постіндустріального суспільства, де все більшого значення набувають інформаційні та телекомунікаційні технології, що проникають в усі сфери суспільного та приватного життя. Наявність інформаційного ресурсу стає показником успішності політичної, громадської, або господарської діяльності. З'являються і активно використовуються ресурси «вузько спрямованого штучного інтелекту, а також пошукові системи, орієнтовані на вирішення завдань у певній чітко визначеній сфері діяльності. При цьому вже зараз вузько спрямованим штучним інтелектом передається можливість прийняття рішень, що тягнуть за собою виникнення, зміну або припинення правовідносин. Паралельно з розвитком законодавства про захист приватного життя розробляється комплекс заходів щодо захисту персональних даних, що можна пов'язати з положеннями Конвенції Ради Європи про захист фізичних осіб при

автоматизованій обробці персональних даних (Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data, 1981).

Дослідники також вказують, що з поширенням нових інформаційно-комунікаційних технологій простежується і проблематика інформаційної безпеки в процесі здійснення господарської діяльності, що пов'язана з проблемами збору, обробки, зберігання та передачі фінансово-економічної, біржової, податкової, митної інформації, в яких найбільш небезпечним вважається протиправне копіювання та спотворення інформації. І нарешті, зростає загроза інформаційній безпеці для приватного життя громадян щодо захисту їх персональних даних, оскільки має місце формальне застосування правових норм як в сфері ІКТ, так і в сфері захисту персональних даних.

Інституційний концепт інформаційної політики Ради Європи простежується у документах організації про кіберзлочинність, оскільки ефективний контроль за злочинністю в кіберпросторі включає в себе комплекс спільних інститутів за участю компетентних правоохоронних органів і підприємців для розробки рекомендацій. Досягнення глобальної гармонізації в галузі кримінального права втілено у Конвенції Ради Європи про кіберзлочинність (Council of Europe Convention on Cybercrime, 2001).

Відтак кожна держава-учасниця Ради Європи приймає свою національну стратегію для визначення стратегічних цілей, конкретної політики і регулювальних заходів, що спрямовані на підтримку високого рівня мережевої та інформаційної безпеки. На даний час в країнах Ради Європи підготовлено підґрунтя для прийняття належних заходів щодо забезпечення інформаційної безпеки в кіберпросторі, причому рішення проблеми реалізовуватиметься за активної участі комерційних організацій, що здійснюють свою діяльність у сфері ІКТ. Необхідно також додати, що вузько спрямований принциповий вибір між державою і компаніями ІТ-індустрії є проблемним. У цьому контексті заохочується добровільна співпраця або регулювання в формі прямого державного втручання з визначенням зобов'язань і подальшими санкціями, а

також гармонізації цих підходів на глобальному рівні (Ожеван, 2020; Фролова, 2020).

Консолідована позиція країн-учасниць Ради Європи спрямована на ефективне вирішення нагальних проблем в інформаційно-комунікаційному просторі, оскільки ефективне законодавче регулювання кіберпростору в одній окремо взятій країні навряд чи є можливим, при цьому зазначається і необхідність державного контролю комп'ютерних мереж, що обумовлюється тим фактом, що глобальні комп'ютерні мережі можуть бути використані не тільки на благо. Очевидно, що вище зазначені протиріччя можна усунути тільки в рамках міжнародного права. В силу цього тенденція до розширення міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю у сфері високих технологій відзначається в діяльності багатьох міжнародних організацій, зокрема Ради Європи, на думку якої зростання комп'ютерної злочинності вимагає узгодженого підходу держав до вироблення приписів, що спрямовані на боротьбу з нею (Попко, 2021).

Проблемі боротьби з кіберзлочинністю присвячено чимало рекомендацій, які були прийняті Радою Європи (Recommendation № R (89) 9 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to member States for the Computer-Related Crime and Final Report of the European Committee on Crime Problems, 1990 та Recommendation № R (95) 13 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to member States for the 11 concerning problems of criminal procedural law connected with Information Technology, 1995). У рекомендаціях зроблена спроба визначити поняття й окреслити коло «злочинів, що пов'язані із використанням комп'ютерних технологій». Однак рекомендаційний характер цих документів не сприяє вирішенню колізій, що виникають на практиці, для чого необхідними мають бути повноцінні міжнародно-правові документи. Усвідомлення реальних загроз для інформаційної безпеки зумовило у лютому 1997 р. формування Комітету експертів з кіберзлочинності за підтримки Комітету міністрів РЄ. Перед експертами було поставлено завдання вивчити юридичні проблеми, що виникають при розслідуванні комп'ютерних злочинів. Відтак Комітетом був

розроблений проект Конвенції про кіберзлочинність. Реакція правозахисних організацій на проект Конвенції виявилася цілком очікуваною. У відкритому листі правозахисних груп до РЄ стверджується, що проект суперечить відомим нормам захисту особистості, невиправдано посилює повноваження національних урядів, підриває розвиток методів забезпечення безпеки інформації, що зменшує відповідальність держав перед законом. Після відкритого обговорення проект було доопрацьовано з урахуванням вимог посилення гарантій недоторканності приватного життя, документ пройшов необхідне обговорення у виконавчих органах РЄ і 23 листопада 2001 р. було розпочато підписання та ратифікацію Конвенції країнами-членами РЄ (Рижков, 2007a).

Конвенція про кіберзлочинність характеризується фахівцями як комплексний документ, що містить норми, покликані істотно вплинути на різні галузі права, зокрема на кримінальне, кримінально-процесуальне, авторське, громадянське, інформаційне право. Водночас Конвенція базується на основних принципах міжнародного права - поваги до прав людини, співпраці і сумлінного виконання зобов'язань. Норми Конвенції спрямовані на регулювання трьох основних блоків питань: зближення кримінально-правової оцінки злочинів у сфері комп'ютерної інформації; зближення національних кримінально-процесуальних заходів, спрямованих на забезпечення збирання доказів при розслідуванні таких злочинів; міжнародне співробітництво в кримінально-процесуальній діяльності, спрямованої на збирання доказів вчинення таких злочинів за кордоном (Рижков, 2007b).

Питання інформаційної безпеки в рамках діяльності Ради Європи є надзвичайно актуальним, про що свідчить її співпраця як з іншими міжнародними організаціями, так і провідними світовими державами, такими, наприклад, як США. Рада Європи та США, які ведуть активну роботу над національним законодавством у сфері кібербезпеки, вкрай зацікавлені в забезпеченні міжнародного правового поля, що регулює кіберсередовище. У зв'язку з цим експерти США взяли активну участь в розробці положень Конвенції Ради Європи про кіберзлочинність, що підписана країнами-членами в

Будапешті у 2001 р., і що містить керівні принципи для 124 національних законодавчих систем і міждержавного співробітництва в сфері діяльності правоохоронних органів.

Незважаючи на статус спостерігача при Раді Європи, представники Держдепартаменту, міністерств юстиції і торгівлі США взяли безпосередню участь у виробленні документа як фахівці, що мають багатий досвід щодо протидії кіберзлочинності, що дозволило закласти положення, відповідні політиці США з боротьби з міжнародною кіберзлочинністю. Так, Сполучені Штати особливо просували включення положень, що спрямовані на створення оперативних каналів комунікації між країнами і мінімізацію перешкод для здійснення обміну інформацією (Vatis, 2010). Це знайшло своє відображення в положеннях про створення мережі контактних пунктів 24/7 (Ст. 35), про надання даних без висунення вимог про визнання правопорушення як кримінально караного обома сторонами (ст. 29 п.3), а також про транскордонний доступ до комп'ютерних даних (Ст. 32) (Convention on Cyber crime, 2001b).

При цьому США протидіяли будь-яким ініціативам, які дозволили б державам встановлювати обмеження або не вигідні умови з обміну інформацією між правоохоронними органами. По суті, на міжнародній арені США і їх союзники проводили курс на вироблення документа, мета якого не просто гармонізувати національні законодавства в частині криміналізації видів неправомірного використання ІКТ, а виробити обов'язкові для країн-учасниць механізми зі збору і надання інформації. Положення Конвенції були спрямовані, зокрема, на підтримку дій США на внутрішньодержавному рівні по створенню спрощених схем збору інформації і даних федеральними службами (Фролова, 2019 а).

Відтак Будапештська конвенція стала базовим документом, а також основою для західних підходів стосовно питань кіберзлочинності і міжнародно-правової класифікації кримінальних злочинів в інформаційній сфері. Однак застосування багатьох з її положень (зокрема, пункту «b» статті 32) може завдати шкоди суверенітету і національній безпеці держав-учасниць. Фактично

ці положення санкціонують діяльність іноземних правоохоронних органів без повідомлення про розслідування на території держав-учасниць Конвенції. Слід зазначити, що Конвенція не враховує рівень і особливості розвитку ІКТ в інших регіонах, тобто орієнтована на західноєвропейські країни. Таким чином, Конвенцію Ради Європи не можна вважати універсальним або глобальним документом. На сьогоднішній день документ ратифікувала 41 країна, більшість з яких країни-члени Ради Європи (Convention on Cyber crime, 2001с та Фролова, 2019 b).

Одне з найважливіших місць у стратегії Ради Європи щодо забезпечення інформаційної безпеки та свободи висловлювання, в добу інформаційно-технологічної революції, належить ЗМІ, проте свобода вираження поглядів може увійти в суперечність з іншими правами людини. Одна група таких прав людини – це права на особисте життя, які включають свободу від втручання в приватне життя, сім'ю, будинок і кореспонденцію, а також право на захист від посягань на честь або репутацію. Наприклад, ЗМІ часто звинувачують в тому, що вони порушують приватне життя публічних осіб, оприлюднюючи їх фотографії та інформацію про них без їхнього дозволу. Крім того, фахівці зауважують про ризик конфлікту між свободою вираження поглядів та заборонаю дискримінації в тих випадках, коли здійснення цієї свободи використовується для пропаганди ненависті і коли використовується мова ненависті. Пропаганда ненависті може мати більш масштабний і серйозний вплив, коли це поширюється через ЗМІ. Існує міжнародний консенсус щодо того, що «мова ненависті має бути юридично заборонена і що така заборона має стояти вище, ніж гарантії свободи вираження думки» (Compass: Manual for Human Rights Education with Young people, 2020a).

Зазначимо, що свобода вираження поглядів не є абсолютним правом, оскільки згідно зі статтею 29 Загальної декларації прав людини здійснення прав і свобод може бути обмежене, якщо це відповідає вимогам належного визнання і дотримання прав і свобод інших осіб. Також у статті 10 ЄКПЛ стверджується, що здійснення права на свободу вираження поглядів «може мати зв'язок із

певними формальностями, обставинами, обмеженнями або санкціями, що можуть накладатися згідно з законом і є потрібними в демократичному суспільстві в інтересах державної безпеки, цілісності території або суспільного порядку, для того щоб запобігати злочинам, сприяти охороні здоров'я та моралі, захищати репутаційний імідж або права інших людей, обмежувати розголошення інформації, отриманої конфіденційно, або підтримувати авторитет і об'єктивність правосуддя» (Compass: Manual for Human Rights Education with Young people, 2020b).

У контексті інформаційної політики Ради Європи також розглядаються питання щодо обмеження свободи вираження поглядів на підставі поваги до віри і релігії, що впливає з права людини на свободу думки, совісті і релігії, зокрема щодо важливості керівних принципів, ефективної практики та етики у діяльності журналістів. Багато організацій, в тому числі і міжурядові, такі як Рада Європи чи ЮНЕСКО, і мережі, наприклад Альянс незалежних рад преси в Європі, і НУО, такі як «АРТИКЛЬ 19», розробили етичні принципи і професійні рекомендації про підготовку репортажів, для того щоб ця діяльність відповідала нормам забезпечення прав людини або закликала учасників дотримуватися таких стандартів. При цьому існує й інша сторона питання – необхідно, щоб уряди не зловживали антиекстремістським законодавством для обмеження законного вираження думки (Compass: Manual for Human Rights Education with Young people, 2020c).

Водночас практика обмеження свободи вираження поглядів, на думку громадських активістів, не відповідає принципам щодо плюралізму ЗМІ. У даному контексті необхідно зазначити, що плюралізм ЗМІ відрізняється від проблеми «збалансованості» у ЗМІ, що іноді може суперечити логіці прав людини. Зокрема у науковому виданні «Компас: Посібник з навчання молоді з прав людини», що видається Радою Європи, ставиться одне риторичне питання і відповіді на нього: «Коли ми повідомляємо про порушення прав людини, чи маємо обов'язково надавати слово тим, хто ці права порушує, в ім'я «збалансованості»? Коли ми повідомляємо про зміну клімату, чи обов'язково

нам «балансувати» ці ідеї, надаючи слово тим, хто заявляє, що все це неправда? При цьому плюралізм ЗМІ є боротьбою за те, щоб ЗМІ не належали лише вузькій групі людей, що викликає занепокоєння відносно незбалансованості інформації, політичних компромісів і відмови у вираженні думок. Плюралістичний ландшафт ЗМІ може краще боротися з трьома основними спокусами: маніпуляціями ЗМІ з боку політиків в обмін на позитивні публікації, маніпуляціями ЗМІ з боку фінансових інститутів і банків в обмін на менш пильну увагу до їх діяльності, а також маніпуляціями з боку ЗМІ щодо виборів» (Compass: Manual for Human Rights Education with Young people, 2020d).

Проблема балансу між плюралізмом ЗМІ та законодавчим обмеженням свободи слова також стала актуальною щодо вироблення позиції РЄ, зокрема для контенту мережевих видань, і була продемонстрована в Рекомендації № R (97) 19 Комітету міністрів Ради Європи «Про зображення насильства в електронних засобах інформації» (Рекомендація № R (97) 19 Комітету міністрів Ради Європи «Про зображення насильства в електронних засобах інформації», 2020). У документах підкреслюється, що деякі форми зображення насильства, які не мають достовірності, можуть бути обмежені на законних підставах, враховуючи зобов'язання щодо свободи вираження думки. Тобто, втручання у свободу вираження поглядів має здійснюватися відповідно до закону і бути необхідним у демократичному суспільстві. Більш конкретно заходи, що було вжито проти невинного зображення насильства в електронних засобах інформації, можуть сприяти підтримці поваги до людської гідності і захищати вразливі групи суспільства, такі як діти і підлітки, фізичному, психічному чи моральному розвитку яких може бути завдано шкоди подібними зображеннями. Так, у Резолюції № 428 (1970) Консультативної асамблеї Ради Європи «Щодо Декларації про засоби масової інформації і права людини» (Резолюція № 428 (1970) Консультативної асамблеї Ради Європи «Щодо Декларації про засоби масової інформації і права людини», 2020a) підкреслюється, що існує сфера, в якій здійснення права на свободу інформації та свободу вираження своєї думки може вступати у протиріччя з правом на повагу до приватного життя, що

гарантується ст. 8 Конвенції про права людини. Не можна допускати, щоб здійснення першого права завдавало шкоди останньому праву (Резолюція № 428 (1970) Консультативної асамблеї Ради Європи «Щодо Декларації про засоби масової інформації і права людини», 2020b).

Цією Резолюцією досить повно розкривається право на повагу до приватного життя, пояснюється, що так «головним чином забезпечується право вести своє життя на власний розсуд при мінімальному сторонньому втручанні в нього. Воно стосується особистого, сімейного і домашнього життя, фізичної і духовної недоторканності, честі і репутації, необхідність не допускати представлення людини в хибному світлі, не розкривати інформацію, що не має відношення до справи і несприятливих факторів, несанкціонованої публікації приватних фотографій, захисту від шпигунства і невинуватених або неприпустимих безтактних дій, захисту від неправильного використання матеріалів особистого листування, захисту від розкриття інформації, що була надана або отримана індивідом в конфіденційному порядку. Ті особи, які власними діями сприяли поширенню інформації нетактовного характеру не можуть посилалися на право на повагу до приватного життя» (Резолюція № 428 (1970) Консультативної асамблеї Ради Європи «Щодо Декларації про засоби масової інформації і права людини», 2020c).

Важливим етапом у посиленні інформаційної безпеки виявилось прийняття Декларації про свободу обміну інформацією в мережі Інтернет, яка була прийнята Радою Європи 28 травня 2003 р. Зокрема держави-члени Ради Європи врахували необхідність знову підтвердити право на свободу вираження і вільний обмін інформацією в системі Інтернет щодо засобів збереження балансу між свободою вираження та іншими законними правами й інтересами. Відповідно до пункту 2 статті 10 Конвенції про захист прав людини і основних свобод РЄ прийняла такі принципи: контроль за змістом інформації в інтернеті; регулювання або саморегулювання; відсутність державного контролю; усунення заборон на участь в інформаційному співтоваристві; свобода надання послуги через інтернет; обмежена відповідальність служб надання інформації за зміст

інформації в інтернеті; анонімність – для забезпечення захисту проти спостереження в мережі і розширення вільного обміну інформацією та думками держави-члени повинні враховувати бажання користувачів інтернету не ідентифікувати свою особу (Declaration on freedom of communication on the Internet, 2003).

Таким чином, основні принципи законодавчого регулювання Радою Європи суспільних відносин в сфері міжнародної інформаційної безпеки сформульовані в основоположних міжнародних документах і, як показує їх аналіз, є загальновизнаними і пріоритетними у розвитку інформаційного законодавства країн-учасниць Ради Європи. Право на свободу інформації в тому вигляді, в якому воно закріплене в міжнародних документах з прав людини, є не новим суб'єктивним правом людини в галузі інформації, а проявом традиційних свобод думки і слова. По суті вплив уявлень про свободу інформації, які втілені в інформаційних правах громадян, позначився на становленні принципу свободи інформації. Тому основними елементами глобального інформаційного суспільства визначено такі принципи як довіра і безпека у використанні інформаційно-комунікаційних технологій, що ґрунтуються на необхідності заохочувати, формувати, розвивати й активно впроваджувати стійку культуру кібербезпеки, яка набула пріоритетності в умовах прискореного інформаційно-комунікаційного та технологічного розвитку людства.

Висновки до Розділу 2

Рада Європи тісно співпрацює з такими міжнародними та регіональними організаціями, як ООН, ОБСЄ, ЄС. Основна мета інформаційної політики Ради Європи співпадає з цілями інформаційної політики ЄС, яка базується на прагненні створити єдиний медіапростір і розвинене інформаційне суспільство, що потребує впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних інновацій, що є необхідною умовою для соціально-економічного прогресу, задоволення потреб суспільства в інформаційних продуктах і послугах. Зростає значення

інформаційно-комунікаційної інфраструктури для сталого розвитку країни, що переходить до інформаційного суспільства.

Низка рекомендацій Ради Європи щодо плюралізму в медіа сфері та прозорості медіа власності наголошують на тому, що ЗМІ відіграють ключову роль у демократичному суспільстві. Державам-членам РЄ слід заохочувати розробку прозорих і спільних ініціатив всіма зацікавленими учасниками медіа сфери, які прагнуть поліпшити ефективний вплив користувачів на максимально широке різноманіття медіа-контенту в інтернеті. Політичні актори також мають визнати вирішальну роль незалежних громадських медіа організацій в популяризації плюралізму ЗМІ. Йдеться про заохочення і підтримання засобів масової інформації меншин, регіональних, місцевих та неприбуткових угруповань, зокрема, через фінансове сприяння для їх розвитку.

Серед основних декларацій та рекомендацій, що визначають спрямованість інформаційної політики РЄ виокремлюються наступні:

Європейська декларація свободи вираження поглядів та інформації (1982 р.) включає зобов'язання урядів держав-членів стосовно дотримання та розвитку свободи слова та інформації. Свобода вираження думки має основоположне значення як сама по собі, так і в якості основи для всіх інших прав людини. Повноцінна демократія можлива тільки в суспільствах, де допускається і гарантується вільний потік інформації та ідей; Європейська конвенція про транскордонне телебачення (1993 р.); Додатковий протокол до конвенції з метою досягнення уніфікованості в підході до сфери телебачення між Європейською конвенцією про транскордонне телебачення і директивою ЄС, що була переглянута під назвою «Телебачення без кордонів» (1998 р.); «Віденська декларація» (1993 р.), в рамках якої важливе місце мала реформа механізму контролю за дотриманням Європейської конвенції про права людини;

Резолюція № 428 (1970) Консультативної асамблеї Ради Європи «Щодо Декларації про засоби масової інформації і права людини». Рекомендації РЄ щодо забезпечення плюралізму думок у ЗМІ та демонополізації медіаресурсів, а також про відповідальність інтернет-посередників. Два документи – «Про

плюралізм та прозорість володіння ЗМІ» та «Про роль і обов'язки інтернет-посередників» зобов'язують держав-членів РЄ забезпечувати закріплені в Європейській конвенції права і свободи людини і доопрацювати регулювання з урахуванням технологічних, фінансових, нормативних змін в медіасекторі Європи; «Декларація Ради Європи про захист журналістів у конфліктних ситуаціях» (1996 р.); «Рекомендації № (99) 15 Комітету Ради Європи країнам-членам щодо заходів з висвітлення засобами масової інформації виборчих кампаній»; Рекомендації Ради Європи «Про право журналістів не розкривати своїх джерел інформації»; «Рекомендація № (90) 7 Комітету міністрів Ради Європи» стосується розвитку молодіжної інформаційної політики (1990 р); «Декларація про європейську політику в області нових інформаційних технологій» (1999 р.). в якій сформовані принципи та підходи здійснення європейської інформаційної політики;

«Конвенція про інтернет-злочинність» (2001 р.) спрямована на захист мережі Інтернет від несанкціонованих та традиційних злочинів за допомогою нових технологій, «Резолюція №1120 Про вплив нових комунікативних та інформаційних технологій на демократію» (1997 р); «Резолюція 1636» (2008 р.) зосереджує свою увагу на показниках демократії в медіасфері. Зокрема в резолюції наголошується на важливості свободи ЗМІ, підкреслюється, що вільне висловлення поглядів та інформації через мас-медіа є значною складовою демократії; «Конвенція про доступ до офіційних документів» (2008 р.) забезпечує право кожної людини, без дискримінації за будь-якою ознакою, за необхідністю отримати доступ до офіційних паперів, які містять органи державної влади; у «Рекомендації щодо розширення можливостей дітей у новому інформаційному та комунікаційному середовищі» (2006 р.) йдеться про те, що країни-члени повинні діяти злагоджено задля підвищення інформаційної грамотності й отримання знань, які б допомагали розповсюдженню прав і можливостей дітей та їх педагогів і сприяли ефективному використанню інформаційних та комунікаційних послуг і технологій тощо.

Протягом останніх десятиліть відбувся професійний розвиток в області загального інформування молоді, як на місцевому та регіональному рівнях, так і на рівні національних структур і європейських мереж. Європейський центр Знань про молодіжну політику створений Партнерством Ради Європи та Європейською Комісією в області молоді, віртуальний центр знань ставить собі за мету стати легко доступною точкою інформації і знань про ситуацію молоді в Європі. Центр пропонує інформацію з різних тем: і пов'язаним безпосередньо з молоддю в Європі і європейською молодіжною політикою і інформацією про ситуацію в цій сфері в різних європейських країнах.

Визначним критерієм інформаційної політики є захист прав і свобод, тому держави в першу чергу повинні підтримувати права людини, її гідність, особливо свободу слова, а також гарантувати приватність життя, особистих даних, оберегти населення від дискримінації засобом дотримання стандартів технічного характеру та кодексу поведінки. Злочини, які здійснюються засобами інформаційних технологій, мають підлягати розслідуванню та покаранню з боку державних органів. У тих випадках, коли створюються регіональні, національні або міжнародні банки комп'ютерних даних, індивід не повинен повністю позбавлятися захисту від посягання на його особисте життя в результаті збору інформації, що стосується навіть його особистого життя. Банки даних повинні обмежуватися необхідним мінімумом інформації, необхідної для цілей оподаткування, пенсійних програм, програм соціального забезпечення та аналогічних питань.

З огляду на розвиток інформаційного суспільства, міжнародні організації створюють умови для забезпечення і дотримання принципів прав людини в онлайн - середовищі. Позиції країн-членів міжнародних організацій з приводу посилення безпеки кіберпростору значно різняться. Деякі з них вважають за необхідне розробити міжнародний юридичний інструмент обов'язкового характеру, що регулює дії держав. Чимало інших, навпаки, вважає, що держави не є єдиними зацікавленими сторонами і що розробку рішень щодо підвищення безпеки в інтернеті слід здійснювати спільно з підприємствами та

громадянським суспільством. На їхню думку, посилення контролю держав над кіберпростором може привести до обмеження волі, що характеризує Інтернет.

Важливим етапом в посиленні інформаційної безпеки виявилось прийняття Декларації про свободу обміну інформацією в Інтернеті, яка була прийнята Радою Європи 28 травня 2003 р. Зокрема держави-члени Ради Європи врахували необхідність знову підтвердити свободу вираження і вільний обмін інформацією в мережі Інтернет відносно засобів збереження балансу між свободою вираження та іншими законними правами та інтересами відповідно до пункту 2 статті 10 Конвенції про захист прав людини і основних свобод прийняла такі принципи: контроль за змістом інформації в Інтернеті; регулювання або саморегулювання; відсутність державного контролю; усунення заборон на участь в інформаційному співтоваристві; свобода надання послуги через Інтернет; обмежена відповідальність служб надання інформації за зміст інформації в Інтернеті; анонімність — для забезпечення захисту проти спостереження в мережі і розширення вільного обміну інформацією та думками держави-члени повинні враховувати бажання користувачів Інтернетом не ідентифікувати свою особу.

РОЗДІЛ 3

ВПЛИВ РАДИ ЄВРОПИ НА АГРЕСІЮ РОСІЇ В УКРАЇНІ: ІНФОРМАЦІЙНИЙ ВИМІР

3.1. Трансформація рішень Ради Європи із захисту європейських цінностей в умовах гібридної війни РФ проти України

Політика Ради Європи з моменту створення організації визначила головною метою діяльності захист європейських цінностей і прав людини як чинників демократії. Відтак з 2014 р. Рада Європи цілеспрямовано відстоює європейські цінності та права людей в Україні, наголошуючи, що РФ порушила норми і принципи міжнародного права, як двосторонні так і багатосторонні угоди, і анексувала суверенну територію України, зокрема Автономну Республіку Крим і Севастополь, окупувала окремі райони Донецької та Луганської областей. Від самого початку російсько-українського конфлікту Рада Європи ухвалила низку рішень на підтримку незалежності, територіальної цілісності та суверенітету української держави. В контексті авторського дослідження необхідно зазначити, що ще 29 вересня 2014 р. президентка ПАРЄ А. Брассер на засіданні асамблеї заявила, що сучасна криза в Україні становить загрозу правам людини.

Водночас Комітет міністрів Ради Європи (КМ РЄ) у рішеннях від 26 лютого, 14 та 20 березня, 3 та 16 квітня 2014 р., 17 вересня 2014 р. та 24 жовтня 2014 р. висловив підтримку щодо захисту територіальної цілісності, суверенітету та незалежності України. Більш того, у даних постановах КМ РЄ визнав незаконний характер «референдуму», який пройшов 16 березня 2014 р. у АРК та м. Севастополі, висловився категорично щодо рішення президента РФ ратифікувати угоди про включення АРК та м. Севастополь до РФ та щодо запиту до парламенту РФ прийняти закони для завершення процесу. Крім того, КМ РЄ надіслав дав запит щодо виведення військ РФ із України та припинення військового втручання, у тому числі, незаконну передачу вантажів військового

призначення, погодив Мінський протокол від 5 вересня 2014 р. та ті домовленості, що були ухвалені контактною групою в Мінську 19 вересня 2014 р. Також було прийнято комплексне рішення Комітету міністрів Ради Європи щодо підтримки дій української влади про втілення широкого спектру реформ (Рішення Ради Європи на підтримку територіальної цілісності України, 2015a).

У свою чергу Парламентська асамблея Ради Європи (ПАРЄ) також виступила на захист територіальної цілісності та суверенітету України, про що йшлося у заяві Постійного комітету ПА Ради Європи від 7 березня 2014 р., заяві Моніторингового комітету ПА Ради Європи від 28 лютого 2014 р., заяві Голови ПА Ради Європи А. Брассер та представників Моніторингового комітету ПА Ради Європи стосовно України від 25 березня 2014 р., які перебували в Україні 21-24 березня 2014 р. Слід підкреслити, що ПАРЄ прийняла Резолюцію «Останні події в Україні: випробовування для функціонування демократичних інституцій» (9 квітня 2014 р.), у якій визначено легітимність нової влади в Україні і цілковиту законність її постанов і рішень, прямо засуджено зазіхання РФ на порушення суверенітету і територіальної цілісності України, підтверджено відсутність правового характеру проведеного референдуму в АРК, підкреслено, що висновки так званого «референдуму» та анексія АРК з боку РФ не приймаються Радою Європи (Рішення Ради Європи на підтримку територіальної цілісності України, 2015b).

На сесії Парламентської асамблеї РЄ (2 жовтня 2014 р.) відбулися дискусії з приводу доповіді Комітету з питань виконання державами-членами зобов'язань перед Радою Європи – Моніторингового комітету «Прогрес моніторингової процедури Асамблеї (жовтень 2013 р. – вересень 2014 р.)». В результаті обговорення було ухвалено однойменну Резолюцію № 2018 (2014), якою ПАРЄ засудила цілеспрямоване військове втручання РФ в Україні та закликала відмінити незаконну анексію АРК, зупинити постачати військову підтримку, очистити схід України від російських військ, а також не вживати будь-яких заходів, що дестабілізуватимуть і надалі ситуацію у східних областях української держави. По суті позиція ПАРЄ відповідала тій, що була окреслена в рішенні

Комітету міністрів РЄ «Про ситуацію в Україні» від 17 вересня 2014 р., так само було підтверджено наявність військ РФ на території України та засуджено їх негативний вплив на ескалацію конфлікту. (Рішення Ради Європи на підтримку територіальної цілісності України, 2015с).

Зауважимо, що Парламентська Асамблея РЄ в резолюції № 2018 (2014 р.) окремим пунктом закликала РФ вивести свої війська зі Сходу України та від її кордонів, а також утриматися від будь-яких дій, які прямо або побічно загострюватимуть ситуацію. Зазначених норм не було в оригінальному документі, який було підготовлено до сесії, оскільки обидва пункти були подані групою депутатів під час підготовки до слухань і одногolosно схвалені Моніторинговим комітетом ПАРЕ. Також ПАРЕ в даній резолюції підкреслила незаконність анексії Криму і закликала РФ скасувати своє рішення і повернути Крим до складу України (Резолюція № 2018, 2014а).

24 червня 2015 р. Парламентською асамблеєю Ради Європи була ухвалена важлива резолюція для підтримки України на світовій політичній арені «Перегляд раніше відмінених повноважень делегації РФ (на здійснення пункту 16 Резолюції 2034 (2015))». Головні положення прийнятої резолюції мають відношення до: порушення з боку РФ міжнародного права з точки зору незаконної анексії АРК та подій на Сході України; вторгнення з боку РФ, яке втілювалося у військовому конфлікті; дестабілізація стану по забезпеченню прав людини в АРК та на Сході України через російське вторгнення; незгода РФ спільно діяти з ПАРЕ, зокрема через візити її представників до України; перебування російських військ в Україні, регулярне постачання зброї незаконним збройним формуванням; невиконання режиму припинення вогню; утиски в РФ політичних активістів, неурядових організацій та мас-медіа, які засуджують дії РФ щодо України. Ключовим елементом резолюції стало звернення ПАРЕ до Генерального секретаря Ради Європи про створення доповіді щодо стану прав людини та демократичних засад в РФ. Водночас було висловлено пропозицію не відміняти повноваження делегації РФ в Раді Європи зі збереженням чинних обмежень прав російської делегації. Парламентська

Асамблея залишила доступ для діалогу з РФ та здійснення наступного тиску на неї у міжпарламентській взаємодії з метою змусити виконувати свої міжнародно-правові зобов'язання (Резолюція № 2018, 2014b).

До рішень ПАРЕ 2015 р. можна також віднести резолюцію та рекомендацію «Особи, які зникли під час конфлікту в Україні», значущим політичним акцентом яких стало підтвердження факту російської агресії проти України як першопричини створення проблеми зниклих осіб. ПАРЕ запропонувала уряду РФ, зокрема, відпустити всіх незаконно ув'язнених в Україні осіб, невідкладно відкрити доступ до окупованої АРК міжнародним місіям з прав людини для моніторингу ситуації, а також здійснити дослідження та судові переслідування щодо осіб, що несуть відповідальність за викрадення, насильницькі злочини, тортури і вбивства українських активістів і членів кримськотатарської громади за політичними підставами. Важливо підкреслити, що ПАРЕ закликала владу РФ впливати на незаконні збройні угруповання, які тримають під контролем певні райони в Донецькій і Луганській областях, для термінового звільнення цивільних осіб і для успішного обміну полоненими особами (Резолюція № 2018, 2014c).

Як вказують політичні експерти, гібридна агресія щодо України з боку РФ ще раз доводить, що можливо дестабілізувати будь-яку країну та довести її до тотального розладу, а повернути цілісність і стабільність держави, яка зазнала «гібридної» війни, дуже складно, і потребує скоординованих зусиль світової спільноти. Власне, такий висновок очевидний з огляду і на війну на території колишньої Югославії, але в тому випадку насильницькі дії визначили як атрибут регіональної специфіки або ж відповідальність за них лягла на одну зі сторін кризового зіткнення. Тому, якщо в Європі виникне спільний запит на формування системи попередження і запобігання таким кризам, то для цієї мети мають бути запроваджені: чітко визначена система індикаторів вчинення гібридної агресії та детальний алгоритм колективної реакції на прояв перших ознак подібного стану. При цьому, саме воєнні дії виступають каталізатором порушень державної рівноваги, завчасно створеної економічними, політичними,

інформаційними та іншими методами («Гібридна» війна Росії – виклик і загроза для Європи, 2016 а).

За твердженням фахівців, гібридна агресія РФ мала місце ще до початку війни на Донбасі, і стала по суті класичним прикладом гібридної війни, що включає використання нерегулярних збройних угруповань, місцевих кримінальних груп, а також підготовлених збройних сил держави-агресора. При цьому, РФ на офіційному рівні всіляко заперечувала свою причетність до збройного конфлікту та формально не взяла на себе правової відповідальності за агресію проти української держави (Shevchenko, Yakovets & Mykola Doroshko, 2015).

В європейському просторі країни також піддаються гібридним загрозам з боку РФ. Зокрема, підтримка ультраправих політичних сил у Франції, Нідерландах, Німеччині та інших країнах є показовим чинником інших проблем (фінансово-економічна та міграційна кризи, Брекзйт), які прямо порушують європейську єдність. Викривлений інформаційний потік впливає не лише на суспільну думку, а й на позиції політичних сил, які приймають ключові урядові рішення, зокрема ті, що прямо чи опосередковано мають відношення і до України. Можна згадати референдум у Нідерландах, на якому більшість громадян проголосували проти ратифікації Угоди про асоціацію України з ЄС і який став одним з тактичних дій РФ у просторі інформаційної війни («Гібридна» війна Росії – виклик і загроза для Європи, 2016 б).

Гібридна війна РФ, спрямована проти України, також стала каталізатором недостатньої дієвості міжнародних глобальних і регіональних інститутів, покликаних підтримувати міжнародну безпеку у вирішенні міжнародних конфліктів і локальних зіткнень, і підриву їхнього міжнародного авторитету. На погляд дослідників, збройне протистояння на Сході України виявило низку особливих ознак та модифікованих підходів РФ у військових діях. Висловлюється думка про те, що окуповані АРК і східні області України фактично перетворилися на дослідницький полігон для експериментів та тестування російських озброєнь і військової техніки, а також були використані

для прикладного аналізу нових стратегій введення російських військ та здійснення спеціальних операцій. Важливим уроком пропагандистської гібридної війни РФ проти України стала її масштабність і різноспрямованість, оскільки пропаганда впливає не лише на українську державу як об'єкт агресії, але й на аудиторію самої РФ та країн Європи, з відмінністю у змістових задачах, цілях та завданнях («Гібридна» війна Росії – виклик і загроза для Європи, 2016с).

У квітні 2014 р. після анексії Криму ПАРЄ позбавила делегацію РФ права голосу строком на один рік, а в січні 2015 р. рішення було пролонговано. У відповідь делегація РФ заявила, що припиняє контакти з ПАРЄ. Відтак до осені 2019 р. російська делегація не брала участі в роботі Асамблеї. Проросійське лобі в ПАРЄ зробило все можливе, щоб повернути її, вказавши на формальний привід, - «РФ разом з припиненням роботи в ПАРЄ припинила фінансувати її діяльність, а ці кошти конче потрібні ПАРЄ». Російські представники чинили тиск на ПАРЄ, намагаючись домогтися скасування санкцій, зокрема, з кінця червня 2017 р. російська сторона призупинила сплату внесків до Ради Європи до відновлення повноважень делегації. У цьому контексті зазначимо, що 1 жовтня 2014 р. депутат датського парламенту Міхаель Ааструп Йенсен закликав Парламентську асамблею Ради Європи (ПАРЄ) позбавити РФ членства в Раді Європи, якщо вона не виведе свої війська з території України. У січні 2015 р. права голосу РФ не повернули, і вона припинила свою участь у ПАРЄ (ПАРЄ визнала війною агресію РФ проти України, 2018а).

Парламентська Асамблея Ради Європи 23 січня 2018 р. прийняла резолюцію «Гуманітарні наслідки війни в Україні», підготовлену литовським депутатом Е. Варейкісом. У документі зазначається, що «Асамблея стурбована гуманітарною ситуацією, яка є наслідком тривалої російської війни проти України в деяких районах Донецької і Луганської областей, а також окупації і спроби приєднання Криму до РФ» (ПАРЄ визнала війною агресію РФ проти України, 2018b).

Прийнявши резолюцію, ПАРЄ закликала РФ припинити будь-яку фінансову і військову підтримку бойовиків в окупованих районах Донбасу, а

також не визнавати паспорти та інші документи окупаційної адміністрації, включаючи рішення так званих судів про право власності на нерухомість. У резолюції також міститься заклик припинити порушення прав людини в анексованому Криму, скасувати заборону на діяльність Меджлісу кримськотатарського народу, звільнити українських політв'язнів в Криму і на території РФ. ПАРЄ закликала РФ припинити переміщення населення в окупований Крим, зупинити збройну агресію проти України і відновити її територіальну цілісність. Крім того, в резолюції сказано про необхідність створити спеціальну робочу групу з представників України, РФ та Міжнародного комітету Червоного Хреста для пошуку зниклих безвісти під час війни на Донбасі (ПАРЄ визнала війною агресію РФ проти України, 2018с).

Наразі Рада Європи не має реально діючих механізмів протидії гібридним загрозам і багато в чому має запозичувати досвід Європейського Союзу з цього питання. Враховуючи важливість досвіду ЄС та тісні зв'язки між країнами та інституціями ЄС та РЄ, вважаємо за необхідне стисло розглянути підходи до гібридних загроз в ЄС. В ЄС однозначно визначили «гібридні загрози» та запропонували заходи для їхньої протидії. Інституції ЄС розробили низку документів, в тому числі Глобальну стратегію Європейського Союзу, Спільний рамковий документ із протистояння гібридним загрозам (06.04.2016р.) (Joint Communication to the European Parliament and the Council, 2015) і Спільну доповідь Європейському парламенту і Європейській Раді з його імплементації (19.07.2017р.) (Joint Communication to the European Parliament and the Council, 2017), Оперативний протокол Європейського Союзу з протистояння гібридним загрозам «EU Playbook» (05.07.2016р.), Спільний робочий документ «Східне партнерство – 20 очікуваних досягнень до 2020 року: тримаючи фокус на ключових пріоритетах та фактичних результатах» (15.12.2016р.), доповідь Європейського парламенту «Протистояння гібридним загрозам: Співробітництво ЄС-НАТО» (березень 2017р.) (Countering hybrid threats: EU-NATO cooperation, 2015).

У Спільному рамковому документі зазначається, що головні виклики для миру і стабільності перебувають у східному і південному сусідстві Європейського Союзу, незважаючи на те, що там, на відміну від документа Європарламенту, де однозначно вказуються РФ та ІДІЛ, не зазначені джерела і першопричини таких викликів. Загальна стратегія Європейського Союзу дає чітке розуміння, що «на сході порушили європейський устрій безпеки», та називає причину – «порушення з боку РФ принципів міжнародного права і дестабілізаційні дії щодо України». У спільній доповіді Європейському парламенту і Раді ЄС наголошується, що «загрози набирають ознаки неконвенційних форм». Зауважимо, що гібридні загрози у Спільному рамковому документі змістовно ідентифіковано як «синтез примусової та підривної діяльності, класичних і особливих методів (тобто дипломатичних, військових, економічних, технологічних), які можуть бути спільно застосовані державними або недержавними суб'єктами для здійснення конкретних завдань, залишаючись нижче рівня формально названої війни». Натомість у зазначеній доповіді Європарламенту гібридну війну роз'яснено як «ситуацію, коли держава починає прямо використовувати збройні сили проти іншої держави на додаток до інших методів (тобто економічних, політичних та дипломатичних)», а загрозу гібридної війни як «явище, яке утворюється в результаті конвергенції та поєднання різних елементів, які разом формують більш складну та різнопланову загрозу» (Гібридні загрози Україні і суспільна безпека. досвід ЄС і Східного партнерства, 2018a).

В Європейському Союзі визначають сфери протистояння таким викликам: інформаційна сфера, енергетична галузь, транспорт та інфраструктура, космічна діяльність, військова сфера, охорона здоров'я і продовольча безпека, кіберпростір, фінансова галузь, промислове виробництво, суспільний вимір. Варто відзначити, що в Європейському Союзі ґрунтовно зайнялися розпізнаванням гібридних загроз і висунули пропозицію створити Центр дослідження гібридних загроз Європейського Союзу (EU Hybrid Fusion Cell) в рамках Розвідувального і ситуативного центру Європейського Союзу (EU Intelligence and Situation Centre,

EU INTSEN) Європейської служби зовнішньої діяльності. Перед цією установою, яка у травні 2017 р. отримала повну оперативну спроможність, стоїть завдання збору, аналізу і розповсюдження відкритої та прихованої інформації щодо факторів та попередження про гібридні загрози. Дана структура підводить гібридні загрози під дослідження в європейському просторі та поширює дані про них, у тому числі й у форматі «Гібридного Бюлетеня» (Hybrid Bulletin), до установ ЄС і його держав-членів. Водночас було запропоновано сформувати Центр передового досвіду з протистояння гібридним загрозам, який почав функціонувати у квітні 2017 р. у Фінляндії (European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats established in Helsinki, 2015), і який спеціалізується на дослідженнях загроз такого типу та методів протидії (Гібридні загрози Україні і суспільна безпека. досвід ЄС і Східного партнерства, 2018b).

Країни-джерела гібридних загроз, як визначають в ЄС, мають можливість використовувати у своїх цілях громадян, які піддаються впливу, нав'язуючи їм категоричні та екстремістські погляди шляхом сучасних каналів комунікації. Так, головним завданням інформаційної політики ЄС вказано посилення обізнаності суспільства та протистояння пропаганді. Для реалізації завдання було створено Спеціальну групу «Стратком Схід» (East Stratcom Task Force), запущено спеціальний проект EU-STRAT, який діє і в країнах Східного партнерства, а експертна оцінка незаконного інформаційного контенту лежить на відповідальності, зокрема, Антитерористичного інтернет-центру Європейського Союзу у складі Європолу. У кібер-галузі Європейський Союз погодив Стратегію кібербезпеки Європейського Союзу, Європейський порядок денний з безпеки, Директиву з мережевої й інформаційної безпеки. Також, Єврокомісія сформувала Агентство ЄС із мережевої й інформаційної безпеки (ENISA) для протистояння кіберзагрозам в рамках ЄС та Платформу мережевої й інформаційної безпеки (NIS Platform) для співробітництва установ Європейського Союзу із суспільними та приватними суб'єктами в кіберпросторі. Таким чином, в Європейському Союзі протидія гібридним ризикам все ще окреслена, як комбінація дій тактичного характеру, та не ідентифікує

комплексне джерело таких гібридних загроз, яке становить реальний ризик для порушення безпеки в Європі – РФ (Гібридні загрози Україні і суспільна безпека. досвід ЄС і Східного партнерства, 2018с та Фролова, 2019).

24 січня 2019 р. ПАРЄ прийняла чергову резолюцію, в якій закликала відпустити незаконно захоплених українських моряків в Азовському морі. РФ в черговий раз проігнорувала рішення Асамблеї, внаслідок чого її дії були засуджені і ще раз названі агресією. Проте, незважаючи на те, що повернення РФ в ПАРЄ може призвести до незворотних наслідків для України і поставить під загрозу майбутнє єдиної демократичної Європи, 25 червня 2019 р. російська Делегація була відновлена в правах (Що таке ПАРЄ та до чого тут Росія та Україна, 2019).

Що важливо для дослідження, сесія Парламентської асамблеї Ради Європи яка розпочалася 24 червня 2017 р., виявилася якоюсь мірою вирішальною для майбутнього цієї пан'європейської організації, що відстоює загальні стандарти захисту прав людини, демократії і дотримання закону. ПАРЄ обговорила поправки до регламенту Асамблеї, які дозволять обмежити масштаб так званих «санкцій» – обмежень на право голосувати і брати участь у сесіях і які можуть бути введені проти делегацій окремих країн-членів за порушення їхніх зобов'язань. Ці поправки були запропоновані в якості одного з можливих способів виходу з кризи, спровокованої обмеженнями щодо російської делегації, що були введені у відповідь на анексію Криму і участь РФ у військовому конфлікті на Донбасі. З 2016 р. РФ відмовлялася брати участь у роботі ПАРЄ, поки повноваження її делегації не будуть повністю відновлені, і поки сама можливість введення подібних обмежень не буде усунена, а в 2017 р., як вже зазначалося, РФ перестала сплачувати членські внески (Council of Europe vs Russia: stay or go?, 2017a).

Прихильники повернення РФ тоді стверджували, що «...ми досягли тієї точки, коли РФ погрожує вийти з Ради Європи, припинивши свою участь в Європейській конвенції з прав людини». Тому на їх переконання згадані вище поправки є цілком розумним рішенням, оскільки вони дозволяють усунути

розбіжності між положеннями регламенту Асамблеї щодо обмежень повноважень національних делегацій та положеннями статуту Ради Європи щодо рівноправної участі всіх країн-членів у процесі прийняття ключових рішень. Важливо відзначити, що ці поправки зберігають можливість введення певних обмежень, а також узгоджуються з рішенням Комітету міністрів РЄ з цього питання, яке було прийнято 17 травня 2019 р. в Гельсінкі (Council of Europe vs Russia: stay or go?, 2017b).

На погляд деяких членів ПАРЕ, «...вихід РФ буде мати незворотні наслідки і позбавить Раду Європи всіх існуючих можливостей вплинути на ситуацію в Криму і на Донбасі, а також всередині РФ. Вказувалося, що «...будь-які санкції – це лише інструмент для досягнення мети, а не сама мета. Мета обмеження повноважень російської делегації в ПАРЕ полягала в тому, щоб змусити РФ дотримуватися норм міжнародного права щодо анексованого Криму і конфлікту на Донбасі. Проте минуло багато часу, і нам необхідно визнати, що ці санкції не дозволили досягти поставленої мети. Тому ті, хто дійсно хоче змусити російську владу дотримуватися норм міжнародного права, повинні зосередитися на пошуках більш ефективних способів та інструментів для досягнення цієї мети» (Council of Europe vs Russia: stay or go?, 2017c).

Прихильники повернення всіх повноважень РФ в рамках діяльності РЄ були на той час переконані, що «...по-перше, всі сторони повинні активно використовувати членство РФ в Раді Європи, щоб посилити на неї тиск і змусити її виконувати зобов'язання. ПАРЕ необхідно набагато активніше використовувати всі інші інструменти, наявні в її розпорядженні, такі як процедура контролю, тематичні доповіді та резолюції. Це дозволить ставити перед Комітетом міністрів РЄ важливі питання і змушувати його звертатися до статті 46 в разі наполегливого невиконання РФ рішень Європейського суду з прав людини. Всі ці заходи мають бути доповненими іншими практичними інструментами впливу поза рамками Ради Європи, в тому числі у двосторонніх відносинах з РФ. «По-друге, криза мала слугувати приводом для удосконалення того набору інструментів, які Рада Європи може застосовувати для усунення

кричущих і систематичних порушень норм цієї організації з боку окремих її членів». Йшлося також про необхідність продовжити роботу над пропозицією Комітету міністрів РЄ щодо створення нової процедури вироблення узгодженої відповіді на подібні ситуації, включаючи рішення про обмеження повноважень і виключення окремих членів цієї організації (Council of Europe vs Russia: stay or go?, 2017d).

У свою чергу, після повернення РФ повноважень в РЄ керівник українського парламенту заявив під час виступу на Європейській конференції голів парламентів держав-членів Ради Європи, що ключові органи організації дотримуються подвійних стандартів. У відповідь на дії РЄ українська делегація на знак протесту проти повернення РФ відмовилася відправляти на осінню сесію 2019 р. Парламентської асамблеї Ради Європи нову делегацію. Протягом проведення сесії Україна провела консультації з партнерами для визначення загальних підходів до ситуації з безумовним поверненням РФ до ПАРЕ, а також закликала провести розширені консультації з цього питання.

З цього приводу тодішній голова Верховної Ради України назвав «...цілком мотивованим рішення про відмову від участі в сесії ПАРЕ Постійної делегації Верховної Ради України на знак протесту проти повернення делегації РФ в Парламентську Асамблею. Це рішення є реакцією на тотальне і системне порушення агресором прав людини на тимчасово окупованих територіях». Він зокрема заявив, що Україна стурбована підризом ефективності ключових органів Ради Європи, зазначивши, що подвійні стандарти в процесі прийняття рішень ставлять під сумнів ціннісні орієнтири цієї організації. В цьому контексті було зазначено, що «... послідовність і принциповість України повинні бути непорушними, якщо ми дійсно прагнемо до утвердження міжнародного права як цінності. І єдиною запорукою вільного та демократичного розвитку вбачається готовність забезпечити не на словах, а на ділі дотримання прав людини, верховенства права і демократичних свобод». Він зокрема додав, що організація слабо реагує на постійні тенденції порушення прав людини в окремих країнах, однак Україна, спільно з іншими державами, не готова миритися зі спробами

дискредитації авторитету Ради Європи. Відзначимо також, що українська делегація в ПАРЄ подала сотні поправок до резолюції про повернення РФ, проте ПАРЄ відхилила понад 200 поправок, які підготувала українська делегація для блокування повернення російської делегації в цю організацію (Разумков у Раді Європи підтримав відмову української делегації від участі у ПАРЄ, 2019).

Після протесту української делегації констатувалися пропозиції позбавити її навіть права бути присутньою в залі Парламентської асамблеї Ради Європи під час осінньої сесії 2019 р. Нова делегація України в ПАРЄ була сформована у Верховній Раді, і відразу було оголошено, що вона не буде брати участь в осінній сесії. У той час у Верховній Раді відзначали, що представники старої делегації за звичною для Асамблеї практикою зберігають право брати участь у роботі сесії. Однак на адресу нової делегації прийшов лист з роз'ясненнями від секретаріату ПАРЄ, в якому ставились під сумнів повноваження старої делегації (Україну хочуть позбавити права доступу в зал ПАРЄ, 2019).

Після того, як делегація Верховної Ради України офіційно відмовилася від участі в осінній сесії Парламентської асамблеї Ради Європи було оголошено, що вона відмовляється також і від прийняття участі в урочистостях, присвячених 70-річчю Ради Європи. Відповідну заяву 23 вересня 2019 р опублікувала на своїй сторінці у соціальній мережі «Facebook», глава делегації Є. Ясько. У документі, зокрема, зазначалося, що таким чином українські парламентарії реагують «на повернення РФ в сесійний зал ПАРЄ без виконання вимог резолюцій Асамблеї, які були схвалені у відповідь на російську агресію проти України». Під час сесії делегати мають намір проводити консультації з партнерами по Асамблеї з метою пошуку «спільних підходів і рішень, які дозволили б повернути ПАРЄ її репутацію важливого зразка демократії, верховенства права та захисту прав людини і свобод в Європі». З тієї ж причини, делегація, як і чимало держав-партнерів України, вважала за неможливе брати участь в урочистостях з нагоди 70-річчя Ради Європи, в той час як «суттєва частина площі України залишається окупованою, а збройна агресія РФ не завершується» (Україна не братиме участі в осінній сесії ПАРЄ, 2019а).

Українські парламентарі також звернулися до Франції, яка головує в Комітеті міністрів Ради Європи, з пропозицією провести консультації за участю президента Е. Макрона і всіх залучених сторін «для загальної дискусії щодо засобів повернення довіри до РЄ, а також її структурної і моральної кризи, яка з'явилася в результаті необґрунтованої відмови Комітету міністрів і Асамблеї наполягати на дотриманні РФ принципів і стандартів РЄ». Натомість Парламентська асамблея Ради Європи 26 червня 2019 р. підтвердила повноваження російської делегації без жодних обмежень всупереч протестам багатьох східноєвропейських країн. У відповідь делегації Грузії, Латвії, Литви, Польщі, Словаччини, України та Естонії заявили, що залишають сесію ПАРЕ для консультацій з владою своїх країн (Україна не братиме участі в осінній сесії ПАРЕ, 2019а). Зауважимо, що 15 березня 2022 р. у Страсбурзі на позачерговій сесії ПАРЕ було одногolosно ухвалено резолюцію, яка рекомендувала виключити Росію зі складу Ради Європи через війну з Україною.

3.2.Співробітництво Ради Європи і України щодо протидії деструктивним інформаційним впливам

Імплементація прав і свобод людини в інформаційній сфері до свого теперішнього змісту пройшла довгий еволюційний шлях. У практичній реалізації із захисту інформаційних прав людини Рада Європи майже щоразу зіштовхується зі складнощами, які відзначаються як об'єктивним, так і особистим характером, та є основою для наявних проблем у цій галузі. Слід підкреслити, що Рада Європи наполегливо працює над впровадженням програм, які мають на меті протидію деструктивним інформаційним впливам, і налає допомогу країнам-членам організації, і тому числі Україні, у встановленні європейських стандартів інформаційних прав людини. Так, у 2017 р. за підтримки Ради Європи Секретаріатом Уповноваженого проведено серію ініціатив практичного застосування правових підстав та практичних аспектів захисту персональних даних та доступу до інформації. Метою цих

тренінгів було передбачено підвищення рівня знань державних службовців щодо застосування законодавства та основних принципів захисту персональних даних у практичній діяльності та у вирішенні питань, пов'язаних із цією сферою, у державному та приватному секторі. Зазначимо, що семінари з основ захисту персональних даних та доступу до публічної інформації базувалися на використанні нової методології викладання і були проведені протягом 2017 р. для представників різних груп державних службовців у різних регіонах України (Тренінг з інтерактивних методів навчання дорослих для співробітників Управлінь з захисту персональних даних, 2017а).

За допомогою Ради Європи в Україні було також проведено он-лайн курс «Доступ до публічної інформації: від А до Я», що відбувся за сприяння проекту РЄ «Зміцнення свободи медіа та формування системи Суспільного мовлення в Україні» у співробітництві з Уповноваженим ВР України з прав людини та ГО «Центр демократії та верховенства права». Під час прес-конференції 1 березня 2017 р. Голова Офісу Ради Європи в Україні М.Енберг зазначав, що курс допоможе кожному громадянину, незалежно від посади, статусу, майнового стану, освіти тощо, мати можливість отримати правдиву інформацію про діяльність державних органів та інших суб'єктів. Фактично йшлося про підвищення обізнаності громадян щодо можливостей реалізації їх права на доступ до публічної інформації і, зокрема, допомога державним службовцям повноцінно виконувати вимоги закону (Доступ до публічної інформації: від А до Я, 2017).

Після порушення територіальної цілісності України з боку РФ, ключовим у міжнародних організаціях стало обговорення питання щодо боротьби з російською пропагандою – деструктивними інформаційними впливами. Разом із іншими міжнародними організаціями, зокрема ООН та ЄС, до компетенції яких відносять безпекові питання, ПАРЕ інтенсивно працює над формуванням програм і законів, що націлені на зміцнення безпекової системи країн-членів Ради Європи. Водночас у форматі ЄС 23 листопада 2016 р. було

проголосоване ухвалення резолюції щодо протидії пропагандистському тиску з боку РФ і терористичної організації «Ісламська держава» («ІГІЛ» (ISIS)). У документі йшлося, що влада РФ проводить пропагандистську політику щодо країн Європи і «Східного партнерства» з метою спричинити розлад в європейському просторі та похитнути демократичні цінності об'єднаної Європи, а також підтримати ілюзію недієздатності її державних структур (Шустенко, 2017a).

Також на рівні ЄС було підтримано пропозицію щодо створення оперативної групи зі стратегічної комунікації з метою протидії конкретним кампаніям, окрім того, поглибити обізнаність суспільства шляхом он-лайн та місцевих ЗМІ та задіяти журналістів. Так, А. Фотига (Європейські консерватори та реформісти; Польща) в доповіді зазначила, що підчас аналітичного дослідження контенту пропаганди з боку як державних, так і недержавних установ РФ було виявлено значну кількість її трансформацій. Крім того, було підкреслено, що після анексії Криму та агресії на Сході України багато держав стали об'єктами дезінформації та маніпулювання фактами з боку РФ. Депутати Європарламенту відзначали, що уряд РФ інтенсивно насаджує пропаганду в країнах ЄС, зокрема у форматі гібридної війни у східних областях України. Відтак потрібно використовувати усі можливі засоби впливу, а саме багатомовні телеканали, центри аналітики та соціальні ЗМІ задля протидії виклику демократичним засадам Європи (Шустенко, 2017b).

У резолюції наголошувалося, що «...Кремль здійснює фінансову підтримку окремих політичних партій та інших організацій в Європі»; документ гостро засудив «сприяння з боку РФ діяльності антиєвропейських сил», зокрема праворадикальних та популістських векторів. Окрім того, у документі було підтверджено необхідність посилення оперативної групи ЄС зі стратегічної комунікації та надання більшої підтримки європейським медіаресурсам та інформаційній політиці європейських держав задля забезпечення їхньої стійкості проти деструктивної пропаганди РФ та ІДІЛ (Шустенко, 2017c).

У контексті ухвалених рішень ЄС «MediaSapiens» зазначав, що до порядку денного чергової пленарної сесії Європарламенту було внесено резолюцію щодо посилення європейської оборони та інформаційного протистояння російським мас-медіа. Польська політична діячка, А. Фотига, яка написала доповідь «Як протидіяти антиєвропейській пропаганді», зазначила, що інтернет-пропаганда терористичних угруповань та таких держав як РФ, має на меті розколоти Європу. Дискусії депутатів ЄС щодо звіту про методи зміцнення контрзаходів та співробітництва між державами Європи стосувалися пропозиції А. Фотиги вкладати значно більше коштів у ці кампанії протидії деструктивній пропаганді для ліквідації радикальної діяльності та дезінформації в Європі. Окрім того, А.Фотига наголошувала, що РФ після агресії в Україні та анексії Криму запустила процес викривлення інформації у Центральній та Східній Європі та почала здійснювати тиск на медіа-ринки, як у часи «холодної війни». Також відзначалося, що російська пропаганда має вплив на громадськість в країнах Європи і водночас спрямована на громадян Сполучених Штатів Америки (Шустенко, 2017d та Івасечко, 2022).

Про здобутки ісламських держав у своїх спробах в онлайн-площині залучити до антиєвропейських акцій молодих мусульман у ЄС та про те, як Союз може себе захистити, діячка впевнена, що справа не тільки в молоді, а в тому, що ісламські країни спромоглися задіяти людей різних поколінь і релігій та вкласти в них радикальні ідеї, застосовуючи різноманітні методи впливу. Сьогодні для численних представників держав-членів ЄС, було зазначено у доповіді А.Фотиги, досить травматично усвідомлювати, що молоде покоління може протистояти своїй державі. Для протидії деструктивним впливам, на погляд доповідачки, необхідно залучати складні методи для аналізу ситуації, різні способи для пошуку неправдивої інформації та опису випадків і послідовностей радикалізації громадськості, оскільки вони набувають трагічного характеру для багатьох родин. Водночас існують методи для перевірки соціальних мереж та проявів радикалізації, які належать певній державі-члену ЄС (Tackling

propaganda: «It's a continuation of methods used during the Cold War», 2016 та Шустенко, 2017e).

Через втілення програм з посилення європейської оборони та інформаційної протидії російським мас-медіа, держави ЄС наразі є потенційно убезпеченими. Якщо шляхи врегулювання оптимально застосовуються на практиці, то вони мають здатність сприяти урядам держав у завоюванні довіри суспільства через втілення політичного курсу, створеного під впливом участі суспільства. Тому в ЄС активно реалізуються програми, спрямовані на забезпечення підвищеного захисту населення, що здійснюється через надання громадськості розгорнутої інформації через мас-медіа (Шустенко, 2017f).

Як показали результати даного дослідження, інформаційна війна РФ базується на методах геополітичного маркетингу, тобто аналіз інтересів і запитів аудиторії поширюється на цілі країни, і які мають геополітичні цілі. Російська інформаційна агресія направляє свої анонси залежно від держав/прошарків/груп, на яких вона випробовує свою діяльність, натискаючи больові точки кожного з угруповань. Зокрема, для України цими проблемними місцями є зниження добробуту громадян; тривалість війни на сході країни; недовершеність реформ; опозиційні настрої в суспільстві та втрата популярності влади; тема релігії, зокрема, на тлі надання українській православній церкві Томосу про автокефалію. Саме тому головні аргументи російської пропаганди спрямовані на те, щоб упевнити українське суспільство, що: їхня нація є «державою, що не відбулась» (failed state); реформи спричинили погіршення добробуту громадян; автокефалія української православної церкви (ПЦУ) буде зумовлювати громадянський опір тощо (failed state); (Words and Wars, 2017 та Ожеван, 2018).

Водночас у західноєвропейських державах больовими вважаються: проблеми міграції; мультикультуралізму; криза ліберальних поглядів тощо. Як зауважують фахівці, інформаційні стратегії РФ не мають симетричного формату, оскільки перш за все визначаються цільовим набором тем, які дестабілізують окреме суспільство. Відтак і стратегії їх уникнення теж повинні мати національну специфіку, тобто держави, що потрапляють під вплив російської

інформаційної агресії, зобов'язані розробити власні Стратегії інформаційної безпеки. У таких документах та програмах їх реалізації, зазначають експерти, мають бути виокремленими основні принципи захисту від інформаційних деструктивних впливів, а також ті «...червоні зони, перехід до яких визначатиметься проявом інформаційної агресії та потребуватиме термінової реакції» (Приборкати гідру: Як протистояти інформаційній агресії Кремля, 2018a).

До певного часу політичні санкції та обмежувальні заходи, які застосували щодо РФ демократичні країни, не мали прямого відношення до осіб та організацій, які здійснюють інформаційні атаки, зокрема авторитетних суб'єктів російського пропагандистського механізму. Голова національного медіахолдингу «Россия сегодня» Д. Кисельов підпав під санкції ЄС (утім, не США), тоді як інші відповідні фігури у санкційних списках не значиться. Йдеться, наприклад, про керівників пропагандистських каналів російського телебачення таких як: К. Ернст («Первый канал»); А.Златопольський («РТР»); А.Земський («НТВ»); А. Піманов («Красная Звезда»); М. Симоньян (RT та Sputnik). Також відсутні у списках санкцій установи, що безпосередньо залучені до розповсюдження російської пропаганди (до прикладу, агенція «Россия сегодня»). Держави, що стали об'єктами для російської інформаційної агресії, можуть запозичувати досвід протидії деструктивним впливам США, Канади, Великої Британії та балтійських країн в контексті більш категоричного підходу. Зокрема, шляхом удосконалення законодавства через поправки, як-от через «акт Магнітського», що дає право урядам накладати нові обмеження на громадян, які мають відношення до серйозних порушень прав людини та корупційної діяльності (Приборкати гідру: Як протистояти інформаційній агресії Кремля, 2018b).

До того ж, вбачається необхідним запровадження економічних санкцій проти російських інформаційних компаній, які розгорнули свою діяльність в АРК. Маються на увазі ті компанії, які без правових підстав перехопили частоти, якими користувалися українські теле- і радіокомпанії до анексії. До цих

порушників можна віднести російські «медіа»: – «НТВ» (забрав частоту, яка належала каналу «Інтер»); – «Первый канал» (замість каналу «1+1»); – «Россия» (на місці каналу «Першого національного»); – «Звезда» (замість «СТБ»); – «ТНТ» (замість 5 каналу); – «ТНВ-Планета» (замість «ICTV»); – «Россия 24» (замість «Черноморская») та інші. На погляд фахівців, варто усвідомити, що наразі вже недостатньо діяти лише на рівні Міжнародного союзу телекомунікацій (ITU) щодо РФ, яка не підпала під відповідальність за незаконне застосування радіочастотного ресурсу України, а також за збільшення потужності передавачів. Тобто, на міжнародному рівні потрібно розглядати тему санкцій (Приборкати гідру: Як протистояти інформаційній агресії Кремля, 2018с).

Що стосується протидії деструктивним інформаційним впливам РФ, то на рівні урядових установ України, зокрема Міністерства культури та інформаційної політики, діє Центр Стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки, створений у березні 2021 р., робота якого сфокусована на протидії зовнішнім загрозам, об'єднанні зусиль держави та громадських організацій у боротьбі з дезінформацією, оперативному реагуванні на фейки, а також на просуванні українських наративів. Серед ключових завдань Центру: розбудова стратегічних комунікацій (розробка контрнативів РФ, проведення інформаційних кампаній, включення українських наративів у щоденну комунікацію Уряду); протидія дезінформації та формування стійкості до неї; підвищення обізнаності про гібридні загрози (розробка та проведення тренінгів для державних службовців, зокрема для представників комунікаційних підрозділів); регулярне інформування про гібридну агресію з боку Росії на міжнародному рівні, напрацювання механізмів протидії дезінформації спільно з міжнародними партнерами (Центр Стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки, 2021).

Як показали експертні дослідження, Рада Європи виявилася першою організацією, участь в якій стала для України «своєрідним фактором прискорення процесу набуття європейського мислення» на рівні державної влади

і в українському середовищі загалом. Україна досить активно співпрацювала з іншими країнами-членами Ради Європи в рамках Комітету міністрів ПАРЄ, Конгресу місцевих і регіональних влад Європи, поетапно вирішуючи проблеми відносин України з регіональною міжнародною організацією. Перспективні можливості для узгодження позицій сторін з'явилися і за результатами моніторингових досліджень щодо відповідності реформування владної, громадської та економічної сфер України взятим державою зобов'язанням. Відзначимо, що курс на послідовне втілення європейської практики демократичного розвитку засвідчував права на комунікацію як фундаментальні засади громадянського суспільства і передбачав впровадження в державах-членах РЄ відповідних принципів і законодавчих документів для захисту свободи слова, вільного висловлення думок, плюралізму і незалежності ЗМІ, використання нових інформаційних технологій та Інтернету для суспільного прогресу (Інтеграція і різноманітність: нові тенденції політики України в сфері масової інформації та нових комунікативних послуг, 2005а та Яковець, 2017).

При розробці та ухваленні управлінських рішень також беруться до уваги висновки проведених ПАРЄ спеціальних досліджень і моніторингів демократичних і політичних процесів в країнах-членах з метою контролю за виконанням зобов'язань в рамках Європейської конвенції з прав людини (1951 р.) з доповненнями (1998 р.) і факультативними протоколами до них, Європейської конвенції про транскордонне телебачення (1989, 1998 р.), Європейської культурної конвенції, Європейської конвенції про універсальну інформаційну послугу (2003 р.), Європейської конвенції про кіберзлочинність (2002 р.), подальших рекомендацій і резолюцій щодо цінностей інформаційного суспільства. Це повною мірою стосувалося слухань і дискусій про стан і трансформацію інформаційної політики в Україні (Інтеграція і різноманітність: нові тенденції політики України в сфері масової інформації та нових комунікативних послуг, 2005а).

Протягом кінця XX - початку XXI ст. за участю спостерігачів від моніторингового комітету Ради Європи щодо забезпечення прав людини

(Г.Северінсен і Р.Вольфген) були проведені парламентські слухання «Інформаційна політика України: стан і перспективи» (1999 р.), «Проблеми інформаційної діяльності, свободи слова, дотримання законності та інформаційної безпеки України» (2001 р.), «Суспільство, ЗМІ, влада: свобода слова і цензура в Україні» (2002 р.), «Стратегія розвитку телерадіоінформаційного простору» (2003 р.), «Про розвиток телекомунікацій в Україні» (2004 р.), «Перспективи розвитку інформаційного суспільства в Україні» (2005 р.) тощо. Під час парламентських слухань 1999 р. спостерігачі з боку Європи в своїх доповідях акцентували увагу на негативних трендах в інформаційній галузі України, особливо таких, як надто мінливий ринок, розповсюдження російськомовної інформаційної продукції, нерозвиненість мережі Інтернет, слабкі сторони чинного законодавства, аудіовізуальне піратство тощо (Інтеграція і різноманітність: нові тенденції політики України в сфері масової інформації та нових комунікативних послуг, 2005с).

Моніторинг, проведений представниками Омбудсмена, показав: в Україні в той час обмежувалося вільне вираження громадянами своїх поглядів і переконань, мас-медіа поступово переходили у володіння підконтрольним олігархічним установам або державним інстанціям, лімітувалося право людей на перевірену інформацію. З цією метою посилювався тиск на мас-медіа політичними, економічними та адміністративними засобами. Як зазначалося у дослідженнях, в Україні залишається проблемним питання адаптації української законодавчої бази, яка на відміну від прецедентного права ЄС із прав людини в Страсбурзі, не в змозі беззаперечно відстояти демократичну позицію щодо тиску на свободу слова, особливо в справах за позовами до ЗМІ по захисту честі і гідності. Широкого розголосу отримали судові справи проти газет «Правда України», «Політика», «Опозиція», «Фінансова Україна», «Дніпровська правда», «Полтавська думка» тощо. Втім, законодавча влада України вела активну діяльність, спрямовану на виправлення ситуації. Обмеження свободи слова в Україні стало основою для подання Спеціальної заяви Комітету ВР України з питань свободи слова та інформації від 16 березня 1999 р., у якій зазначалося, що

органи виконавчої влади вели інформаційну політику, базою якої було відторгнення плюралізму і небажання вступати у суспільну дискусію (Інтеграція і різноманітність: нові тенденції політики України в сфері масової інформації та нових комунікативних послуг, 2005d).

Саме такою була реакція на зазначену ПАРЕ проблему щодо порушень прав людини в Україні в усіх галузях громадського життя і спроб обмежити незалежність засобів масової інформації. У червні 1999 р. ВР України виступила зі зверненням до парламентів і урядів країн Європи із проханням використати міжнародні засоби впливу для втілення основних прав і свобод, а також провести обговорення цього питання під час сесії ПАРЕ. Міжнародного розголосу набули парламентські слухання «Проблемні питання інформаційної діяльності, свободи слова, правового регулювання та інформаційної безпеки України» (16 січня 2001 р.). З огляду на експертний аналіз, чітко проглядаються висновки, що в Україні в той час не діяли незалежні мас-медіа, а свобода слова фактично не дотримувалась (Інтеграція і різноманітність: нові тенденції політики України в сфері масової інформації та нових комунікативних послуг, 2005e).

В уряді України дискусія щодо інформаційних проблем завжди характеризувалася гострою політичною полярністю влади та опозиції, але опоненти, незважаючи на різнобічні політичні позиції, підтримували захист свободи слова та європейського вибору України за критеріями РЄ. Інформаційна сфера міжнародних відносин України та Ради Європи впливає на внутрішню політику і змушує діяти в узгодженому міжнародному правовому просторі, а безперешкодний обмін інформацією є одним з основних акселераторів суспільного прогресу і відповідності рівню європейських вимог. Україна зацікавлена в якісних змінах інформаційного стану держави та гідної репрезентації в європейському та світовому інформаційному просторі, що безперечно вважалося передумовою оптимізації європейської інтеграції для України (Інтеграція і різноманітність: нові тенденції політики України в сфері масової інформації та нових комунікативних послуг, 2005f та Макаренко&Рижков, 2009).

На сесії ПАРЕ в Страсбурзі у 2001 р. доповідачі по Україні, на підставі отриманих даних і парламентських слухань, подали через моніторинговий комітет резолюцію про призупинення членства України в РЄ за невиконання взятих державою обов'язків в галузі прав людини та інформації. Однак в процесі обговорення цієї резолюції і самих дискусій в ході сесії, конструктивна і стійка позиція парламентської делегації України мала вплив на контент документа і ліквідувала напруження у відносинах, що зумовило в кінцевій версії документа, який прийняли на сесії, висновок: довести органи влади України до інформування про хід «справи Гонгадзе»; лобіювати здійснення об'єктивної експертизи оригіналів аудіо- і відеозаписів Мельниченка; гарантувати оприлюднення висновків і сформувати демократичну інституційну основу інформаційної політики; забезпечити розвиток інформаційного ринку в рамках європейських стандартів (Інтеграція і різноманітність: нові тенденції політики України в сфері масової інформації та нових комунікативних послуг, 2005е).

12 березня 2001 р. представники України в ПАРЕ підняли питання про винесення на огляд доповіді моніторингового комітету про стан і захист свободи слова в інших країнах Європи, обґрунтовуючи тим, що Україна не може ігнорувати погляди європейської спільноти, але водночас варто провести аналіз загальної ситуації в регіоні, тому що пробіли у взаємовідносинах влади і мас-медіа з'являються у всіх європейських державах.

Питання свободи слова також розглядалося ВР України під час парламентських слухань «Суспільство, ЗМІ, влада: свобода слова і цензура в Україні» (4 грудня 2002 р.). Цей захід провели в контексті реагування на загрозливу ситуацію, яка склалася в сфері забезпечення основних прав і свобод людини і громадянина та права ЗМІ на вільне виконання своїх професійних обов'язків в умовах запровадження суворої політичної цензури. Наслідком слухань стало внесення змін до окремих законів України, крім того було запропоновано ввести в Україні посаду парламентського Уповноваженого з питань свободи слова (Інтеграція і різноманітність: нові тенденції політики України в сфері масової інформації та нових комунікативних послуг, 2005g).

На парламентських слуханнях 10 грудня 2003 р. було переглянуто стратегію розвитку телерадіоінформаційного простору України для формування стратегії в контексті Всесвітнього саміту з інформаційного суспільства (WSIS) і роботи національних інститутів у галузі ЗМІ (Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Держкомтелерадіо, Держкомзв'язку та інформатизації) і вироблено принципово нову законодавчу модель управління телерадіоінформаційною галуззю за вимогами інформаційної епохи і європейського вибору України (Інтеграція і різноманітність: нові тенденції політики України в сфері масової інформації та нових комунікативних послуг, 2005h).

Події політичного характеру, що мали місце 2004 р., показали глибоку громадянську свідомість України і незалежну позицію ЗМІ, що сприяло якісним демократичним зрушенням в державі. Показовим в цьому контексті виявилось проведення в Україні Сьомої Європейської Конференції Комітету Міністрів РЄ в області комунікації та інформації «Інтеграція і різноманітність: нові тенденції європейської політики і діяльності засобів масової інформації, та нових комунікаційних послуг» (10-11 березня 2005 р.). Під час засідань учасники конференції підняли такі питання: Свобода вираження поглядів та інформації в кризових ситуаціях; Культурне розмаїття та плюралізм медіа в епоху глобалізації; Права людини і регулювання галузі ЗМІ та нових послуг комунікації в інформаційному суспільстві; ЗМІ в Україні.

Лише сам факт проведення Конференції в Україні зумовив посилення багатосторонньої міжнародної співпраці в галузі прав і свобод людини, показав формування нової інформаційної політики як складової єдиного європейського інформаційного простору і позитивної оцінки діяльності держави та нової влади в інформаційній сфері. У документах конференції – політичній декларації «Інтеграція і різноманітність: нові тенденції європейської політики в сфері ЗМІ та нових комунікаційних послуг», програмі дій і резолюціях зазначалося, що в контексті розвитку кордонів Європейського Союзу Рада Європи як єдина політична організація європейського виміру, компетенція якої полягає у

демократичному вимірюванні комунікації, буде продовжувати відігравати основоположну роль в утвердженні демократичних цінностей і принципів, встановлюючи пан'європейські стандарти в сфері мас-медіа і нових комунікаційних послуг.

З огляду на зміни глобального політичного і соціально-економічного контексту життєдіяльності України – зростання числа міжнародних конфліктів і випадків тероризму, які представляють безпосередню загрозу миру і соціальній стабільності, а також цінностям демократичного суспільства; глобалізацію економіки і комунікацій, міграцію та інтенсивність взаємодії між культурами, самотність культурної і соціальної ідентичності; вплив високих технологій ІКТ на діяльність ЗМІ та формування з їх підтримкою світової суспільної думки, автори документів робили підсумок, що ці зміни можуть мати основоположні довгострокові наслідки для національних держав, культурних і національних ідентичностей, соціального розвитку, прав людини і демократії, для міжнародних відносин.

У проекті резолюції Конференції щодо огляду галузі мас-медіа в Україні відзначалося: зусилля суспільних структур щодо захисту і розповсюдження права вільного вираження поглядів та інформації на основі статті 10 Європейської Конвенції з прав людини та практики Європейського Суду з прав людини на вдосконалення законотворчої і регуляторної бази, сприятливої для роботи вільних, незалежних і плюралістичних медіа в країні; співпраця між Україною і Радою Європи в сфері медіа має продовжуватися і посилюватися з метою здійснення позитивних змін і консолідації успіхів, особливо щодо правової і регуляторної бази, збільшення плюралізму медіа та їх незалежності, формування дієвої системи суспільного телебачення; подана пропозиція державам-членам РЄ та іншим зацікавленим сторонам і організаціям взяти участь у підтримці втілення плану дій для регулювання галузі ЗМІ в Україні після його прийняття, перш за все через політичну підтримку і виділення необхідних ресурсів для його фінансування; стратегічним напрямком співпраці України та Ради Європи в сфері інформаційної політики визнано прогрес

європейської інтеграції; захист і розширення прав людини, вільний обіг інформації ідей і поглядів; плюралізм і різноманітність ЗМІ і нових комунікаційних послуг; культурний і релігійний діалоги з метою утвердження взаєморозуміння як в самій європейській громаді, а також між Європою та іншими регіонами світу (Інтеграція і різноманітність: нові тенденції політики України в сфері масової інформації та нових комунікативних послуг, 2005i).

Враховуючи, що співробітництво України і Ради Європи щодо протидії деструктивним інформаційним впливам лежить у площині міжнародної інформаційної безпеки та її правового забезпечення, варто також проаналізувати причини нових ризиків для міжнародної та національної безпеки. Наразі застосування інформаційно-комунікаційних технологій у цілях, що суперечать Статуту ООН, зокрема у кримінальних і терористичних, фахівці порівнюють з найбільш руйнівними видами зброї. До переліку потенційних «мішеней» для атак з використанням інформаційної зброї потрапляють не тільки інформаційні ресурси мережі Інтернет, а й об'єкти критично важливої інфраструктури держав в сфері промисловості, транспорту, енергетики. При цьому масштаб і технологічний рівень подібного деструктивного впливу неухильно зростають (Міжнародне право і проблема забезпечення міжнародної інформаційної безпеки, 2014 а та Фролова, 2019).

Гострота загроз кримінального, терористичного і військово-політичного характеру в інформаційному просторі визнається всіма без винятку акторами міжнародних відносин – державами, міжнародними урядовими і неурядовими організаціями та громадськими об'єднаннями. Дискусія про шляхи забезпечення міжнародної інформаційної безпеки (МІБ) ведеться міжнародним співтовариством протягом більш ніж півтора десятиліття. На даному етапі ключовою проблемою визнається відсутність повноцінної міжнародно-правової бази, що регулює діяльність в сфері використання ІКТ, в тому числі і її військові аспекти.

На погляд фахівців, у міжнародному праві остаточно неузгодженими залишаються загальновизнані поняття війни або збройної боротьби. Більш того,

не існує загальновизнаного визначення інформаційної війни, хоча такі дефініції і містяться в окремих міжнародних актах. Відтак дослідження ознак інформаційної війни і вироблення її загальновизнаного визначення необхідні ще для того, що протиправне використання ІКТ для вирішення міждержавних протиріч силовим способом має чимало особливостей, що ускладнюють його правову регламентацію, а саме: – відсутність «передвоєнного» періоду, і, отже, неможливість визначення початку силових дій військового характеру; – транскордонність, тобто можливість здійснення по суті агресивних силових дій на основі протиправного використання ІКТ щодо супротивника без порушення кордонів його території; – ІКТ самі по собі не є зброєю, що створює складнощі з точки зору класифікації тієї чи іншої «атаки», що здійснена з використанням ІКТ, як збройного нападу. Специфіка ІКТ не скасовує того факту, що досягнення за допомогою будь-якої війни, в тому числі й інформаційної, цілей завоювання або ураження противника суперечить Статуту ООН, принципу суверенної рівності держав (Міжнародне право і проблема забезпечення міжнародної інформаційної безпеки, 2014а).

Відтак, з огляду на важливе значення функціонування інформаційного суспільства та захисту прав людини в інформаційній сфері, членство України в Раді Європи є значимим фактором. По-перше, РЄ є рушієм побудови інформаційного суспільства, а пройдений правовий досвід та діючі європейські засади в цьому напрямі сприяють оптимальному проведенню потрібних реформ законодавства країн-членів, до числа яких належить і Україна. По-друге, наявність в списку членів цієї Організації відкриває для України можливість більш плідної співпраці з іншими державами-членами РЄ в рамках діяльності Комітету міністрів, Парламентської асамблеї Ради Європи (ПАРЄ), Конгресу місцевих і регіональних органів влади Європи та інших структур інституційної системи. По-третє, Україна бере пряму участь у нормотворчому процесі в рамках РЄ, а тому вносить свій вклад до формування нових стандартів та принципів в інформаційній сфері. У процесі вступу до РЄ Україна, як і всі нові члени Ради Європи, отримала зобов'язання, поряд із положеннями Статуту. Утім, потрібно

відділяти поняття «зобов'язання» та «обов'язки», що з'являються як наслідок участі України в Раді Європи. Ці терміни суміжні, але не тотожні за своїм змістом (Інтеграція України в європейське інформаційне суспільство: виклики та завдання, 2014a).

Під «зобов'язаннями» дослідники мають на увазі конкретний, довершений перелік завдань, які Україна під час вступу до РЄ погодила виконати, а в конкретних випадках із прийняттям чіткого терміну їх виконання. Перелік цих зобов'язань подано у Висновку № 190 Парламентської асамблеї Ради Європи від 1995 р. Вони мають ключове значення і дійсно підлягають беззаперечному виконанню з боку держави, про що йдеться в Статуті та інших документах РЄ. По суті, ці зобов'язання можна розмежувати на чотири групи: 1) підписання і затвердження головних міжнародно-правових актів Ради Європи; 2) ухвалення низки законів та подібних законодавчих документів для проведення конституційної та судової реформи; 3) взяття зобов'язань у сфері правової реформи та політики всередині держави; 4) зобов'язання у напрямі зовнішньої політики (Інтеграція України в європейське інформаційне суспільство: виклики та завдання, 2014b та Фролова & Чекмарьова, 2022).

Варто зазначити, що, на думку науковців, цей перелік не включає положень, які б мали пряме відношення до інформаційної галузі або ж забезпечення інформаційних прав людини. Причиною може слугувати те, що «зобов'язання України перед РЄ мають відношення саме до ключових векторів здійснення конституційної та судово-правової реформ і основних європейських договорів, набуття членства в яких формує базу для легшої інтеграції країни у правовий простір Європи» (Мармазов & Піляєв, 2000, с.319).

Необхідно підкреслити, що держава-член РЄ повинна неухильно дотримуватися зобов'язань, зважаючи на її членство в організації, зокрема положень Статуту РЄ та закріплених у ньому таких основоположних засад, як плюралістична демократія, верховенство права та дотримання прав і свобод людини. Перелік формальних зобов'язань та обов'язків України перед Радою Європи міститься у вищезазначеному Висновку ПАРЕ № 190 від 1995 р. та

Резолюціях ПАРЕ № 1466 від 2005 р., № 1755 від 2010 р. Водночас найбільш вичерпний перелік обов'язків України в різних сферах було викладено Парламентською асамблеєю у 2005 р. в Резолюції № 1466 та Пояснювальному меморандумі до неї, підготовленому співдоповідачами Моніторингового комітету ПАРЕ (Мармазов & Піляєв, 2000, с.319).

Відтак, у відповідності до Резолюції ПАРЕ № 1466 та Пояснювального меморандуму, до числа зобов'язань України в інформаційній сфері належало: – перетворення державних ТРК на канали суспільного мовлення; – приватизація друкованих ЗМІ, заснованих органами публічної влади; – гарантування прозорості власності на ЗМІ; – створення рівних умов для діяльності усіх ЗМІ шляхом перегляду Закону 1997 року «Про державну підтримку ЗМІ та соціальний захист журналістів»; – ратифікація Європейської конвенції про транскордонне телебачення; – забезпечення відповідності нової редакції Закону України «Про телебачення і радіомовлення» стандартам Ради Європи і рекомендаціям її експертів (Пункт 12.4) – вдосконалення законодавства щодо запобігання концентрації медіавласності відповідно до стандартів РЄ; – вилучення із Закону «Про Національну раду з питань телебачення і радіомовлення» положення щодо можливості висловлення Президентом та Верховною Радою недовіри Національній раді, що веде до відставки її складу; – ліквідація Держкомтелерадіо під час перегляду Конституції України; – вилучення з Цивільного кодексу положення (ч. 3 ст. 277) щодо презумпції недостовірності негативної інформації, поширеної про особу (Інтеграція України в Європейське інформаційне суспільство: виклики та завдання, 2014с). Зазначимо, що виконання зобов'язань здійснювалося на підставі Указів президентів, Постанов кабінетів міністрів та парламенту України.

Помітну роль у співробітництві Ради Європи і України щодо протидії деструктивним інформаційним впливам відіграло й міністерство інформаційної політики України (МІП). Так, 18 серпня 2017 р. колишня Перша заступниця Міністра інформаційної політики України Е. Джапарова зустрілася з Головою Офісу Ради Європи в Україні М. Енбергом з метою обговорення

широкого спектру завдань, що передбачені Планом дій Ради Європи для України на 2018-2020 рр. Е. Джапарова подякувала за допомогу Ради Європи в підтримці реформ в Україні. «Ми налаштовані на активну системну взаємодію з вами. У цьому документі, Плані дій РЄ, є питання безпеки журналістської діяльності. Це досить важлива тема, МІП вже працює над змінами в законодавстві в сфері обов'язкового страхування життя журналістів», зазначала Е. Джапарова (Необхідно посилити співпрацю МІП та РЄ в питаннях захисту журналістів, 2017а).

Е. Джапарова також звернула увагу й на питання врегулювання так званої «мови ворожнечі», передбаченої в Плані дій РЄ, що використовується по відношенню до переселенців, а також до жителів непідконтрольних територій Донбасу, і підкреслила, що в Європі не держава визначає стандарти або піддає цензурі певні речі, а сама система має попит всередині. «Я думаю, що Україна повинна так само йти до цього», резюмувала перша заступниця (Необхідно посилити співпрацю МІП та РЄ в питаннях захисту журналістів, 2017 б).

У свою чергу, М. Енберг запевнив, що співробітництво між Радою Європи та Міністерством інформаційної політики України зміцнюватиметься й надалі з огляду на План дій між українським урядом і Радою Європи на 2018-2020 рр. У МІП нагадали, що Міністерство інформаційної політики і Офіс Ради Європи в регіонах України проводили спільні семінари щодо захисту професійної діяльності журналістів і свободи слова в Україні, які відбулися в Харкові, Дніпрі, Краматорську тощо. Ці заходи були організовані в рамках проекту Ради Європи «Зміцнення свободи ЗМІ та створення системи Суспільного мовлення в Україні» (МІП активізує співпрацю з Радою Європи у питаннях захисту журналістів, 2017).

Наразі співпрацею України з Радою Європи займається Міністерство культури та інформаційної політики України, у рамках діяльності якого здійснюється пріоритетний для України проект РЄ «Платформа Ради Європи із захисту журналістів». Підкреслимо, що забезпечення співпраці України з РЄ відбувається відповідно до Положення про Міністерство культури та

інформаційної політики України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2019 р. № 885, в якому йдеться про сприяння дотриманню в Україні свободи слова, а також, про розробку планів заходів щодо підтримки незалежності засобів масової інформації, захисту прав журналістів. МКІП активно співпрацює з Платформою Ради Європи із захисту журналістів шляхом реагування та формування офіційної позиції України стосовно кожного нового повідомлення на Платформі. Відтак МКІП отримує інформацію про нове повідомлення на Платформі РЄ із захисту журналістів листом МЗС чи Постійного Представництва України при Раді Європи; надсилає листи правоохоронним органам та зацікавленим органам з проханням надати наявну в них інформацію для підготовки позиції України. На основі отриманої від органів інформації МКІП формує єдину позицію України щодо кожного повідомлення та надає її МЗС українською та англійською мовами для розміщення на сайті Платформи Ради Європи із захисту журналістів. На сторінці Міністерства зазначається, що з метою швидкого обміну інформацією, обговорення поточної ситуації щодо повідомлень, опублікованих на Платформі стосовно України та покращення стану інформування про розслідування зазначених випадків Урядом України, МКІП на постійній основі проводить міжвідомчі робочі наради з представниками Постійного представництва України при Раді Європи, МВС, МЗС, Офісу Генпрокурора, Нацполіції, Ради Європи в Україні. Таким чином, йдеться про наявність налагодженого механізму взаємодії Уряду України з Платформою та високий відсоток відповідей від української держави (Платформа Ради Європи із захисту журналістів, 2019).

3.3. Політичний контекст медійних проектів Ради Європи в Україні

Політика РЄ щодо підтримки розвитку інформаційної сфери України, зокрема мас-медіа, здійснюється через проекти, що впроваджуються в Україні з 2008 р. Протягом усього періоду було реалізовано п'ять медійних проектів, за підтримки яких відбулись важливі законодавчі зміни щодо діяльності ЗМІ в

Україні. У 2019 р. офіс Ради Європи завершив імплементувати два медійні проекти в Україні, які вбачаються особливо важливими в період глобальних політичних трансформацій. Так, перший проект «Зміцнення свободи медіа, доступу до інформації та посилення системи Суспільного мовлення в Україні» має сприяти об'єктивному висвітленню виборів, а також покращенню безпеки журналістів, особливо, у виборчий період. Другий проект «Свобода медіа в Україні», що впроваджується в межах спільної програми Ради Європи та Європейського союзу «Партнерство заради належного врядування», спрямований на підвищення незалежності органів, відповідальних за регулювання у сфері мовлення через покращення законодавства (Рада Європи імплементує в Україні проекти, які зміцнять свободу медіа, 2018 а).

Загалом йдеться про те, що медійні проекти, які імплементує Офіс Ради Європи в Україні мають забезпечити об'єктивне висвітлення подій і захист журналістів, особливо у передвиборчий період. Очікується, що проект «Зміцнення свободи медіа, доступу до інформації та посилення системи Суспільного мовлення в Україні» сприятиме забезпеченню та гарантуванню незалежності Суспільного мовника на законодавчому рівні, підвищенню його спроможності надавати збалансоване і об'єктивне висвітлення подій, розробці концепції нової законодавчої бази щодо політичної реклами під час виборів і покращення безпеки журналістів, зокрема у передвиборчий період внаслідок підвищення захисту на рівні законодавства, а також ефективної боротьби з безкарністю нападників на журналістів (Рада Європи реалізує в Україні два проекти, які мають зміцнити свободу медіа, 2018 б).

У контексті вищезазначеного необхідно підкреслити, що Рада Європи систематично підтримувала процес створення Суспільного мовлення в Україні (Зміцнення свободи медіа та створення системи Суспільного мовлення в Україні», що впроваджується в рамках Плану дій Ради Європи для України на 2015–2017 рр., 2018). Завдання перетворення державних мовників у канали суспільного мовлення відповідає стандартам Ради Європи та є одним із зобов'язань України перед Радою Європи, що закріплене Резолюцією 1466

(2005) «Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною». На сьогоднішній день на базі Першого національного телеканалу створений суспільний мовник «UA: Перший» та на законодавчому рівні забезпечено його незалежність від державних органів. Стратегічний Закон України «Про суспільне телебачення і радіомовлення» (Про Суспільне телебачення і радіомовлення України: Закон України від 17.04.2014 р. №1227–VII, 2014) було ухвалено 17 квітня 2014 р. Проте лише через рік (у березні 2015 р.) Президент підписав зміни, що запустили процедуру перетворення державних мовників (Шустенко, 2017а).

У свою чергу, напередодні розгляду Верховною Радою змін до існуючого закону представництво ЄС (16 березня 2015 р.) надало офіційний коментар щодо підтримки цього процесу: «Створення суспільного мовлення залишається головним предметом дискусії між Україною і ЄС як одного з пріоритетів порядку денного реформ в Україні». Партнерами проекту стали Національна телерадіокомпанія України, Комітет ВРУ з питань свободи слова та інформаційної політики, Національна рада України з питань телебачення та радіомовлення, Державний комітет з питань телебачення та радіомовлення України, Уповноважений ВРУ з прав людини, громадянське суспільство, медіа організації, відповідні професійні об'єднання (Шустенко, 2017b).

Що стосується другого проекту «Свобода медіа в Україні», який впроваджується в межах Рамкової програми співробітництва (РПС) Ради Європи та ЄС має на меті покращити свободу, незалежність, плюралізм і розмаїття медіа в Україні та передбачає тісну співпрацю задля реформування українських ЗМІ відповідно до європейських стандартів: наближення до стандартів Ради Європи та ЄС в галузі прав людини, демократії та верховенства права (Свобода медіа в Україні, 2018).

Проектом було передбачено і реалізовано комплексний підхід, а саме: експертна підтримка Ради Європи у процесі розробки Закону «Про аудіовізуальні послуги», сприяння в організації публічних обговорень

законопроекту; допомога Національній раді України з питань телебачення та радіомовлення у запровадженні прозорості медіа-власності, переході на цифрове мовлення, застосуванні санкцій до мовників, переході від системи ліцензування до дозвільної системи; інформування суспільства щодо важливої ролі суспільного мовлення як ретранслятора громадських поглядів та інтересів; підвищення рівня обізнаності народних депутатів та держслужбовців щодо особливостей впровадження медіаполітики, яка є виразником суспільних інтересів і потреб, а також покращення законодавчої бази з цього питання; розширення мережі осередків мовлення громад в регіонах України, в тому числі на територіях, де проживають національні меншини (Шустенко, 2017с).

Зазначимо, що проект «Свобода медіа в Україні» перш за все стосується підвищення незалежності та ефективності органів, відповідальних за регулювання у сфері мовлення, через покращення законодавства і його застосування, а також на зміцнення спроможності системи суспільного мовлення для більш ефективного виконання своїх функцій та підтримання завершення реформи комунальних друкованих ЗМІ (Шустенко, 2017d). Проект «Свобода медіа в Україні» має на меті розробку стратегії просування та підтримки розвитку мовлення громад. Заходи, що спрямовані на збільшення розмаїття медіа, є одним із практичних способів гарантування права на свободу вираження поглядів (Freedom of Media in Ukraine, 2020).

Розмаїття медіа свідчить не лише про різновекторність контенту та численність власників медіа, але й багатоманітність типів ЗМІ. Разом із моделями суспільного і приватного комерційного мовлення, мовлення громад можна вважати «третім рівнем» піднесення медіа, що зробило винятковий внесок у підтримання свободи висловлення поглядів. У даному документі розкривається важливість функціонування мовлення громад (community media), а також наводяться приклади вдалого застосування розвитку мовлення громад у світовій практиці. У документі проаналізовано перспективи мовлення громад в Україні з урахуванням соціально-економічної та політичної ситуації. Також було

представлено огляд міжнародних стандартів для мовлення громад, які мають стати основоположними для політиків, законодавчих і регуляторних органів. У звіті, враховуючи європейський досвід, викладена пропозиція стратегії запровадження мовлення громад в Україні (Баклі, 2020a).

Концепція мовлення громад в Європі, незважаючи на особливості визначення поняття мовлення громад, можуть різнитися залежно від умов країни та, навіть, місцевості. При цьому зазначається наявність певних обов'язків та незмінних характеристик, а саме: мовлення громад функціонує, спираючись на основу організації громадянського суспільства і суспільної участі. Воно відрізняється від суспільного мовлення тим, що має незалежність від місцевої та державної влади, а також започатковується за допомогою добровільного об'єднання. Мовлення громад функціонує із суспільною метою, а не для приватної вигоди як комерційне мовлення. Воно підтримує громади доступом до інформації та уможливорює право голосу, підтримує дискусії на громадському рівні, обмін інформацією та знаннями, а потім, базуючись на цьому, допомагає ухвалювати суспільно важливі рішення. Під час політичних трансформацій, таких як поглиблення демократії і зміцнення громадянського суспільства, утворюється ідея появи мовлення громад. Було визнано, що в місцях, де утворено мовлення громад, воно відіграє конкретну й значну роль у прихильності до громадської участі, захисті позбавлених прав груп соціуму і сприянні культурному вираженню, а також соціальній єдності (Баклі, 2020b).

Необхідно зазначити, що мовлення громад започатковувалося у різних регіонах як суспільний рух, що дозволило організаціям на рівні громади відкрито говорити про свої проблеми, переживання, мову та культуру. Ще із 1940-х рр. у США можна було спостерігати як утворювалось сучасне мовлення громад. Так, у громадах олов'яних рудників Болівії було утворено шахтарські радіостанції, у Колумбії для сприяння соціальному розвитку створили освітні радіостанції, а також перші покоління некомерційних радіостанцій, які активно підтримувалися слухачами у США. Причому відзначалося, що мовлення громад в Європі було значно молодшим, ніж у США, хоча довшу та багатшу історію

мають європейські друковані медіа громад. Мовлення громад в Європі довго поступалося моделі суспільного мовлення Західної Європи, допоки не розпочався розвиток приватного мовлення в 1980-х рр. і державного мовлення Східної Європи до завершення існування Радянського союзу в 1991 р. У липні 2015 р. Державним комітетом телебачення і радіомовлення України було представлено проект закону про запровадження мовлення громад, який ґрунтується на використанні нормативно-правової бази для суспільного мовлення (Проект Закону України «Про зміни до певних законів України щодо запровадження мовлення громад на принципах суспільного мовлення», 2019).

Проект закону не був прийнятий Національною радою (рішення від 7 липня 2016 р.), оскільки він суперечив Закону 2006 р. (Рішення № 1516 про розгляд проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо запровадження мовлення громад на принципах суспільного мовлення», 2016). Пізніше Державний комітет представив проект закону «Про аудіовізуальні послуги», хоча він не включав положення про мовлення громад (Проект Закону України «Про зміни до Закону України «Про телебачення і радіомовлення», 2015). Наразі Національна рада працює над власним варіантом проекту закону про мовлення громад, включаючи розширення проекту Закону «Про аудіовізуальні послуги», який би став заміною для Закону про телебачення та радіомовлення редакції 2006 р. (Баклі, 2020с).

У більшості країн, враховуючи й Україну, мовлення громад здатне вільно діяти на теренах інтернет - простору, але доступ до закритих ресурсів, таких як спектр і канали, ревізується через режим ліцензування. Саме незалежний регуляторний орган повинен здійснювати ліцензування служб мовлення і трансляції програм з обов'язком працювати в інтересах суспільства і забезпечувати чесний та однаковий доступ мовникам різного типу. У згаданому вище Загальному коментарі Комітетом ООН з прав людини було зазначено, що держави-сторони повинні уникати створення складних умов ліцензування і зборів для мовників, а також комерційних мовників і станцій громад. Умови для функціонування таких домовленостей і ліцензійних зборів повинні бути

аргументованими та чіткими, зрозумілими, незацікавленими, а також відповідати Пакту (Комітет ООН з прав людини, 2011). Важливо, щоб ліцензування мовлення громад відповідало якостям сектору та не змушувало його конкурувати з приватними комерційними мовниками. Подача заявок має бути простою та прямою, недорогою або безкоштовною. Критерії відбору повинні оповіщуватися та утверджуватися із забезпеченням того, щоб пропозиції були приведені відповідно до визначення мовлення громад та інтересів цільової громади, а також могли бути соціально змістовними і стабільними протягом строку дії ліцензії (Баклі, 2020d).

У контексті виконання Проекту «Свобода медіа в Україні» Закон «Про аудіовізуальні послуги» є основоположним законом у сфері медіа. Відповідно до Угоди про асоціацію між ЄС та Україною, протягом двох років після набуття чинності Угоди Україна мала прирівняти аудіовізуальне законодавство до Директиви Європейського Союзу про аудіовізуальні медіа послуги. Цей закон може замінити Закон України «Про телебачення і радіомовлення», а також Закон України «Про Національну раду України з питань телебачення та радіомовлення». Законопроект був підготовлений із залученням експертів Ради Європи в рамках первинних проектів та планувався до розгляду у Верховній Раді у 2016 р.

Водночас Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прозорості власності засобів масової інформації та реалізації принципів державної політики у сфері телебачення і радіомовлення» був прийнятий 3 вересня 2015 р., що допомогло створити одну з найліпших нормативно-правових баз у цій сфері в Європі. Експерт Ради Європи, який здійснив аналіз прийнятого закону, оцінив його позитивно (Закон України Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прозорості власності засобів масової інформації та реалізації принципів державної політики у сфері телебачення і радіомовлення, 2015). Тому важливо було зосередити зусилля щодо виконання закону, підготувати практичні механізми визначення інформації про медіа власність.

Як наголошується у дослідженнях, мовлення громад у державах-членах Ради Європи є рушійним інструментом інформування громадян на місцевому рівні, частіше всього це телебачення та радіо, що повністю контролюється громадами. Для порівняння в Україні на 2015 р. рівень обізнаності щодо системи роботи та каналів суспільного мовлення становив лише 34% серед дорослого населення і 10% тих, хто чітко розуміли та знали про це (дані аналізу дослідження компанії GFK 2015 р., яке здійснювалося в рамках спільної програми ЄС та РЄ). Тільки 16% відповіли, що ознайомлені з промоматеріалами та рекламою суспільного мовлення та його каналами (Freedom of Media in Ukraine, 2020 b).

У квітні 2014 р. Європейським Союзом та Радою Європи була узгоджена Заява, в якій йшлося про наміри, що цілеспрямована діяльність щодо співпраці з Грузією, Азербайджаном, Вірменією, Україною, Білоруссю, Республікою Молдова – країнами-учасниками ініціативи Європейського Союзу «Східне партнерство» – будуть втілюватися відповідно до положень «Рамкової програми співпраці». Такий план дій зі співробітництва мав сприяти посиленню потенціалу країн Східного партнерства, які є країнами-членами РЄ, окрім Білорусі; здійсненню внутрішніх реформ з метою наближення України до стандартів Ради Європи та ЄС в галузі прав людини, демократії та верховенства права. Зазначимо, що Рада Європи з даних питань співпрацює з Комітетом Верховної Ради України, який опікується питаннями свободи слова та інформаційної політики, Національною радою України з питань телебачення та радіомовлення, Національною телерадіокомпанією Україна (яка трансформувалася у Національну суспільну телерадіокомпанію України, 2022 р.), громадянським суспільством та медіа організаціями (Freedom of Media in Ukraine, 2020c).

Що стосується виконання Проекту «Свобода медіа в Україні» можна стверджувати, що загалом: отримана експертна підтримка РЄ для підготовки Законопроекту «Про аудіовізуальні послуги» та підтримка в організації публічних дискусій щодо законопроекту; Національна рада України з питань

телебачення та радіомовлення підвищила спроможність для упровадження плюралізму та відкритості медіа власності, поступового переходу на цифрове мовлення, накладання санкцій мовникам, перехід до дозвільної системи від системи ліцензування. Веб-сайт регулятора для впровадження функцій гарантування прозорості медіа власності удосконалено відповідно до рекомендацій експертів РЄ. Заснована більша кількість медіа-осередків мовлення громад в регіонах держави, та навіть на територіях, де живуть національні меншини; підвищено обізнаність народних депутатів та органів влади відносно медіа-політики, що є відображенням інтересів соціуму; законодавство у даній сфері значно поліпшено; суттєво зросла суспільна обізнаність щодо ролі та необхідності суспільного мовлення (Freedom of Media in Ukraine, 2020d).

Зауважимо, що проект Ради Європи «Свобода медіа в Україні» . завершився 20 грудня 2018 р., і під час підсумкового засідання керівного комітету проекту Ради Європи «Свобода медіа в Україні» було оцінено здобутки, яких вдалося досягти у співпраці з українськими учасниками проекту упродовж трьох років його дії. Проект реалізовувався в рамках більш широкої Рамкової програми співпраці між Європейським Союзом і Радою Європи «Партнерство заради належного врядування» для країн Східного партнерства. Основною метою зазначеного проекту було покращення свободи, незалежності, плюралізму та розмаїття медіа в Україні. За сприяння Ради Європи відбулася розробка нового веб-модуля для збору та обробки інформації про структури власності українських медіа. На початку 2018 р. було запущено в роботу функціонал веб-модуля, згодом його було протестовано. Можливістю подати до Національної ради інформацію електронним способом скористалися понад 400 ліцензіатів, а це майже третина від загальної їх кількості. Існують сподівання, що в разі затвердження змін до чинного законодавства, використання веб-модуля стане єдиним механізмом подання ліцензіатами інформації про структуру власності (Завершився проект Ради Європи «Свобода медіа в Україні», 2019).

Після завершення вищезазначеного проекту Рада Європи почала реалізовувати Проект «ЄС та Рада Європа працюють разом для підтримки свободи медіа в Україні» (надалі – Проект). Проект спрямований на зміцнення ролі медіасфери, її свободи і безпеки, а також суспільного мовлення як інструментів для досягнення домовленостей в українському суспільстві відповідно до пріоритетів, визначених у Плані дій РЄ для України на 2018–2021 рр., а також в Угоді про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом, що була ратифікована у вересні 2014 р. Проектом передбачалася реалізація ставить шести основних завдань, зокрема: посилення системи Суспільного мовлення в Україні; зміцнення місцевих друкованих видань, які пройшли реформу роздержавлення; забезпечення безпеки журналістів та боротьба з безкарністю за злочини щодо свободи вираження поглядів через створення національного механізму швидкого реагування для захисту журналістів; ухвалення аудіовізуального законодавства та зміцнення дієвості Національної ради України, яка опікується питаннями телебачення та радіомовлення; поліпшення доступу до публічної інформації для медіа та суспільства; збалансоване та професійне висвітлення виборів, боротьба з пропагандою та інформаційними порушеннями, забезпечення інформаційної безпеки у відповідності до європейських стандартів (Проект «Європейський Союз та Рада Європи працюють разом для зміцнення свободи медіа в Україні, 2018а).

Проект став продовженням реформування медіасфери в Україні після завершення проекту Ради Європи «Зміцнення свободи медіа, доступу до інформації та посилення системи Суспільного мовлення в Україні», що впроваджувався з 1 липня 2018 р. до 31 серпня 2019 р. в рамках Плану дій Ради Європи для України на 2018-2021 рр. Слід зазначити, що після Євромайдану та Революції Гідності у 2014 р. Україна доклала значних зусиль задля відображення європейських стандартів у своїй національній законодавчій базі та практиці у сфері медіа, свободи вираження поглядів та інформаційного суспільства. Були розпочаті ключові реформи, основою яких стало прийняття законодавства про Суспільне мовлення, прозорість медіавласності, реформування державних та

комунальних друкованих медіа. Було створено український Суспільний мовник – ПАТ «НСТУ», ухвалені стратегічні документи для його функціонування, зміцнено його потенціал. Також було розроблено ефективний механізм співпраці України з Платформою Ради Європи щодо безпеки журналістів (Проект «Європейський Союз та Рада Європи працюють разом для зміцнення свободи медіа в Україні, 2018b).

Фахівці вказували, що Україна досягла значного прогресу в реформах у сфері медіа, проте досягнуті результати все ще не є стійкими, і необхідно докласти подальших зусиль для того, щоб забезпечити їхню стабільність. Також зазначалося про проблеми безпеки журналістів, оскільки у 2018 р. зросла кількість нападів на журналістів, тоді як розслідування таких справ залишаються значною мірою неефективними. Вузьке визначення «професійної діяльності журналіста» у Кримінальному кодексі України не охоплює журналістів електронних медіа, блогерів, операторів та інших медіаучасників, а їхній захист залишається проблемою (Проект «Європейський Союз та Рада Європи працюють разом для зміцнення свободи медіа в Україні, 2018с).

Що стосується подальшого реформування медіа сфери України, то варто звернути увагу на розробку законопроекту «Про аудіовізуальні послуги» і зауважити, Угода про Асоціацію з Європейським Союзом містить зобов'язання України наблизити своє законодавство у сфері медіа до положень Директиви Європейського Союзу щодо аудіовізуальних медіапослуг. Так, 30-31 жовтня 2019 р. у Києві відбувся експертний семінар «Впровадження Директиви ЄС про аудіовізуальні медіапослуги та стандартів Ради Європи в українське медійне законодавство». Це був перший подібного роду захід із роз'яснення основних положень оновленої Директиви ЄС про аудіовізуальні медіапослуги (далі – Директива) та стандартів Ради Європи у цій сфері для різних зацікавлених учасників – представників органів державної влади, медіаюристів, представників медіа індустрії та журналістів. Його організували Комітет ВРУ, який займається питаннями гуманітарної та інформаційної політики, Національна рада України з питань телебачення та радіомовлення та Проект «Європейський Союз та Рада

Європи працюють разом для підтримки свободи медіа в Україні» (Проект «Європейський Союз та Рада Європи працюють разом для зміцнення свободи медіа в Україні, 2018d).

Інший проект – спільна програма ЄС та РЄ «Зміцнення інформаційного суспільства в Україні» стосується удосконалення свободи, різноманітності та плюралізму медіа, а також підтримки дієвості системи захисту персональних даних. Ще однією метою програми було визнано відкритість, всеосяжний і усталений підхід до управління інтернетом, що фокусується, в першу чергу, на правах людини і ставить інтереси людини понад усе. Крім того, програма допомагатиме реалізації обов’язків і зобов’язань України перед РЄ, виконанню Угоди про асоціацію з Європейським Союзом і Плану дій з лібералізації для України візового режиму (Спільна програма ЄС та РЄ «Зміцнення інформаційного суспільства в Україні», 2018a).

Загальною метою спільної програми Європейського Союзу та Ради Європи (РЄ) «Зміцнення інформаційного суспільства в Україні» визначалося зміцнення захисту прав людини та основоположних свобод шляхом гарантування: свободи, розмаїття та плюралізму ЗМІ; – прозорого, всеосяжного, усталеного та сфокусованого на громадян підходу до інтернету ; – базуючись на правах людини, дієвій системі захисту громадян, беручи до уваги право на приватне життя; – на контроль власних персональних даних. Це мало сприяти реалізації реформ згідно із зобов’язаннями перед Радою Європи, Угодою про асоціацію з ЄС та планом дій щодо лібералізації візового режиму з ЄС. Цільовою аудиторією є здебільшого журналісти, редактори, відповідні професійні об’єднання, посадові особи регіональних і місцевих адміністрацій, судді, представники громадянського суспільства, блогери, приватний сектор, громадськість (Спільна програма ЄС та РЄ «Зміцнення інформаційного суспільства в Україні», 2018b).

Цілі Програми «Зміцнення інформаційного суспільства в Україні» охоплюють велику частину викликів, з якими Україні доводиться мати справу в галузі засобів масової інформації, захисту персональних даних і управління

мережею Інтернет і які повинні бути вирішені. Для досягнення цих цілей та отримання очікуваних результатів, Програма спирається на експертну підтримку РЄ, зобов'язання національних органів і залучення всіх зацікавлених сторін, у тому числі громадянського суспільства та приватного сектора (інтернет-бізнесу і технічних товариств). Програма включала три компоненти: свобода слова і свобода ЗМІ; управління інтернетом; захист персональних даних (Спільна програма ЄС та РЄ «Зміцнення інформаційного суспільства в Україні», 2018с).

Очікувані результати від програми «Зміцнення інформаційного суспільства в Україні» наступні: – розроблена і впроваджена Стратегія наближення законодавства у сфері ЗМІ до міжнародної (ООН) і європейської (РЄ та ЄС) нормативно-правової бази; – досягнуто прогрес в роздержавленні і демонополізації ЗМІ; – розроблено гарантії чесного і збалансованого медіа-висвітлення виборів відповідно до європейських стандартів і критеріїв Угоди про Асоціацію з ЄС; – надано сприяння для належних умов роботи журналістів, без погроз і насильства, через обмін передовою практикою і реформування законодавства про захист професійної діяльності журналістів; – покращена законодавча база для забезпечення права на доступ до публічної інформації; – курси про Інтернет і права людини включені у навчальні програми освітніх установ; – підвищено рівень знань і обізнаності серед інтернет-користувачів своїх прав в інтернеті; – зміцнення потенціалу і підвищення рівня знань серед інтернет-провайдерів щодо інтернет управління і стандартів Ради Європи з прав людини; – надано сприяння для участі ключових українських представників уряду, парламенту, громадянського суспільства, ЗМІ та широкої громадськості в міжнародних заходах щодо інтернет управління і прав людини; – законодавство про захист персональних даних переглянуто і приведено у відповідність до міжнародних і європейських стандартів; – зміцнення незалежності й інституційного потенціалу Уповноваженого Верховної Ради з прав людини в галузі захисту персональних даних; – стандарти захисту персональних даних впроваджено секторно у правоохоронній та адвокатській діяльності, фінансовій сфері, сфері зайнятості, охорони здоров'я, інформаційно-комунікаційних

технологій; – розповсюджено Рекомендації про захист приватного життя і проведено відповідні навчальні заходи (Спільна програма ЄС та РЄ «Зміцнення інформаційного суспільства в Україні», 2018d).

Для реалізації медійних проектів Ради Європи в Україні важливе місце відіграла «Доктрина інформаційної безпеки України», яка на той час була затверджена указом Президента від 25 лютого 2017 р. Представники Міністерства інформаційної політики разом з експертами 28 березня 2017 р. розглянули норми українського законодавства, які забороняють поширення інформації, що шкодить інтересам України, і обговорили критерії її оцінки. У планах було зазначено важливість розвитку системи кризових комунікацій і зв'язків з громадськістю в період серйозних інцидентів на об'єктах критичної інфраструктури. Відзначимо, що цей процес вимагає підготовки відповідних фахівців, а значить, і потреба в проведенні профільних тренінгів і семінарів (МІП прозвітувало за результатами своєї діяльності у 2017 році, 2017a).

У планах міністерства – впровадження формату «video on demand» – надання окремих роликів про Україну всім, кому це може бути цікаво (оскільки не всіх операторів цікавлять звичайні трансляції). Крім того, йшлося про переговори щодо «інформаційних обмінів» (наприклад, з Румунією, де місцеві жителі дізнаються новини про Україну з російських телеканалів) (МІП прозвітувало за результатами своєї діяльності у 2017 році, 2017b)

Міністерство інформаційної політики України та Рада Європи домовилися про співпрацю в рамках Плану дій РЄ для України на 2018-2020 рр., де, зокрема, обговорювалося створення громадського телебачення. У січні 2017 р. Національна громадська телерадіокомпанія України (НГТУ) була зареєстрована як публічне акціонерне товариство. Однак реформа медіапростору стосувалася не одного лише телебачення: МІП також звернулося до соціальної мережі «Facebook» щодо впровадження «антифейкових» механізмів для перевірки новин, що стосуються України. Також Міністерство прагнуло подавати колегам в Уряді приклад відкритості і прозорості, для чого започаткувало програму «Відкрита влада», в рамках якої проходять: прес-конференції для національних і

зарубіжних ЗМІ; дипломатичні зустрічі з представниками іноземних держав; координація діяльності міністерства з міжнародними НУО; інформування українських громадських організацій в онлайн-режимі; публікація звітів на офіційному сайті міністерства (МІП прозвітувало за результатами своєї діяльності у 2017 році, 2017с).

Про оновлення законодавства в сфері телерадіомовлення щодо актуалізації та гармонізації з європейськими стандартами йшлося на міжнародній конференції «Законодавство про аудіовізуальні послуги: європейські стандарти та перспективи в Україні» (28 березня 2019 р.), яка була організована за підтримки програми співробітництва Європейського Союзу та Ради Європи для країн «Східного партнерства» в рамках проекту «Свобода медіа в Україні». В ході конференції міжнародні експерти представили аналіз і кращі приклади європейського досвіду, який обговорили з представниками органів державної влади, юристами та експертами галузі. Відтак одним із стратегічних напрямків роботи МІП було визначено гармонізацію законодавства України в сфері медіа (Попова, 2016).

Проект «Підтримка безпеки журналістів та медіа, доступу до інформації, а також комунікаційної стратегії для Офісу Генерального Прокурора України» спрямований на забезпечення прав української медіаспільноти у вирішенні нагальних питань та наслідків, яких завдала російська агресія та війна в Україні. Проект імплементується в рамках пріоритетів Плану дій РЄ для України на 2018-2022 рр. і включає чотири ключові компоненти: допомогти українському аудіовізуальному регулятору, а також українському Суспільному мовнику дотримуватись своїх функцій за нових обставинах; створити центр підтримки медіа, убезпечити та запобігти інформаційному безпорядку шляхом інформування Платформи РЄ стосовно безпеки журналістики і захисту журналістів; підтримати внутрішньо переміщені українські медіа та журналістські організації, а також інформувати суспільство про війну; сприяти Офісу Генерального Прокурора України щодо стратегічних комунікацій відповідно до нових потреб (Підтримка безпеки журналістів та медіа, доступу до

інформації, а також комунікаційної стратегії для Офісу Генерального Прокурора, 2020).

Важливим кроком наближення до інтеграції з ЄС стало схвалення Верховною Радою України законопроекту про медіа № 2693-д 30 серпня 2022 р., метою якого є утворення єдиної та узгодженої системи правових норм, що сфокусовані на регулюванні правових відносин у сфері медіа, а також на дотриманні Україною зобов'язань перед європейськими партнерами, та реалізація норм європейського законодавства у національне. Законопроект «Про медіа» також надасть ґрунтовну підтримку використання української мови у медіа. У Раді закликають до підтримки чітких, зрозумілих, дійсно працюючих механізмів захисту державного культурного та інформаційного поля від російського контенту та впливу, що необхідно для суспільства. Зокрема, законопроект передбачає утворення системи мовлення громад, яка включає мовлення територіальних громад, а також мовлення громад, яких об'єднує спільний інтерес і які не поєднані місцем знаходження та проживання членів громади (Висновок до проекту Закону України від 17.01.2020 № 2693-1, 2020).

Представництво Ради Європи та Європейського Союзу підтримали впровадження Закону України «Про медіа», вважаючи, що Закон наблизить українське медіазаконодавство до аудіовізуальної директиви ЄС, «убезпечить конкурентний медіаринок із виразними правилами для усіх та незалежним регулятором». Рада Європи, спеціалісти якої консультували та надавали фахові висновки, брали участь у багатьох обговореннях медіареформи також підтримали Закон України «Про медіа» (Європейські партнери підтримали медіареформу в Україні, 2020).

Таким чином, членство України в Раді Європи становить важливу умову для формування медіа сфери і державної інформаційної політики. Рада Європи сприяє розбудові інформаційного суспільства за допомогою низки проектів, а накопичений правовий досвід та європейські стандарти допомагають дієвій імплементації належних реформ законодавства України. Членство в Раді Європи надає умови Україні більш тісно співпрацювати з іншими державами-членами

РЄ у рамках Комітету міністрів, ПАРЄ, Конгресу місцевих і регіональних органів влади Європи та супутніх органів інституційної системи щодо створення нових стандартів та пріоритетів в інформаційній сфері.

Висновки до Розділу 3

Імплементація прав і свобод людини в інформаційній сфері до свого теперішнього змісту пройшла довгий еволюційний шлях. У практичній реалізації із захисту інформаційних прав людини Рада Європи майже щоразу зіштовхується зі складнощами, які несуть як об'єктивний, так і суб'єктивний характер та є основою для невирішених питань у цій сфері. Однак Рада Європи наполегливо працює над впровадженням програм, які мають на меті протидію деструктивним інформаційним впливам. За активної підтримки Ради Європи Україна стала на шлях розвитку у впровадженні європейських стандартів інформаційних прав людини. Щороку реалізуються проекти та програми, які спрямовані на розповсюдження та підтримку інформаційних прав людини в Україні.

У 2017 р. за підтримки Ради Європи Секретаріатом Уповноваженого проведено серію практичних ініціатив щодо правових підстав та аспектів захисту персональних даних і доступу до інформації. Метою цих починань вбачалося підвищення рівня знань державних службовців щодо застосування законодавства та основних принципів захисту персональних даних у практичній діяльності та у вирішенні питань, пов'язаних із цією сферою, у державному та приватному секторі. Навчання з основ захисту персональних даних та доступу до публічної інформації, що базуватимуться на застосуванні нової методології викладання, були проведені протягом 2017 р. для представників різних груп державних службовців у різних регіонах України.

Рада Європи визнає, що інтернет-пропаганда терористичних організацій та країн-спонсорів тероризму, таких як РФ, спрямовані на розділ Європи. У країнах Центральної та Східної Європи РФ почала поширювати викривлену

інформацію та впливати на медіа-ринки набагато раніше за наявної матеріально-технічної бази, що залишилася з часів холодної війни. Все це істотно впливає на суспільства в європейських країнах. Російська інформаційна війна фокусується на винятковому геополітичному маркетингу, цілі якого переносяться на цілі країни і мають геополітичний намір. Російське інформаційне вторгнення формує свої меседжі в залежності від держави чи суспільства, на які вона спрямовує свою діяльність, використовуючи проблемні аспекти життєдіяльності кожного з цих суспільств. Формування деструктивних інформаційних наративів для України стосується зниження добробуту громадян; незавершеності війни на сході країни; постійного обговорення реформ; протестних настроїв громадян та дискредитації влади; релігійних протиріч, особливо щодо надання православній українській церкві Томосу про автокефалію.

Інформаційні тактики РФ обирають саме ті теми, які є злободенними для кожного окремого суспільства. Тому стратегії і практики протидії деструктивним інформаційним впливам мають розроблятися із врахуванням національної специфіки, зокрема держави, на які спрямована російська інформаційна агресія, мають ухвалити власні стратегії інформаційної безпеки. Дотепер обмеження та політичні санкції, які були накладені на РФ демократичними країнами, мало торкаються осіб та організацій, які здійснюють інформаційні атаки, особливо топ-фігурантів російської пропагандистської системи.

Державні керівні структури України декларують напрямок на поступове впровадження європейського досвіду демократичного розвитку, формулюють право на комунікацію як фундаментальну основу громадянського суспільства і запровадження принципів для забезпечення свободи слова та вільного висловлення думок, плюралізму і незалежності ЗМІ, використання нових інформаційних технологій та інтернету для суспільного прогресу. Вивчаються і приймаються до уваги під час розробки та прийняття державних рішень висновки проведених ПАРЕ спеціальних досліджень і моніторингів

демократичних і політичних процесів в країнах-членах з метою контролю за виконанням зобов'язань в рамках Європейської конвенції з прав людини (1951 р.) з доповненнями (1998 р.) і факультативними протоколами до них, Європейської конвенції про транскордонне телебачення (1989, 1998 р.), Європейської культурної конвенції, Європейської конвенції про універсальну інформаційну послугу (2003 р.), Європейської конвенції про кіберзлочинність (2002 р.), рекомендацій і резолюцій з розвитку інформаційного суспільства. Це повністю стосується слухань і дискусій щодо стану інформаційної політики в Україні. Для реалізації медійних проектів Ради Європи в Україні важливу роль відіграє «Доктрина інформаційної безпеки України».

В силу офіційного міжурядового характеру РЄ моніторингова діяльність на території держави-члена може здійснюватися тільки за згодою останньої, що знижує ефективність роботи організації. Тому Рада Європи часто включає в свої оціночні доповіді дані, зібрані авторитетними міжнародними неурядовими організаціями (НУО), наприклад «Міжнародною амністією». У більш широкому плані потрібно відзначити, що Рада Європи є переважно інститутом, що співпрацює з ЄС і узгоджує певні ухвалені документи з його інституціями.. Це, звичайно, впливає на те, як акцентуються ті чи інші ситуації в гуманітарній сфері, особливо важливі для інтересів європейських країн. У деяких випадках мають місце і прояви політики «подвійних стандартів». Проте з урахуванням універсальної цінності демократії і прав людини, без яких не може функціонувати жодна держава, діяльність Ради Європи щодо їх захисту та просуванню високо оцінюється як країнами-членами, так і міжнародними організаціями та світовою спільнотою.

Рада Європи проводить регулярні моніторинги щодо виконання резолюцій, положень та рекомендацій організації щодо поглиблення інформаційного суспільства. Серед проектів в медіа сфері, які Рада Європи реалізовує в Україні, виокремлюється проект «Зміцнення свободи медіа, доступу до інформації та посилення системи Суспільного мовлення в Україні», що підтримуватиме забезпечення і гарантування суверенності Суспільного мовника на

законодавчому рівні, підвищення його здатності надавати неупереджене висвітлення подій. Проект «Свобода медіа в Україні», який запроваджується за допомогою Рамкової програми співробітництва (РПС) РЄ та ЄС, спрямований на удосконалення свободи, суверенності, плюралізму і різноманітності медіа в Україні і передбачає співпрацю з метою реформування українських ЗМІ згідно з європейськими стандартами. Програма «Мовлення громад» надає громадам право голосу та доступ до інформації, підтримує дискусії на громадському рівні, обмін та поширення інформації та знань.

ВИСНОВКИ

1. Рада Європи є однією з найбільш впливових регіональних міжнародних політичних організацій, ключовою політичною організацією міжурядового та міжпарламентського співробітництва в Європі, в рамках діяльності якої активно відбувається розвиток міжнародного регулювання інформаційної сфери. Інформаційна політика Ради Європа перш за все спрямована на підтримку, розповсюдження та популяризацію європейських цінностей, які базуються на дотриманні прав і свобод людини. Важливою особливістю інституту захисту прав людини в Раді Європи є наявність дієвого механізму реалізації розроблених стандартів, в тому числі і в інформаційній політиці.

Центральною ланкою цього механізму є Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод 1950 р., на підставі якої створено Європейський Суд з прав людини, і ухвалено Протоколи до неї, які містять широкий перелік громадянських, політичних та соціально-економічних прав і свобод, що зобов'язують держав-членів Ради Європи закріпити гарантії цих прав в національному законодавстві, оскільки це є обов'язковою умовою для приєднання до Ради Європи. Інформаційна політика та стратегія Ради Європи є політичним засобом, який не тільки формує громадську думку, а й безпосередньо впливає на прийняття політичних рішень.

Інформаційна політика є сукупністю цілеспрямованих заходів органів державної влади щодо реалізації у співпраці з іншими інститутами політичної системи, акторами громадянського суспільства і соціальними суб'єктами розвитку особистості та соціуму завдяки інформаційним засобам, а також розвитку і регулювання інформаційної та технічної сфери життєдіяльності суспільства і держави. Інформаційна політика спрямована на регулювання наявних інформаційних потоків і ресурсів з боку різних інституційних суб'єктів, які мають свої інтереси при роботі з інформацією.

Сучасна інформаційна політика формується і реалізується в трьох сферах суспільного життя: соціальній, інформаційній та технічній. Основним

середовищем для цього виду політики є інформаційний простір, який складає невидиму, нематеріальну частину життя соціуму. Відтак інформаційна політика розглядається як складне і неоднозначне соціальне явище, що тісно пов'язане з інформаційним простором, політичною і технічною сферами суспільно-політичного життя. Її основними характеристиками, що відрізняються від інших видів політики, є гарантована полісуб'єктність, високий ступінь публічності, об'єктивний розвиток через розширення і залучення нових суб'єктів і акторів світової політики.

Зі стрімким розвитком інформаційно-комунікаційної сфери Рада Європи приймає нові виклики і широко користується новими інформаційними технологіями. Нинішній стан розвитку інформаційних технологій характеризується можливістю масованого інформаційного впливу на індивідуальну і суспільну свідомість аж до проведення великомасштабних інформаційних воєн, в результаті чого протипагою принципу свободи інформації стає принцип інформаційної безпеки. Бурхливий розвиток інформаційних технологій і проблема їх оперативного впровадження в усі сфери життєдіяльності людини, зростання значущості інформації при прийнятті управлінських рішень органами державної влади та управління, новий формат функціонування засобів масової інформації виводять на передній план проблему формування та реалізації якісної державної інформаційної політики за підтримки Ради Європи.

Інформаційна політика Ради Європи охоплює, головним чином, коло проблем, що пов'язані з діяльністю засобів масової інформації та їх взаємовідносин з державною владою, оскільки саме ці проблеми наразі вважаються найбільш гострими і постійно знаходяться завдяки ЗМІ у фокусі суспільної уваги. При цьому становлення правової демократичної держави відбувається за рахунок включення в неї проблем, що пов'язані з реалізацією гарантованого Конституцією права громадян і юридичних осіб на вільне одержання та поширення інформації для масового користування.

Стрімке зростання ролі інформації, зміцнення взаємозв'язків між інформаційним і політичним просторами, а також ускладнення їх відносин, визначають проблему вироблення і реалізації інформаційної політики Ради Європи. Відкритість і прозорість прийнятих рішень є важливою умовою ефективної комунікації між Радою Європи та країнами-учасниками організації. Рада Європи формує свою інформаційну політику, виходячи з реалій розвитку системи міжнародних відносин, швидкоплинної інформаційно-комунікаційної революції, глобалізаційних процесів, і спрямована на створення єдиного інформаційного поля через розвиток засобів комунікації.

2. Детермінанти інформаційної політики Ради Європи в умовах глобальних політичних трансформацій обумовлені діяльністю організації, яка спрямована на захист прав людини, поширення демократичних цінностей і верховенства права. Особливістю інформаційної політики Ради Європи є те, що вона відбувається в умовах інформаційно-комунікаційної революції, посилення інтеграційних процесів та розширення сфер співробітництва країн-членів. За цих умов інформаційна політика стає наддержавним явищем як інформаційно-комунікаційна практика інститутів країн-учасниць, яка спрямована на започаткування і підтримку: діяльності єдиного європейського культурно-інформаційного простору, свободи вираження думок, відкритого управління, загального доступу до інформації, медіаплюралізму, вільної конкуренції в інформаційному просторі, збереження культурного розмаїття.

Однією з головних проблем інформаційної політики Ради Європи залишається відсутність загальноєвропейської публічної сфери. Європейська публічна, громадська сфера функціонує як мережа національних просторів, що пов'язані інтеграційними процесами. Особливість європейської громадської сфери, на відміну від інших великих транснаціональних комунікативних просторів, полягає у наявності загальної політичної складової.

Одним з принципів інформаційної політики Ради Європи залишається принцип субсидіарності, проте застосування принципу субсидіарності зводиться до того, що складно чітко встановити, на якому із рівнів, європейському,

національному або субнаціональному, буде можливість досягти найкращого результату від проведення передбаченого заходу. Найчастіше даний принцип розглядається як політичний ідеал, що транслюється державам-членам перед прийняттям будь-якого рішення.

Важливим у розвитку інформаційної політики Ради Європи є підтримка користування новими технологіями як способу самовираження, можливості встановлення партнерських зв'язків у всіх сферах взаємодії, а також молодіжних рухів і організацій країн-учасниць Ради Європи. Наразі інформація для молоді є визнаною частиною молодіжної роботи в багатьох європейських країнах, враховуючи зміни в роботі з інформування молоді, яка адаптувалася до суспільного розвитку, в загальному, і до умов життя молодих людей зокрема. Держави повинні підтримувати ідею співдружності культурних установ для підготовки більш професійних подій та надання послуг в інформаційних мережах за допомогою інтернету.

Держави-учасники зобов'язуються сприяти доступу до нових комунікаційних та інформаційних послуг без будь-якої дискримінації, регулюючих норм, новітніх комунікаційних та інформаційних служб з метою дотримання вимог універсальної суспільної служби. Вони повинні підтримувати ідею надання суспільству інформації, яка є у доступі органів державної влади на національному та місцевому рівнях за допомогою нових комунікаційних та інформаційних служб, за відповідної поваги до решти прав і законних інтересів.

Країни-учасниці Ради Європи повинні створювати можливості для використання новітніх комунікативних технологій, особливо, для створення та розвитку інформаційних додатків, які будуть розроблятися новими інформаційними службами та забезпечувати захист споживачів. Країнам слід підтримувати обмін та поширення надбаннями європейської культурної спадщини за допомогою нових комунікативних технологій, щоб значно підвищити знання про культуру європейського простору, охорони здоров'я, освіти та зайнятості.

3. Забезпечення інформаційних прав людини полягає в узгодженні законодавств країн-учасниць Ради Європи задля підтримання положень ліберальної демократії, що покладені в основу ЄКПЛ, яка була прийнята у 1950 р. та Конвенції із захисту прав людини та фундаментальних свобод 1953 р. У забезпеченні інформаційних прав людини одну з провідних ролей відіграють засоби масової інформації (ЗМІ). Інтенсифікована влада ЗМІ, в тому числі інтернету, сприяє не тільки підвищенню обізнаності, зацікавленості, а ще й розширенню доступу до інформації. Водночас можливе виникнення загроз та проявів ненависті й дезінформації.

Одним з основних та фундаментальних прав людини є право на свободу переконань та їх висловлювання. Свобода висловлювання думки значуща сама по собі і є умовою реалізації багатьох інших прав і свобод. Свобода висловлювання думки, як зазначається у документах з прав людини, охоплює право на отримання та поширення інформації, право на мовчання, а також право на формування власних думок. Воно включає художнє вираження, політичну та комерційну мову, також академічну свободу та право на свободу висловлення журналістів.

Перелік інформаційних прав людини, закріплених у ЄКПЛ та інших документах Ради Європи, охоплює дві групи прав. До першої групи відносяться права і свободи, що пов'язані із свободою вираження поглядів, яка згідно із ЄКПЛ включає: право мати інформацію та переконання; право вільно отримувати інформацію (право на доступ до інформації та право не сприймати інформацію поза своєю волею); право вільно поширювати інформацію. До цієї ж групи відносяться регламентовані у інших документах Ради Європи права, зокрема право на доступ до офіційної інформації, право на доступ до інформації, що є суспільно значимою, право на відповідь тощо. До другої групи інформаційних прав входять права людини, які обмежують свободу інформації. У ЄКПЛ це передусім право на повагу до приватного і сімейного життя, а також кореспонденції; право на повагу до гідності та честі особи. Усі згадані права відносяться до особистих (громадянських) прав людини.

Публічний інтерес у положеннях ЄКПЛ забезпечується шляхом визначення випадків можливого обмеження державою інформаційних прав людини, зокрема обмеження в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності, громадської безпеки, економічного добробуту країни, для попередження заворушень чи злочинів, охорони здоров'я чи моралі, підтримання авторитету і безсторонності суду. Пошук необхідного балансу між публічними і приватними інтересами в інформаційній сфері фактично є головним завданням інформаційної політики Ради Європи, державних та міжнародних інституцій, діяльність яких стосується реалізації інформаційних прав. Європейський суд з прав людини є однією з таких інституцій, якому належить провідна роль з охорони і захисту інформаційних прав в рамках Ради Європи. Інші конвенції, які закріплюють інформаційні права людини, та спеціальні положення, спрямовані на забезпечення їхньої реалізації (наприклад ст. 24-25 Європейської конвенції про транскордонне телебачення) і створюють умови для захисту цих прав.

Одним з найважливіших напрямів забезпечення інформаційних прав людини в ХХІ ст. є інтернет. Інформаційна політика Ради Європи спрямована на функціонування мережі Інтернет, яка б ґрунтувалася на правах людини, верховенстві права та демократії. З метою досягнення цих цілей Рада Європи розробила та впровадила ряд міжнародних конвенцій в таких областях, як кіберзлочинність, захист персональних даних і захист дітей. Вона також розробляє типові законодавчі акти у формі рекомендацій для держав-членів і провідні принципи для суб'єктів інтернет-простору приватного сектора. Констатується прихильність усіх держав-членів Ради Європи щодо дотримання основних положень Загальної декларації прав людини в інтернеті, в якій підкреслюється важливість захисту основоположних прав людини і вільного руху інформації в мережі.

У сфері міжнародних відносин кіберпростір набуває особливої дипломатичної значимості, оскільки постало питання про забезпечення стабільності і безпеки інтернету. Подвійний характер віртуального простору

спонукав держави до підвищення безпеки, вдосконалення захисту урядових інформаційних систем і життєво важливих інфраструктур. Держави-учасники Ради Європи розглядають правові заходи обмеження ризиків, що пов'язані з Інтернетом. Поряд з проблемами, що викликані інтернетом, особливої уваги набуває захист і розширення прав та можливостей дітей, що є пріоритетним завданням порядку денного діяльності Ради Європи.

Діяльність Ради Європи має істотний вплив на становлення і розвиток системи інформаційних прав людини в Європі. Організація активно працює над розвитком права людини на доступ до інформації, дотримується принципів відкритості та прозорості, а також використовує усі наявні можливості притягнути до відповідальності владні органи держав-членів за порушення інформаційних прав. Конвенція Ради Європи про доступ до офіційних документів надає особливого значення прозорості державних органів для саморозвитку особистостей і здійснення ними своїх фундаментальних прав. У Конвенції про доступ до офіційних документів робиться наголос на принципі залученості та ініціативи державної влади поширювати офіційні документи, які знаходяться у їх розпорядженні. На сьогодні надання інформації відбувається швидше та якісніше завдяки використанню новітніх технологій, що покращило спілкування між урядом та громадянами.

4. Основні виклики для інформаційної політики Ради Європи в добу глобальних інформаційно-технологічних інновацій пов'язані із забезпеченням інформаційної безпеки та свободи вираження, що має важливе значення для розвитку демократії. Європейська Конвенція про захист прав людини і основних свобод є найбільш важливою формою вираження прихильності держав-членів Ради Європи до цінностей демократії, миру і справедливості, а також дотримання фундаментальних прав і свобод усіх громадян, що живуть в їхніх країнах. ЄСПЛ вирішує чимало питань інформаційної політики Ради Європи у сфері інформаційної безпеки та свободи вираження. Розбираючи заяви з приводу порушення норм Європейської конвенції з прав людини, суд створює базу прецедентів для всіх держав-учасників. Членство в Раді Європи залежить від

прийняття ЄКПЛ, і країна не може стати її членом без ратифікації та імплементації ЄКПЛ в національне законодавство. Стаття 10 ЄКПЛ гарантує захист права на свободу вираження поглядів

У межах інформаційної політики Ради Європи щодо інформаційної безпеки та свободи вираження було прийнято чимало актів, конвенцій, резолюцій, рекомендацій, зокрема Конвенція «Про доступ до офіційних документів», є загальнообов'язковою угодою після її підписання і ратифікації. Ця Конвенція вважається зобов'язуючим міжнародним правовим документом, у якому визначено загальне право доступу до офіційних документів, що наявні в державних органах. Транспарентність органів державного управління вбачається найважливішим компонентом ефективного управління та показником того, чи є суспільство насправді демократичним і плюралістичним.

Ефективний контроль за злочинністю в кіберпросторі включає в себе комплекс спільних інститутів за участю підприємців і компетентних правоохоронних органів для розробки рекомендацій. Значний результат в сфері досягнення гармонізації в галузі кримінального права очікується на основі Конвенції Ради Європи про кіберзлочинність. Кожна держава-учасниця Ради Європи приймає свою національну стратегію для визначення стратегічних цілей, конкретної політики і регулювальних заходів, що спрямовані на досягнення і підтримку високого рівня мережевої та інформаційної безпеки.

У діяльності Ради Європи виділяється тенденція до розширення міжнародного співробітництва щодо боротьби зі злочинністю у сфері високих технологій. Цій проблемі присвячено чимало рекомендацій РЄ, в яких зроблена спроба визначити поняття і окреслити злочини, що пов'язані з використанням комп'ютерних технологій. Основним документом, який регулює сферу інформаційної безпеки, стала Конвенція про кіберзлочинність, що містить норми, які покликані істотно вплинути на різні галузі права, і базується на основних принципах міжнародного права.

Питання інформаційної безпеки в рамках діяльності Ради Європи є надзвичайно важливим, про що свідчить співпраця організації з іншими

міжнародними урядовими, неурядовими і громадськими інституціями та цілими державами, такими як США. Рада Європи та США, які ведуть активну роботу над національним законодавством в області кібербезпеки, зацікавлені в забезпеченні міжнародного правового поля, що регулює дану сферу. У зв'язку з цим експерти США взяли активну участь в розробці положень Конвенції Ради Європи про кіберзлочинність, підписаної країнами-членами в Будапешті (2001р.), що містить керівні принципи для 124 національних законодавчих систем і міждержавного співробітництва в сфері діяльності правоохоронних органів. Незважаючи на статус спостерігача при Раді Європи, представники Держдепартаменту, міністерств юстиції і торгівлі США взяли безпосередню участь у виробленні документа як фахівці, які мають багатий досвід щодо протидії кіберзлочинності, що дозволило закласти положення, відповідні політиці США по боротьбі з міжнародною кіберзлочинністю.

Найважливішими елементами глобального інформаційного суспільства є такі принципи як довіра і безпека у використанні інформаційно-комунікаційних технологій. У сфері інформаційної безпеки та свободи вираження особливого значення набуває проблема плюралізму ЗМІ. Плюралістичний ландшафт ЗМІ може краще протистояти: маніпуляції ЗМІ з боку політиків в обмін на позитивні публікації; маніпуляції ЗМІ з боку фінансових інститутів і банків в обмін на менш пильну увагу до їх діяльності; а також маніпуляції з боку ЗМІ щодо виборів.

5. Членство в Раді Європи стало для України поштовхом для прискорення процесів європейської інтеграції на рівні державної влади і в українському суспільстві в цілому. Україна досить ефективно співпрацює з іншими державами-членами Ради Європи в рамках Комітету міністрів ПАРЄ, Конгресу місцевих і регіональних влад Європи. Інформаційний чинник становлення міжнародних відносин України і Ради Європи має вплив на внутрішню політику і змушує працювати в погодженому міжнародному правовому полі, а безперешкодний обмін інформацією є одним з головних факторів суспільного розвитку і відповідності рівню європейських вимог. Україна зацікавлена в

якісних змінах інформаційного стану держави та гідної репрезентації в європейському та світовому інформаційному просторі, що передують оптимізації європейської інтеграції для України.

Рада Європи ухвалила низку рішень на підтримку незалежності, територіальної цілісності та суверенітету України. Однак Рада Європи не має реально діючих механізмів протидії гібридним загрозам і багато в чому запозичує досвід ЄС з цього питання. Всі органи Ради Європи в рамках своєї компетенції відстежують події в Україні, дають відповідні оцінки і рекомендації, беруть участь в програмах співпраці з Україною, покликаних сприяти вирішенню її проблем. Рада Європи свого часу здійснювала нагляд за гуманітарною ситуацією на сході України і намагалася допомагати реформам, які могли б сприяти припиненню конфлікту.

6. Після агресії РФ проти України в Раді Європи постало питання боротьби з російською пропагандою та деструктивними інформаційними впливами. Разом з іншими міжнародними інституціями Рада Європи активно працює над законами та розробкою програм, які спрямовані на зміцнення безпекової системи країн-членів Ради Європи. За допомогою впровадження програм та проектів щодо зміцнення європейської оборони та інформаційної протидії російським засобам масової інформації країни Європи стали більш убезпеченими від деструктивних інформаційних впливів.

Рада Європа сприяє проведенню реформ в Україні, з'являються нові можливості для узгодження позицій, проводяться моніторингові дослідження з питань відповідності реформування інформаційної сфери України та взятих державою зобов'язань перед Радою Європи. Інформаційний аспект міжнародних відносин України і Ради Європи має вплив на зовнішню та внутрішню політику, а також змушує працювати в узгодженому міжнародно-правовому полі. Вільний обмін інформацією є одним з основних чинників суспільно-політичного та економічного розвитку і відповідності рівню європейських вимог. Україна зацікавлена в якісних змінах в інформаційній сфері та покращенні іміджу держави у європейському та світовому інформаційному просторі.

Помітну роль у співробітництві Ради Європи та України щодо протидії деструктивним інформаційним впливам відігравало Міністерство інформаційної політики України, нині Міністерство культури та інформаційної політики. Співробітництво та впровадження резолюцій та рекомендацій Ради Європи щодо реформування інформаційної політики має продовжуватися і посилюватися з метою здійснення позитивних змін і консолідації досягнутих результатів, адаптації українського законодавства в медіа сфері до європейського законодавства. Особливого значення набуває нагальна потреба в збільшенні плюралізму в медіа сфері та незалежності ЗМІ, створення ефективної системи суспільного телебачення. Констатується необхідність підтримки з боку країн-членів Ради Європи і міжнародних організацій реалізації плану дій для реформування медіа сфери в Україні після його прийняття, перш за все через політичну підтримку і виділення необхідних ресурсів для його фінансування. Стратегічним напрямком співпраці України та Ради Європи в сфері інформаційної політики визнано: прогрес європейської інтеграції; захист і розширення прав людини, вільний обіг інформації ідей і поглядів; плюралізм і різноманітність ЗМІ та нових комунікаційних послуг; культурний і релігійний діалоги з метою утвердження взаєморозуміння як в самих європейських суспільствах, так і між Європою та іншими регіонами світу.

Рада Європа визнає гостроту загроз кримінального, терористичного і військово-політичного характеру в інформаційному просторі і спрямовує інформаційну політику на мінімізацію таких загроз та їх наслідків. На даному етапі ключовою проблемою є відсутність повноцінної міжнародно-правової бази, що регулює діяльність держав-членів Ради Європи в сфері використання інформаційно-комунікаційних технологій, в тому числі і її військово-політичні аспекти.

7. Проекти для підтримки реформ у сфері медіа за участі Ради Європи впроваджуються в Україні з 2008 р. Загалом було реалізовано п'ять медійних проектів, згідно з якими відбулись важливі законодавчі зміни у сфері ЗМІ в Україні. Серед останніх медійних проектів, що імплементує Рада Європи в

Україні виокремлюється проект «Зміцнення свободи медіа, доступу до інформації та посилення системи Суспільного мовлення в Україні». Проект опікується питанням зміцнення свободи медіа, утвердження системи суспільного мовлення, доступу до інформації і має сприяти об'єктивному висвітленню виборів, а також покращенню безпеки журналістів, особливо, у виборчий період. Рада Європи систематично підтримувала процес створення Суспільного мовлення в Україні, який мав на меті перетворення державних мовників у канали суспільного мовлення, що відповідають стандартам Ради Європи та є обов'язковим зобов'язанням України перед РЄ, закріпленим Резолюцією 1466 (2005).

Інший проект «Свобода медіа в Україні», що впроваджувався в рамках спільної програми РЄ та ЄС «Партнерство заради належного врядування», спрямований на підвищення незалежності органів, відповідальних за регулювання у сфері мовлення через покращення законодавчо-правової бази. Проект здійснювався в межах більш широкої Рамкової програми співпраці між Європейським Союзом і Радою Європи «Партнерство заради належного врядування» для країн Східного партнерства. Основною метою зазначеного проекту було покращення свободи, незалежності, плюралізму та розмаїття медіа в Україні. За сприяння Ради Європи відбулася розробка нового веб-модуля для збору та обробки інформації про структури власності українських медіа.

Після реалізації вищезазначених проектів Рада Європи почала реалізацію Проекту «Європейський Союз та Рада Європа працюють разом для підтримки свободи медіа в Україні». Проект стосується зміцнення ролі медіа, їх безпеки та свободи, а також утвердження суспільного мовлення як одного з інструментів для досягнення консенсусу в українському суспільстві згідно з пріоритетами, зазначеними у Плані дій РЄ для України на 2018-2021 рр., а також в Угоді про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом, що була ратифікована у вересні 2014 р. Проект логічно продовжує сприяння реформам у сфері медіа в Україні.

Спільна програма ЄС та РЄ «Зміцнення інформаційного суспільства в Україні» сфокусована на прозорості, різновекторному та сталому підході до управління інтернетом, що базується на правах людини. Програма сприятиме реалізації обов'язків і зобов'язань України перед РЄ, виконанню Угоди про асоціацію з ЄС і Плану дій з лібералізації Європейського Союзу щодо візового режиму для України. Цілі Програми «Зміцнення інформаційного суспільства в Україні» охоплюють значну частину викликів, з якими Україні доводиться мати справу в галузі засобів масової інформації, захисту персональних даних і управління мережею Інтернет.

Традиційні моделі суспільного мовлення, а також комерційного і приватного мовлення, мовлення громад роблять значний внесок у зміцнення свободи вираження поглядів. Концепція мовлення громад в Європі, незважаючи на особливості формулювання поняття «мовлення громад» можуть різнитися залежно від умов країни та місцевості, оскільки мовлення громад здійснюється на базі організації громадянського суспільства та суспільної участі. Його унікальність, на відміну від суспільного мовлення, визначається незалежністю від державної влади, включаючи місцеву, і в тому, що функціонує таке мовлення за допомогою добровільного об'єднання.

На противагу комерційному мовленню більшість країн, у тому числі й Україна, вільно забезпечують мовлення громад в інтернеті, але з обмеженим доступом до ресурсів, таких як спектр і канали, які частіше контролюються шляхом ліцензування. Незалежний регуляторний орган повинен здійснювати ліцензування служб мовлення і трансляції програм із обов'язком функціонувати в інтересах суспільства і надавати справедливий та однаковий доступ мовникам різного типу. Рада Європа з даних питань співпрацює з Комітетом ВРУ з питань свободи слова та інформаційної політики, Національною радою України з питань телебачення та радіомовлення, Національною телерадіокомпанією України, що трансформувалася у Національну суспільну телерадіокомпанію України, громадянським суспільством та медіа організаціями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Almond G. A. The Civic Culture Revisited / G. A. Almond and S. Verba eds. Boston : Little, Brown. 1980. 421 p.
2. Almond G.A., Coleman J.S. (ed.). The politics of the developing areas. Princeton University Press, 2015. 610 p.
3. Arendt H. Istoki totalitarizma. M. : CentrKom, 1996. 672 s.
4. Bakir V. Sousveillance, media and strategic political communication: Iraq, USA, UK. N.Y.: Continuum, 2010. 256 p.
5. Bakli S. Movlennya hromad v Ukrayini: mozhlyvosti dlya rozvytku. Analitychnyy zvit. Ramkova prohrama spivrobitnytstva dlya Ukrayiny. URL.: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806a6732> (data zvernennya: 12.03.2020)
6. Kyrychenko I.O. Polityko-informatsiyna paradyhma stratehiyi bezpeky SSHA: dysertatsiya kandydata politychnykh nauk: 23.00.04/ Kyrychenko Inna Oleksandrivna:[Mistse zakhystu: Natsional'na akademiya nauk Ukrayiny, In-t svit. ekonom. i mizhnar. vidnosyn]. Kyiv, 2012. 207 s. URL.: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe? (data zvernennya: 14.02.2020)
7. Bell D. The Coming Post-Industrial Society. A Venture in Social Forecasting. – N.Y.: Basic Books, Inc., 1973. 544 p
8. Bell D. Gryadushee postindustrialnoe obshestvo. Opyt socialnogo prognozirovaniya. M.: Academia, 1999. 786 s.
9. Bodnar I.R. Mizhnarodna informaciya. Lviv: Lvivska komercijna akademiya, 2005. 108 s.
10. Braman S. Defining information policy. // Journal of Information Policy. 2011. Vol. 1. P. 1-5.
11. Braman S. Defining information: an approach for policymakers. *Telecommunications Policy* 13(3).1989. P. 233-242

12. Bruggemann M. Information policy and public sphere: EU communications and the promises of dialogue and transparency. *Javnost-The Public* (European Institute for Communication & Culture (EURICOM)). 2010. Vol. 17. Issue 1.
13. Byelousova N.B., Kvartenko D. Osoblyvosti realizatsiyi stratehiyi informatsiynoho suspil'stva v Yevropeys'komu Soyuzi. *Problemy mizhnarodnykh vidnosyn Zbirnyk nauk. prats'*. 2013. Vyp 6.- S. 45–54.
14. Case of Handyside v. the United Kingdom. European Court of Human Rights. Application no. 5493/72. Strasbourg . 7 December 1976. URL.: [https:// hudoc. echr. coe.int/eng#{«itemid»:\[«001-57499»\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{«itemid»:[«001-57499»]}) (data zvernennya: 14.02.2020)
15. Digital societies: a common agenda | Science Report, 2021a. URL.: <https://www.unesco.org/reports/science/2021/en/digital-societies> (data zvernennya)
16. Shcho take PARYE ta do choho tut Rosiya ta Ukrayina. URL.:https://24tv.ua/parye_shho_tse_za_organizatsiya_uchast_v_parye_rosiyi_ta_ukrayini_n1170744 (data zvernennya: 09.03.2020)
17. Convention for the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data. European Treaty Series - No. 108. Strasbourg, 28.I.1981. URL.: <https://rm.coe.int/1680078b37> (data zvernennya : 14.02.2020)
18. Convention on Access to Official Documents. Council of Europe. Council of Europe Treaty Series - No. 205. Tromsø, 18.VI.2009. URL.: <https://rm.coe.int/1680084826> (data zvernennya: 14.02.2020)
19. Convention on Information and Legal Co-operation concerning «Information Society Services», 2001. *CETS* № 180
20. Council of Europe Convention on Access to Official Documents, Tromso, 2009.*CETS* № 205.
21. Council of Europe Convention on Access to Official Documents. *Council of Europe*. URL.: <https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?id=1377737&Site=CM> (data zvernennya: 11.01.2020)
22. Council of Europe Convention on Cybercrime. European Treaty Series - No. 185. Budapest, 23.XI.2001. URL.: [https://www.europarl. europa.eu/meetdocs/2014](https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2014)

- _2019/documents/libe/dv/7_conv_budapest_/7_conv_budapest_en.pdf (data zvernennya: 14.02.2020)
23. Council of Europe vs Russia: stay or go? *Euobserver* .Wednesday 18th Dec 2019. URL. <https://euobserver.com/opinion/145235>: mfa.gov.ua › files › misc › 2015-09-09_decision (data zvernennya: 09.03.2020)
 24. Council of Europe. Consultative Assembly. Minutes of proceedings of the Fourth Sitting. 13 August 1949. Appendix 1.
 25. Council of Europe. Consultative Assembly. Session 1st. Strasbourg. 1949. Agendas, minutes. Strasbourg, 1949. 77 p.
 26. Council of Europe. Consultative Assembly. Sixth Joint meeting of the members of the Consultative Assembly of the Council of Europe and the members of the European parliamentary Assembly. January. 1959. Strasbourg, 1959. 198 p.
 27. Countering hybrid threats: EU-NATO cooperation. Briefing. European Parliamentary Research Service. URL.: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/599315/EPRS_BRI\(2017\)599315_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/599315/EPRS_BRI(2017)599315_EN.pdf) mfa.gov.ua › files › misc › 2015-09-09_decision (data zvernennya: 09.03.2020)
 28. Dahlgren P. Media and Political Engagement : Citizens, Communication, and Democracy .Quaderns del CAC. 2011. №36. P. 129- 131
 29. Danylenko S.I. Hromadyans'kyy vymir komunikatsiynoyi revolyutsiyi: Modernizatsiya suspil'nykh komunikatsiy vid drukars'koho verstata do sotsial'nykh merezh. Instytut mizhnarodnykh vidnosyn Kyyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Kyyiv : VOP IMV, 2010. 312 s.
 30. Declaration on freedom of communication on the Internet. *Council of Europe*. Committee of Ministers, 28 May 2003. 840th meeting of the Ministers' Deputies. URL.: <https://www.osce.org/fom/31507?download=true> (data zvernennya: 14. 02. 2020)
 31. Defamation and Freedom of Expression. Selected documents. Media Division. Directorate General of Human Rights. Strasbourg, March 2003. URL.: <https://rm.coe.int/1680483b2d> (data zvernennya: 14.02.2020)

32. Deklaratsiya Komitetu ministriv Rady Yevropy "Pro svobodu vyrazhennya pohlyadiv ta informatsiyi". 29 kvitnya 1982 r. Verkhovna Rada Ukrayiny. URL. : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_885 (data zvernennya: 11.12.2019)
33. Deklaraciya o nedopustimosti intervencii i vmeshatelstva vo vnutrennie dela gosudarstv, prinyata rezolyuciej 36/103 Generalnoj Assamblei ot 9 dekabrya 1981 goda. Organizaciya Obedinennyh Nacij. URL.: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/internal_affairs_decl.shtml (data zvernennya: 11.01.2020)
34. Deklaratsiya pro svobodu vyrazhennya pohlyadiv ta informatsiyi. Komitet ministriv Rady Yevropy. 70-a sesiya Komitetu ministriv 29 kvitnya 1982 roku. Verkhovna Rada Ukrayiny. Zakonodavstvo Ukrayiny. URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_885 (data zvernennya: 14.02.2020)
35. Deutsch K. The Nerves of Government: Models of Political Communication and Control. N.Y.: Free Press, 1966.- 316 p.
36. Direktiva Soveta Evropejskogo Soyuzu 89/552/EES o koordinacii opredelennyh polozhenij, ustanovlennyh zakonodatelno, regulativno libo administrativno stranami-uchastnikami (Evropejskoj Konvencii o transgranichnom televeshanii) v oblasti osushestvleniya televizionnogo veshaniya (v redakcii Direktivy 97/36/ES Evropejskogo Parlamenta i Soveta ot 19 iyunya 1997 goda). Verhovna Rada Ukrayini. URL. : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_446 (data zvernennya: 11.12.2019)
37. «Dostup do publichnoyi informatsiyi: vid A do YA». Rada Yevropy. 6 bereznia, 2017. URL.: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/online-course-access-to-public-information-from-a-to-z-was-launched-on-1-march> (data zvernennya: 12.03.2020)
38. European Agreement concerning programme exchanges by means of television films, Paris, 1958 // CETS № 027.
39. European Agreement for the Prevention of Broadcasts transmitted from Stations outside National . *Council of Europe. Details of Treaty No.05*. URL.: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/053> (data zvernennya : 24.10.2020)

40. European Agreement on the Protection of Television Broadcasts, 1960 // CETS № 034.
41. European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats established in Helsinki. *Finish Government*. URL.: http://valtioneuvosto.fi/en/article/-/asset_publisher/10616/eurooppalainen-hybridituhkien-osaamiskeskus-perustettiin-helsinkiin mfa.gov.ua › files › misc › 2015-09-09_decision (data zvernennya: 09.03.2020)
42. European Convention for the Protection of the Audiovisual Heritage, 2001. *CETS* № 183.
43. European Convention of Human Rights. Council of Europe. URL.: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf. <https://www.coe.int/uk/web/compass/media> (data zvernennya: 14.02.2020)
44. European Convention on the legal protection of services based on, or consisting of, conditional access, 2001. *CETS* № 178.
45. European Convention relating to questions on copyright law and neighbouring rights in the framework of transfrontier broadcasting by satellite, 1994. *CETS* № 153
46. Evans M. D. Preventing Torture: A Study of the European Convention for the Prevention of Torture & Inhuman or Degrading Treatment or Punishment / Malcolm D. Evans, Rod Morgan.- Oxford: University Press, 1998. 475 p.
47. Evropejskaya konvenciya po transgranichnomu televideniyu. 1993. Elektronnyj fond pravovoj i normativno-tehnicheskoy dokumentacii. URL.: <http://docs.cntd.ru> (data zvernennya: 11.12.2019)
48. Janis M. W., Kay R. S., and Bradley A. W. European Human Rights Law. OUP Oxford; 3rd edition (10 Jan. 2008), 1016 p.
49. Freedom of Media in Ukraine. Council of Europe Office in Ukraine. URL.: <https://www.coe.int/en/web/kyiv/freedom-of-media-in-ukraine>. (data zvernennya: 12.03.2020)
50. Yevropeys'ka praktyka pravovoho rehulyuvannya zmistu, tekhnichnykh standartiv ta profesiynoyi diyal'nosti u sferi informatsiyi ta komunikatsiyi. Yevropeys'ki komunikatsiyi: monohrafiya. / Makarenko YE.A., Ozhevan M.A., Ryzhkov M.M. ta in. – K.: Tsentr vil'noyi presy, 2007. - S.143-159

51. Yevropeys'ki partnery pidtrymaly mediareformu v Ukrayini – Natsrada. URL.: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3561128-evropejski-partneri-pidtrimali-mediareformu-v-ukraini-nacrada.html>
52. Webster F. Theories of the Information Society. London, Routledge. 2014.- 416 p.
53. Hibrydni zahrozy Ukrayini i suspil'na bezpeka. dosvid Yes i skhidnoho partnerstva. Analitychnyy document. Kyyiv, 2018. URL.: https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/blok_XXI-end_0202.pdf (data zvernennya: 09.03.2020)
54. Graber D. Media power in politics. Washington, D.C.: CQPress, 2000.- 466 p.; Stacks D.W., Salwen M.B. An integrated approach to communication theory and research. N.Y.: Routledge, 2009.-592 p.
55. Guide to human rights for internet users : Recommendation CM/Rec(2014)6 and explanatory memorandum. – Mode of access: [https:// rm.coe. int/ 16804d5b31](https://rm.coe.int/16804d5b31) ((data zvernennya: 11.05.2019)
56. «Hibrydna» viyna Rosiyi – vyklyk i zahroza dlya Yevropy.Tsentr Razumkova, 2016. Kyyiv. URL.: http://razumkov.org.ua/images/Material_Conference/2016_12_14/GIBRID-WAR-FINAL-1-1.pdf mfa.gov.ua › files › misc › 2015-09-09_decision (data zvernennya: 09.03.2020)
57. Habermas J. Political Communication in Media Society: Does Democracy Still Enjoy an Epistemic Dimension? The Impact of Normative Theory on Empirical Research, Communication Theory. London, 2006, pp. 411-426.
58. Habermas J. Theorie des kommunikativen. Handels. Fr./M., 1981. 533 + 632 S
59. Habermas, J. Between Facts and Norms. Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy. Cambridge : MIT Press, 1996. P. 178–200.
60. Harris D. Law of the European Convention on Human Rights / David Harris and other. Second edition. - Oxford: University Press, 2009.- 960 p.
61. Held D., McGrew A. G., Goldblatt D. and Perraton J. Global Transformations Politics, Economics and Culture. Stanford: Stanford University Press, 1999.515 p.

62. Hernon P., Relyea H.C. Information Policy. Encyclopedia of library and information science. New York: Marcel Dekker, Inc, 2003.
63. Hil-Robles, A. Parlamentskij kontrol za administraciej (institut ombudsmana) / A. Hil-Robles. M.: Moskovskaya shkola politicheskikh issledovanij, 2004. 250 s.
64. Ivasechko O.YA. Nova oboronna stratehiya YES «Stratehichnyy Kompas» yak vidpovid' na suchasni hibrydni zahrozy / O.YA. Ivasechko, O.O. Tsebenko // The security architecture of European and Euro-Atlantic spaces : Scientific monograph [science eds. T. Astramovich-Leik, Ya. Turchyn, O. Horbach, O. Tsebenko]. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2022. 267 p. C. 91–105.
65. Impact of the European Convention on Human Rights. Freedom of speech. Council of Europe. URL.: <https://www.coe.int/en/web/impact-convention-human-rights/freedom-of-speech>
66. Informatsiyna polityka Ukrainy: yevropeys'kyi kontekst. Vidpovidal'nist': [L.V. Hubers'kyi, YE.YE. Kamins'kyi, YE.A. Makarenko, M.A.Ozhevan, O.I.Shnyrkov ta in.]. Kyiv.: Lybid', 2007.- 360 s.
67. Intehratsiya i riznomanitnist': novi tendentsiyi polityky Ukrainy v sferi masovoyi informatsiyi ta novykh komunikatsiynykh posluh/ Informatsiyna dopovid' na 7 yevropeys'ku ministers'ku konferentsiyu z pytan' polityky u sferi zasobiv masovoyi // L.V.Hubers'kyi, YE.YE.Kamins'kyi, M.A. Ozhevan, O.I. Shnyrkov, YE.A. Makarenko, A.V.,Yakovets'. - Kyiv.: Derzhteleradio Ukrainy, 2005.- 120 s.
68. Intehratsiya Ukrainy v yevropeys'ke informatsiine suspil'stvo vyklyky ta zavdannya. – K. : FOP Klymenko, 2014. - 212 s. URL.: [https:// rm coe. int/ 1680599369](https://rm.coe.int/1680599369)
69. Intehratsiya Ukrainy do yevropeys'koho informatsiynoho prostoru. //Frolova O., Chekmar'ova V. № 2 (13) (2022): Mizhnarodni vidnosyny, suspil'ni komunikatsiyi ta rehional'ni studiyi. URL.: [https://relint.vnu.edu.ua/ index.php/relint/ article/ view/24](https://relint.vnu.edu.ua/index.php/relint/article/view/24)
70. Yakovets' A.V. Svoboda media ta rozvytok hromadyans'koho suspil'stva. Naukovyy visnyk Skhidnoyevropeys'koho natsional'noho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Seriya «Mizhnarodni vidnosyny». - №11 (345), 2017 — S.69-74.

71. Joint Communication to the European Parliament and the Council. Joint Framework on countering hybrid threats — a European Union response. *European Commission*. URL.: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX: 52016JC0018&from =EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016JC0018&from=EN) mfa.gov.ua › files › misc › 2015-09-09_ decision (дата звернення: 09.03.2020)
72. Joint Report to the European Parliament and the Council on the implementation of the Joint Framework on countering hybrid threats — a European Union response. *EU Council*. URL.: [http:// data.consilium .europa. eu/ doc/document/ST-11539-2017-INIT/en/pdf](http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11539-2017-INIT/en/pdf) mfa.gov.ua › files › misc › 2015-09-09_ decision (data zvernennya: 09..2020)
73. Jurado E. Complying with European Standards of Minority Protection: The Impact of the European Union, OSCE and Council of Europe on Estonian Minority Policy, 1991-2000 / Elena Jurado. VDM Verlag Dr. Muller Aktiengese, 2008. 215 p.
74. Kangelosi A. Evropejskoe izmerenie molodezhnoj informacii. Sovet Evropy i Evropejskoe agentstvo molodezhnogo informirovaniya i konsultirovaniya (ERYICA) . 2010. URL.: <https://rm.coe.int/16807023ea> (data zvernennya: 11.05.2019)
75. Castells M. The Information Age: Economy, Society and Culture. – Vol. I-III. – The Power of Identity. – Blackwell, 1996-97. – 352 p.
76. Castells M. The Rise of the Network Society, 2nd Edition, with a New Preface. Wiley-Blackwell.- 656 p. URL.: <https://www.wiley.com/en-us/The+Rise +of +the+Network+Society%2C+2nd+Edition%2C+with+a+New+Preface-p-9781405196864>
77. Klymchuk V. Informatsiyni tekhnolohiyi i tendentsiyi rozvytku mizhnarodnoyi informatsiyi. Visnyk knyzhkovoyi palaty, 2006. №6. S.15-18.
78. Komitet OON z prav lyudyny. Zahal'nyy komentar № 34, 12 veresnya 2011 r., ch. 39.
79. Konventsiya pro kiberzlochynnist', Budapesht, 2001, ratyfikovano iz zasterezhennyamy i zayavamy Zakonom Ukrainy № 2824-IV vid 07.09.2005 / / VVR. – 2006. – № 5-6. – St.71 / Convention on Cybercrime, Budapest, 2001 / / SETS № 185.

80. Konvetsiya pro zakhyst osib u zvyazku z avtomatyzovanoyu obrobkoyu personal'nykh danykh Strasburh konventsiiu ratyfikovano zhidno iz zayavamy iz Zakonom Ukrainy № 2438-VI vid 06.07.2010, data nabrannya chynnosti dlya Ukrainy 01.01.2011
81. Koopmans, R. Towards a European Public Sphere? Vertical and Horizontal Dimensions of Europeanised Political Communication. *The European Journal of Social Science Research*. 2004. Vol. 17, № 2. P. 97–118.
82. Korbat F.E. Informacionnaya politika i publichnaya sfera nadnacionalnykh institutov evrosoyuza kak process preodoleniya krizisa legitimnosti. *Izvestiya vysshikh uchebnykh zavedenij. Povolozhskij region. Obshestvennye nauki*. 2014. -№ 2 (30). S. 20-26.
83. Kryukov O.I.. Informatsiyna polityka yak vazhlyvyi chynnyk funktsionuvannya derzhavy: teoretyko-metodolohichnyi aspekt. *Teoriya ta praktyka derzhavnoho upravlinnya: zb. nauk. pr. H. : Vidvo KharRI NADU. «Mahistr»*. 2007. Vyp. 4 (19). S. 309-315.
84. Kuras I. Intehratsiya informatsiynykh resursiv - stratehichnyi napryam zabezpechennya informatsiynykh potreb suspil'stva. *Bibliotechnyy visnyk*. 2009. 33 №1. S.2-6.
85. Kuznetsova O. Rekomendatsiyi Rady Yevropy shchodo stymulyuvannya plyuralizmu u ZMI/ Ukrainy's'ka periodyka: istoriya i suchasnist': dop. ta povid. 6-oyi Vseukr. nauk.-teoret. m. Lviv Lviv, 11-13 trav. 2000 r. Lviv, 2000
86. Lauren, P. G. *The Evolution of International Human Rights : Visions Seen* (Pennsylvania Studies in Human Rights) / Paul Gordon Lauren. University of Pennsylvania Press, 2003. 392 p.
87. Le Bon G. *Psihologiya tolp.*; Tard G. *Mnenie i tolpa* / Biblioteka socialnoj psihologii: psihologiya tolp. M. : Institut psihologii RAN, izdatelstvo «KSP+», 1998. 416 s.
88. Luhmann N. *The reality of the mass media*. Stamford University press, Stanford, 1996. -154 p.

89. Makarenko Ye., Ryzhkov M. Tendentsiyi informatsiynoyi polityky Ukrayiny u suchasniy perspektyvi // *Torunskie studia miedzynarodowe*, № 1(2), 2009 // Torun, Wydawnictwo naukowe uniwersytetu Mikolaja Kopernika. - R.133- 145
90. Makarenko Ye.A. Mizhnarodni informatsiyni vidnosyny. Monohrafiya. Nasha kul'tura i nauka, 2002. 452 s.
91. Marmazov V.YE. & Pilyayev I.S. Rada Yevropy: polityko-pravovyy mekhanizm intehratsiyi. K.: Vydavnychyy dim «Yurydychna knyha», 2000.
92. Masuda Y. Managing in the information society : Releasing synergy Japanese style. Oxford, Cambridge, 1990.-220 p.
93. McClure C.R., Jaeger P.T. Government information policy research: Importance, approaches, and realities. *Library & Information Science Research*. 2008. Vol. 30. No. 4. P. 257-264.
94. McCombs E.M. Shaw D.L. *The Public Opinion Quarterly*. Vol. 36, No. 2. Summer, 1972. P. 176-187.
95. Media Concentration and pluralism. Council of Europe. 2005. URL.: [https://www.venice.coe.int/docs/2005/CDL-UDT\(2005\)004-e.pdf](https://www.venice.coe.int/docs/2005/CDL-UDT(2005)004-e.pdf). (data zvernennya: 11.12.2019)
96. Media. *Council of Europe*. Compass: Manual for Human Rights Education with Young people. URL.: <https://www.coe.int/ru/web/compass/media358> (data zvernennya: 14.02.2020)
97. Meijknecht A. K. Minority Protection: Standards and Reality: Implementation of Council of Europe standards in Slovakia, Romania and Bulgaria / Anna K. Meijknecht. Asser Press, 2004. 216 p.
98. Mendel T. Freedom of Information. A Comparative Legal Survey. URL: http://portal.unesco.org/ci/en/fie_download.php/3e91ca2a28386cb7fe40f564d (дата звернення: 24.10.2020)
99. Brown M. The field of information policy: Fundamental concepts. *Journal of Information Science*. № 23(4), 1997. P. 261-275.
99. Mertus J. Human Rights Matters: Local Politics and National Human Rights Institutions (Stanford Studies in Human Rights) / Julie Mertus. Stanford: University Press, 2008. 515 p.

100. Meyer, C. Political Legitimacy and the Invisibility of Politics: Exploring the European Union's Communication. *Journal of Common Market Studies, Deficit*. 1999. Vol. 37, № 4. P. 617–640.
101. Mezhdunarodnoe pravo i problema obespecheniya mezhdunarodnoj informacionnoj bezopasnosti. *Mezhdunarodnaya zhizn*. №11, 2014. URL.: <https://interaffairs.ru/jauthor/material/1167> (data zvernennya: 12.03.2020)
102. MIP aktyvizuye spivpratsyu z Radoyu Yevropy u pytannyakh zakhystu zhurnalistiv. *Ukrinform*. 2018. URL.: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2288672-mip-aktivizue-spivrobotnictvo-z-radou-evropi-u-pitannah-zahistu-zhurnalistiv.html> (data zvernennya: 12.03.2020)
103. Mizhnarodna informatsiyna bezpeka: suchasni vyklyky ta zahrozy / Makarenko YE.A., Hondyul V.P, Ryzhkov M.M., Ozhevan M.A. ta in. – K.: Tsentr vil'noyi presy, 2006. 916 s.
104. Mizhnarodna polityka Rady Yevropy v haluzi komunikatsiyi (analiz 1-5 oyi narad Komitetu Ministriv RYE z polityky ZMI URL: <https://studfiles.net/preview/5649987/page:28/> (data zvernennya: 11.05.2019).
105. Mizhnarodna praktyka zakhodiv, spryamovanykh na zmitsnennya doviry mizh derzhavoyu i orhanizatsiyamy hromadyans'koho suspil'stva. Portal OBSYE /rozdil «Peredova yevropeys'ka pratyka spryannya aktyvniy hromads'kiy uchasti». URL.: Rezhym dostupu: <http://www.osce.org/uk/ukraine/75885?download=true> <https://www.coe.int/uk/web/compass/media> (data zvernennya: 14.02.2020)
106. Moscovici S. The Age of the Crowd: A Historical Treatise on Mass Psychology Cambridge University Press, 1985 . 418 s.
107. MIP prozvitovalo za rezul'tatamy svoyei diyal'nosti u 2017 rotsi. URL.: <https://mkip.gov.ua/news/2253.html>
108. Mur N. Prava i obyazannosti v informacionnom obshestve. *Nauchnye i tehnicheckie biblioteki*. 1999. №1. S. 117-128.
109. Nasokin V.V. Problema opredeleniya i realizacii obsheevropejskoj politiki v sfere obrazovaniya. *Nauka o cheloveke: gumanitarnye issledovaniya*. Razdel 1. Politicheskie nauki. 2014.S.17-29.

110. Neobkhidno posylyty spivpratsyu MIP ta RYE v pytannyakh zakhystu zhurnalistiv. URL.: <https://mkip.gov.ua/news/1928.html.html> (data zvernennya: 12.03.2020)
111. Nisnevich Yu.A. Gosudarstvennaya informacionnaya politika i ee rol v deyatelnosti PR-sluzhb. Vysshaya shkola ekonomiki. URL: <http://publications.hse.ru/chapters/67923557> (data zvernennya: 24.12.2017)
112. Pipchenko N., Makarenko Ie., Ryzhkov M., Zaitseva M. The policy of European and Euro-Atlantic integration as a key factor for Ukraine's transformation. European Spatial Research and Policy. Vol. 28, No. 1 (2021), p.265-285. URL.: <http://www.czasopisma.uni.lodz.pl/esrap/article/view/8386/10574>
113. Ozhevan M.A. Stratehichne partnerstvo Ukrayiny: vyprovuvannya «hibrydnoyu viynoyu» //Stratehichne partnerstvo v mizhnarodnykh vidnosynakh. Monohrafiya – K. : Vadeks, 2018. – S. 513-539.
114. PARYE vyznala viynoyu ahresiyu RF proty Ukrayiny Dzerkalo tyzhnya 24 sichnya 2018. URL.: https://zn.ua/ukr/POLITICS/parye-viznala-viynoyu-agresiyu-rf-proti-ukrayini-267017_.html
115. Pidtrymka bezpeky zhurnalistiv ta media, dostupu do informatsiyi, a takozh komunikatsynoyi stratehiyi dlya Ofisu Heneral'noho Prokurora Ukrayiny. Ofis Rady Yevropy v Ukrayini. URL.: [https://www.coe.int/uk/web/kyiv/support-to-safety-of-journalists-media-and-of-access-to-information-including-communication-strategy-for-prosecutor-general-s-office-in-ukraine#{%22128531435%22:\[1\]}](https://www.coe.int/uk/web/kyiv/support-to-safety-of-journalists-media-and-of-access-to-information-including-communication-strategy-for-prosecutor-general-s-office-in-ukraine#{%22128531435%22:[1]})
116. Platforma Rady Yevropy iz zakhystu zhurnalistiv. URL.:<https://mkip.gov.ua/content/platforma-radi-evropi-iz-zahistu-zhurnalistiv.html>
117. Pocheptsov H.H., Chukut S.A. Informatsiyna polityka. K., 2008. - 663 s.
118. Pochepcov G. G. Teoriya i praktika kommunikacii : (Ot rechej prezidentov do peregovorov s terroristami). M. : Centr, 1998. 352 s.
119. Popova T.: Zakonodavstvo u sferi teleradiomovlennya potrebuye onovlennya, aktualizatsiyi ta harmonizatsiyi z yevropeys'kymy standartamy 29.03.2016. URL.: http://old.kmu.gov.ua/kmu/control/ru/publish/article?art_id=248926307&cat_id=244843950 (data zvernennya: 12.03.2020)

120. Porat M., Rubin M. The Information Society : Development and Measurement. Wash., 1978. - 87 p.
121. Posylennya demokratychnoho vryaduvannya na mistsevomu rivni v Ukraini. Ofis Rady Yevropy v Ukraini. URL.: [https://www.coe.int/uk/web/kyiv/strengthening-local-democratic-governance-in-ukraine#{%22107460424%22:\[1\]}](https://www.coe.int/uk/web/kyiv/strengthening-local-democratic-governance-in-ukraine#{%22107460424%22:[1]})
122. Pryborkaty hidru: Yak protistoyaty informatsiynny ahresiyi Kremlya. Rekomendatsiyi do informatsiynoyi polityky. Kiyiv, 2018. URL : https://www.civic-synergy.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/Pryborkaty-gidru_yak-protystoyaty-informatsijnij-agresiyi-Kremlya.pdf (data zvernennya: 12.03.2020)
123. Pro Suspil'ne telebachennya i radiomovlennya Ukrainy. Zakon Ukrainy vid 17.04.2014 r. №1227–VII. Vidomosti Verkhovnoyi Rady.. URL.: [dostupu: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1227-18](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1227-18) (data zvernennya: 12.03.2020)
124. Proekt Zakonu Ukrainy «Pro zminy do pevnnykh zakoniv Ukrainy shchodo zaprovadzhennya movlennya hromad na pryntsypakh suspil'noho movlennya» 10 lypnya 2015 r. Derzhavnyy komitet telebachennya i radiomovlennya Ukrainy.
125. Proekt Zakonu «Pro zminy do Zakonu Ukrainy «Pro telebachennya i radiomovlennya» 4 hrudnya 2015 r. Natsional'na rala z pytan' telebachennya i radiomovlennya.
126. Proekt «Yevropeys'kyi Soyuzu ta Rada Yevropy pratsyuyut' razom dlya zmitsnennya svobody media v Ukraini».. Ofis Rady Yevropy v Ukraini. 2018. URL.: [https://www.coe.int/uk/web/kyiv/eu-and-council-of-europe-working-together-to-support-freedom-of-media-in-ukraine#{%2253103690%22:\[5\]}](https://www.coe.int/uk/web/kyiv/eu-and-council-of-europe-working-together-to-support-freedom-of-media-in-ukraine#{%2253103690%22:[5]}) (data zvernennya: 12.03.2020)
127. Putevoditel po samoregulirovaniyu setevykh SMI. Predstavitel OBSE po voprosam svobody SMI. Organizaciya po bezopasnosti i sotrudnichestvu v Evrope. Vena, 2013. URL.: <https://www.osce.org/ru/fom/99561?download=true>
128. Pye L.W. Communications and Political Development. Princeton University Press, 2015. 396 p.
129. Rada Yevropy implementuye v Ukraini proekty, yaki zmitsnyat' svobodu media. Den. 7 veresnya 2018 r. URL.: <https://day.kyiv.ua/uk/news/070918-rada->

yevropy-implementuye-v-ukrayini-proekty-yaki-zmicnyat-svobodu-media (data zvernennya: 12.03.2020)

130. Rada Yevropy realizuye v Ukrayini dva proekty, yaki mayut' zmitsnyty svobodu media. Ukrinform. 07.09.2018. URL.: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2533450-rada-evropi-realizue-v-ukraini-dva-proekti-aki-maut-zmicniti-svobodu-media.html> (data zvernennya: 12.03.2020)

131. Rajh V. Psihologiya mass i fashizm. Perevod s nemeckogo Donec Yu. M. SPb., M. : Universitetskaya kniga, Progress, 1997. 380 s.

132. Ramkova prohrama spivrobitnytstva na 2015-2020 roky dlya Virmeniyi, Azerbaydzhanu, Hruziyi, Respubliky Moldova, Ukrayiny i Bilorusi. URL: <https://rm.coe.int/1680462fc7> (data zvernennya: 11.05.2019)

133. Recommendation № R (89) 9 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to member States for the Computer-Related Crime and Final Report of the European Committee on Crime Problems (adopted by the Committee of Ministers on 13 September 1989 at the 428 th meeting of the Ministers' Deputies). Strasbourg, 1990.

134. Recommendation № R (95) 13 of the Committee of Ministers of the Council of Europe to member States for the 11 concerning problems of criminal procedural law connected with Information Technology (adopted by the Committee of Ministers on 11 September 1995 at the 543 rd meeting of the Ministers' Deputies). Strasbourg, 1995.

135. Rekomendatsiya № R (97) 19 Komitetu Ministriv Rady Yevropy «Pro zakhody shchodo spryyannya plyuralizmu u ZMI [Elektronnyy resurs]: ukhvalenoKomitetom ministriv na 656-mu zasidanni zastupnykiv ministriv vid 19 chervnya 1999 r. Rezhym dostupu http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/en/994_095 (data zvernennya: 11.05.2019)

136. Rekomendatsiya № R (97) 19 Komitetu Ministriv Rady Yevropy «Pro zobrazhennya nasyt'stva v elektronnykh zasobakh informatsiyi» Verkhovna Rada Ukrayiny. URL.: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_735 (data zvernennya: 14.02.2020)

137. Rekomendatsiyi Komitetu ministriv Rady Yevropy derzhavam-chlenam vidnosno plyuralizmu media ta prozorosti media vlasnosti. Informatsiyne upravlinnya Aparatu Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. 12 kvitnya 2018r..URL.: <https://rada.gov.ua/ru/news/Novosty/Soobshchenyya/157046.html> (data zvernennya: 14.10.2019)
138. Rekomendatsiyi Rady Yevropy N R (2002)2 «Pro dostup do ofitsiynikh dokumentiv» vid 21 lyutoho 2002 roku. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_a33
139. Rezolyutsiya 1120 (1997) Pro vplyv novykh komunikativnikh ta ynformatsiynikh tekhnolohiy na demokratiyu. Tsentr demokratiyi ta verkhovenstva prava. URL.:<https://cedem.org.ua/library/rezolyutsiya-1120-1997-pro-vplyv-novykh-komunikatyvnyh-ta-informatsiynih-tehnologij-na-demokratiyu/>
140. Rezolyutsiya 1636 (2008) Pokaznyky demokratiyi v media. Tsentr demokratiyi ta verkhovenstva prava. URL.: <https://cedem.org.ua/library/rezolyutsiya-1636-2008-pokaznyky-demokratiyi-v-media/> (data zvernennya: 11.01.2020)
141. Konventsiya pro zakhyst prav lyudyny i osnovopolozhnykh svobod 1950 r. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrayiny Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrayiny». URL.: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_004 4. Council of Europe Convention on A (data zvernennya: 11.01.2020)
142. Rezolyutsiya №428 (1970) Konsul'tatyvnoyi Asambleyi Rady Yevropy «Shchodo Deklaratsiyi pro zasoby masovoyi informatsiyi i prava lyudyny». Liga Zakon. URL.: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU70024.html (data zvernennya: 14.02.2020)
143. Rezolyutsiya N 428 (1970) Konsul'tatyvnoyi Asambleyi Rady Yevropy «Stosovno Deklaratsiyi pro zasoby masovoyi informatsiyi i prava lyudyny».. URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_107 (data zvernennya: 11.01.2020)
144. Rezolyutsiya № 2018(2014). Rada Yevropy. URL.: <https://rm.coe.int/-2198-2018-/1680785d74>
145. Rihter A. G. Mezhdunarodnye standarty i zarubezhnaya praktika regulirovaniya zhurnalistiki. Izdanie YUNESKO. Moskva, 2011. 360 s. URL.: <http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/FIELD/Moscow/pdf/MP5I/>

International% 20Standards%20and%20Foreign% 20Practices% 20on% 20Media% 20Regulation.pdf (data zvernennya: 14.02.2020)

146. Rishennya № 1516 pro roz·hlyad proektu Zakonu «Pro vnesennya zmin do deyaknykh zakoniv Ukrainy shchodo zaprovadzhennya movlennya hromad na pryntsypakh suspil'noho movlennya, shcho nadiyshlo vid Derzhavnoho komitetu telebachennya i radiomovlennya Ukrainy, 7 lypnya 2016r. Natsional'na rada Ukrainy z pytan' telebachennya i radiomovlennya.

147. Rishennya Rady Yevropy na pidtrymku teritorial'noyi tsilisnosti Ukrainy. Kabinet Ministriv Ukrainy. 09.09.2015. URL.: [mfa.gov.ua › files › misc › 2015-09-09_decision](http://mfa.gov.ua/files/misc/2015-09-09_decision) (data zvernennya: 09.03.2020)

148. Ryzhkov M. M. Politychna komunikatsiya ta yiyi spetsyfika v mizhnarodnykh vidnosynakh / M. M. Ryzhkov, A. S. Nosenko // Problemy mizhnarodnykh vidnosyn. - 2014.- Vyp.8-S. 302-313. - Rezhym dostupu: URL.: [http:// nbuv. gov. ua/ UJRN/Pmv_2014_8_20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pmv_2014_8_20)

149. Ryzhkov M.M., Dobrzans'ka O.L., Lytvynenko N.P., Panchenko ZH.O. Informatsiyni resursy derzhavnoyi identychnosti. Navchal'nyy posibnyk. – K., 2012. – 399 s.

150. Robertson D.S. The information revolution. *Communication Res.* N.Y. 1990. Vol.17, №2. P. 235–254.

151. Rol' zasobiv masovoyi informatsiyi. KOMPAS:Posibnyk z osvity v oblasti prav lyudyny za uchasti molodi. Portal Rady Yevropy. 14.10.2019. URL.: <https://www.coe.int/uk/web/compass/media> (data zvernennya: 11.01.2020)

152. Rol' zasobiv masovoyi informatsiyi. KOMPAS:Posibnyk z osvity v oblasti prav lyudyny za uchasti molodi. Portal Rady Yevropy. 14.10.2019.URL.:[https:// www. coe.int/ uk/web/compass/media](https://www.coe.int/uk/web/compass/media) (data zvernennya: 14.02.2020)

153. Schramm W.L. (ed.). Mass Communications: A Book of Readings Selected and Ed. for the Institute of Communications Research in the Univ. of Illinois. University of Illinois Press, 1949

154. Shevchenko O.V. Yevropeys'ka PR-praktyka. K.: IMV, 2006. – 162 s.

155. Shevchenko E., Yakovets A., Doroshko M. The research of trust-rating to the sources of information about armed conflict in the south-east of Ukraine in 2014-15// Social Movements in Central and Eastern Europe: Dynamics of protest 25 years after the fall of communism (editors: Geoffrey Pleyers, Ionel N. Sava). - Universitatii București. - 2015. - P. 438-450 URL.:[http:// www.unibuc.ro/ e/prof/sava_i/docs/res/2015maiSocial Movements_OnLine.pdf](http://www.unibuc.ro/e/prof/sava_i/docs/res/2015maiSocial_Movements_OnLine.pdf))
156. Shustenko S.O. Rol' Rady Yevropy u rozvytku yevropeys'kykh standartiv z prav lyudyny v Ukrayini / S.O. Shustenko // Hileya: naukovyy visnyk. – K.: «Vydavnytstvo «Hileya», 2017. – Vyp. 122 (№ 7). CH. 3. Politychni nauky. – S. 402-404.
157. Shustenko S.O. Informatsiyna polityka ta stan informatsiynoyi sfery krayin Yevropy / S.O. Shustenko // Mizhnarodni vidnosyny. Seriya «Politychni nauky». – 2017. – № 15. URL: [http:// journals.iir.kiev. ua/index.php/ pol_n/article/view/3139/2820](http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3139/2820) (data zvernennya: 14.10.2019)
158. Shustenko S.O. Instrumentariy zmitsnennya doviry hromads'kosti do uryadu, rozroblenny Radoyu Yevropy / S.O. Shustenko // Hileya: naukovyy visnyk. – K.: «Vydavnytstvo «Hileya», 2017. – Vyp. 124(№ 9). CH. 3. Politychni nauky. – S. 340-345.
159. Shustenko S. O. Protydiya antyyevropeys'kiy propahandi z boku Yevroparlamentu Materialy mizhnarodnoyi naukovo-teoretychnoyi konferentsiyi molodykh vchenykh . Kyyiv : Kyyivs'kyy natsional'nyy universytet imeni Tarasa Shevchenka, Instytut mizhnarodnykh vidnosyn Institut, 2017. CH.. 1. S.154-157.
160. Shustenko S.O. Rishennya Rady Yevropy u sferi media / S.O. Shustenko // Visnyk Mariupol's'koho derzhavnoho universytetu. Seriya Istoriya. Politolohiya, – 2018. – Vyp.22-23. – C. 294-302.
161. Simon H.A. The New Science of Management Decision. Harper and Row, 1977. 175 p.
162. Skakun O. F., Skakun S.O. Teoriya derzhavy i prava / Per. z ros. — Kharkiv: Konsum,. 2001. 656 s.

163. Sosnin O.V. Problemy derzhavnoho upravlinnya systemoyu natsional'nykh informatsiynykh resursiv z naukovoho potentsialu Ukrayiny: Monohrafiya. – K.: Instytut derzhavy i prava im. V.M. Korets'koho NAN Ukrayiny, 2003. – 572 s.
164. Sovet Evropy prizval garantirovat svobodu slova v SMI . «Kommersant» № 40, 12.03.2018. URL. : <https://www.kommersant.ru/doc/3569488> (data zvernennya: 11.12.2019)
165. Sovet Evropy sozdal novyj instrument zashity svobody slova. Informacionno-novostnoj portal Private Media. 17 oktyabrya, 2015. URL.: <https://piratemedias.net/svoboda-slova> data zvernennya: 11.12.2019)
166. Razumkov u Radi Yevropy pidtrymav vidmovu ukrayins'koyi delehatsiyi vid uchasti u PARYE. URL.: <https://tsn.ua/politika/razumkov-u-radi-yevropi-pidtrimav-vidmovu-ukrayinskoyi-delegaciyi-vid-uchasti-u-parye-1432422.html> (data zvernennya: 09.03.2020)
167. Spil'na prohrama YES ta RYE «Zmitsnennya informatsiynoho suspil'stva v Ukrayini». URL.: <https://www.stu.cn.ua/media/files/pdf/Grant-App.pdf> (data zvernennya: 12.03.2020)
168. Stacks D.W., Salwen M.B., Eichhorn K. C. An Integrated Approach to Communication Theory and Research. Published by Routledge, 2019. 608 p.
169. Statut Rady Yevropy, London, 1949. Zibrannya chynnykh mizhnarodnykh dohovoriv Ukrayiny. 2006. № 5. Kniga 2. Ct. 1270
170. Statut Rady Yevropy. London. 5 travnya 1949 r. Postiyne prelstavnytstvo Ukrayiny pry Radi Yevropy. URL.: <https://coe.mfa.gov.ua/ua/documents/statute> (data zvernennya: 14.10.2019)
171. Stefan B. New Europe, Old Jails: The European Integration of the Romanian Penitentiary Culture and Civilization / Bruno Stefan. Ideagora LLC, 2009. 115 p.
172. Stounier T. The wealth of information: A profile of the post-industrial economy Thames Methuen L. 1983. 224 p.
173. Sukhorol's'kyi P.M. Osoblyvosti diyal'nosti Rady Yevropy iz zabezpechennya ynformatsiynykh prav lyudyny. Materialy Vseukrayins'koyi konferentsiyi» Ukrayinav systemi hlobal'noho informatsiynoho obminu: teoretyko-metodolohichni aspekty

- doslidzhennya i pidhotovky fakhivtsiv». 27 travnya 2011 roku. L'viv : Vydavnytstvo L'vivs'koyi politekhniki, 2011. S. 230-236.. URL.: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/19178/1/47-Sukhorolsky-230-236.pdf> (data zvernennya: 11.01.2020)
174. Svoboda i prava cheloveka v internete. Diplomatiya Francii. 2019. URL.: <https://www.diplomatie.gouv.fr/ru/politique-etrangere/cifrovaya-diplomatiya/cifrovye-tehnologii-i-zadachi-v-oblasti-mezhdunarodnoj-politiki/article/svoboda-i-prava-cheloveka-v-internete> (data zvernennya: 11.01.2020)
175. Svoboda media v Ukrayini. Sayt «Ofis Rady Yevropy v Ukrayini» / rozdil «Proyekty ta Prohramy». URL.: <http://www.coe.int/uk/web/kyiv/freedom-of-media-in-ukraine>.: http://www.europarl.europa.eu/news/en/headlines/eu-affairs/20161118S_TO51750/tackling-propaganda-it-s-a-continuation-of-methods-used-during-the-cold-war (data zvernennya: 12.03.2020)
176. Tard G. Obshestvennoe mnenie i tolpa. M. : Izd-vo «KSP+», 1999. 256 s.
177. The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. *Council of Europe*. URL.: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeTraites.asp?MA=3&CM=7&CL=RUS>. (data zvernennya: 26.12.2020)
178. The Universal Declaration of Human Rights. Article 19. *United Nations*. 10 December 1948. Palais de Chaillot in Paris, France. URL.: <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>
179. Toffler A. The third wave. N.-Y.: Morrow, 1980. 544 p.
180. Treninh z interaktivnikh metodiv navchannya doroslykh dlya spivrobitnykiv Upravlin' z zakhystu personalnikh danykh. 17 bereznya, 2017. URL.: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/training-on-interactive-methods-of-adult-learning-for-representatives-of-the-departments-of-personal-data-protection-and-access-to-information-of-the-> (data zvernennya: 12.03.2020)
181. Tsentr Stratehichnykh komunikatsiy ta informatsiynoyi bezpeky. URL.: <https://mkip.gov.ua/content/informaciyna-politika-ta-bezpeka.html>
182. Ukrayina ofitsiyno vidmovylas' vid uchasti v osinniy sesiyi PARYE. URL.: <https://www.dw.com/uk> (data zvernennya: 12.03.2020)

183. Ukrayinu khochut' pozbavyty prava dostupu v zal PARYE Ukrayinu khochut' pozbavyty prava dostupu v zal PARYE URL:<https://www.unian.ua/politics/10699629-ukrajinu-hochut-pozbaviti-prava-dostupu-v-zal-parye.html> (data zvernennya : 09.03.2020)
184. Vatis, Michael A. The Counsil of Europe Convention on Cybercrime. *Proceedings of a Workshop on Deterring Cyber Attacks: Informing Strategies and Developing Options for U.S. Policy*. The National Academy Press, 2010. URL: <http://cs.brown.edu/courses/csci1950-p/sources/lec16/Vatis.pdf> (data zvernennya): 14.02.2020)
185. Veber M. «Obektivnost» socialno-nauchnogo i socialno-politicheskogo poznaniya / Per. s nem. M.I. Levinoj // Veber M. Izbrannye proizvedeniya. M : Progress, 1990.
186. Venetsiys'ka komisiya Rady Yevropy ukhvalyla Spil'nyy vysnovok amicus curiae z deyakykh pytan', pov"yazanykh z obrannyam ta dystsyplinarnoyu vidpovidal'nostyu chleniv Vyshchoyi rady pravosuddya. Ofis Rady Yevropy v Ukrayini. URL.: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/ukraine-joint-amicus-curiae-brief-on-certain-questions-related-to-the-election-and-discipline-of-the-members-of-the-high-council-of-justice-adopted-by>
187. Videns'ka deklaratsiya 25 chervnya 1993. Verkhovna Rada Ukrayiny. URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_189 (data zvernennya: 11.01.2020)
188. Viner N. The Human Use of Human Beings: Cybernetics and Society FREE ASSOCIATION BOOKS I LONDON I. 1989. 224 s.
189. Vysnovok do proektu Zakonu Ukrayiny vid 17.01.2020 № 2693-1 URL.: <https://ips.ligazakon.net/document/XI01165A?an=2>
190. Frolova O.M. Mizhnarodne spivrobitnytstvo v haluzi zabezpechennya informatsiynoyi bezpeky. Visnyk L'vivs'koho universytetu. Seriya mizhnarodni vidnosyny, 2019 r., vypusk 46, S.123-136
191. Frolova O. EU role in ensuring international information security. Political Sciences, Tome XIV, Vol 14, No 1 (2019), Romania, p.89-102

192. Popko V.V., Popko E.V. International legal regulation of transnational cybercrime in cyberspace. Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho Natsional'noho Universytetu, 2021 Seriya PRAVO. Vypusk 66. S.276-283. URL.: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2021/11/49.pdf>
193. Weingarten F.W. Federal information policy development: The Congressional perspective. United States government information policies: Views and perspectives. 1989. P. 77-99
194. Words and Wars. Analytical publication. 5.12.2017. URL : <https://ukraineworld.org/articles/infowars/words-and-wars-ukraine-facing-russian-propaganda> (data zvernennya: 12.03.2020)
195. Yaremenko O. Informatsiyni vidnosyny yak predmet pravovoho rehulyuvannya: teoretychnyy aspekt. Visnyk Khmelnytskoho instytutu rehional'noho upravlinnya ta prava.. 2002. №1-2. S. 156-161
196. Yevropeys'ka konvetsiya z prav lyudyny. Yevropeys'ka Rada.. URL.: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_RUS.pdf data zvernennya: 11.12.2019)
197. Yevropeys'ka konventsia pro transkordonne telebachennya 1989 r. Baza danykh «Zakonodavstvo Ukrayiny». URL.: [http:// zakon.rada .gov.ua/cgi-bin/ laws/ main.cgi?nreg=994_444](http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_444) (data zvernennya: 11.01.2020)
198. Yevropeys'ka konventsia pro transkordonne telebachennya. Strasburh,1989(iz zminamy 2002 r.)/ European Convention on Transfrontier Television. SETS № 132. Konventsiju ratyfikovano iz zayavoyu ta zasterezhenniam Zakonom Ukrayiny № 687-VI (687-17) vid 17.12.2008.
199. Yevropeys'ka konventsia pro zakhyst prav lyudyny. Zasoby masovoyi informatsiyi. Pravo i praktyka URL.:[http://www.echr.ru/coe/activity/ 800_ europeans_8.htm](http://www.echr.ru/coe/activity/800_europeans_8.htm) (data zvernennya: 11.12.2019)
200. Yevropeys'ka kul'turna konventsia, Paryzh, 1954 r. Zibrannya chinnikh mizhnarodnikh dohovoriv Ukrayiny. 2004. № 4. Knyha 1. S. 857. St. 934 / European Cultural Convention / CETS № 018.

201. Zabezpechennya prav lyudini v Interneti. Rada Yevropi. 2019. URL.: <https://www.coe.int/ru/web/portal/council-of-europe-and-internet> (data zvernennya: 11.01.2020)
202. Zahal'na teoriya derzhavy i prava / M. V. Tsvik, O. V. Petryshyn, L. V. Avramenko ta in. Kharkiv: Pravo, , 2009. 584 s.
203. Zakon Ukrayiny «Pro vykonannya rishen' ta zastosuvannya praktyky Yevropeys'koho sudu z prav lyudyny» // Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. – 2006. – №30. – St.260.
204. Zakon Ukrayiny «Pro vnesennya zmin do deyakykh zakoniv Ukrayiny shchodo zabezpechennya prozorosti vlasnosti zasobiv masovoyi informatsiyi ta realizatsiyi pryntsyviv derzhavnoyi polityky u sferi telebachennya i radiomovlennya. Verkhovna rada Ukrayiny., 2015, № 45, st.409. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/674-viii> (data zvernennya: 12.03.2020)
205. Zavershyvsya projekt Rady Yevropy «Svoboda media v Ukrayini». Natsional'na Rada Ukrayiny z pytan' telebachennya i radiomovlennya. 21.12.2019. URL.: <https://www.nrada.gov.ua/zavershyvsya-proekt-rady-yevropy-svoboda-media-v-ukrayini/> (data zvernennya: 12.03.2020)
206. Zernets'ka O. V. Hlobal'nyy rozvytok system masovoyi komunikatsiyi i mizhnarodni vidnosyny. Kiyiv : Osvita, 1999. 351 s.
207. Zmitsnennya svobody media ta stvorennya systemy Suspil'noho movlennya v Ukrayini», shcho vprovadzhuyet'sya v ramkakh Planu diy Rady Yevropy dlya Ukrayiny na 2015-2020 roky. Ofitsiynyy sayt «Ofis Raly Yevropy v Ukrayini»/ rozdil «Proekty i Prohramy». URL.: <http://www.coe.int/uk/web/kyiv/strengthening-freedom-of-media-and-establishing-a-public-broadcasting-system-in-Ukraine> (data zvernennya: 12.03.2020)

ДОДАТОК А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

Публікації у наукових фахових виданнях України:

1. Шустенко С.О. Інформаційні операції США на світовому нафтовому ринку / С.О. Шустенко // *Гілея: науковий вісник*. – К.: «Видавництво «Гілея», 2016. – Вип. 106 (№ 3). Ч. 3. Політичні науки. – С. 360-364.
2. Шустенко С. О. Політичний аспект розвитку комунікаційних систем та його перспективи у контексті глобалізації / С.О. Шустенко // *Гілея: науковий вісник*. – К.: «Видавництво «Гілея», 2016. – Вип. 107 (№ 4). Ч. 3. Політичні науки. С.353-356.
3. Шустенко С.О. Концепція євразійства в інформаційному вимірі сучасної геополітики / С.О. Шустенко // *Гілея: науковий вісник*. – К.: «Видавництво «Гілея», 2017. – Вип. 109 (№ 6). Ч. 3. Політичні науки. – С. 349-352.
4. Шустенко С.О. Роль Ради Європи у розвитку європейських стандартів з прав людини в Україні / С.О. Шустенко // *Гілея: науковий вісник*. – К.: «Видавництво «Гілея», 2017. – Вип. 122 (№ 7). Ч. 3. Політичні науки. – С. 402-404.
5. Шустенко С.О. Інструментарій зміцнення довіри громадськості до уряду розроблений Радою Європи / С.О. Шустенко // *Гілея: науковий вісник*. – К.: «Видавництво «Гілея», 2017. – Вип. 124(№ 9). Ч. 3. Політичні науки. – С. 340-345.
6. Шустенко С.О. Маніпулювання як стратегія комунікації екстремістських організацій / С.О. Шустенко // *Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки»*. – 2017. – № 13. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3139/2820
7. Шустенко С.О. Інформаційна політика та стан інформаційної сфери країн Європи / С.О. Шустенко // *Міжнародні відносини. Серія «Політичні*

науки». – 2017. – № 15. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3139/2820

8. Шустенко С. О. Санкційні рішення Ради Європи у контексті гібридної агресії Росії / Шустенко С.О. // Актуальні проблеми міжнародних відносин, 2020. – Частина 2. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/viewFile/3880/3540

**Статті у наукових фахових виданнях України,
включених до міжнародних наукометричних баз даних:**

9. Шустенко С.О. Рішення Ради Європи у сфері медіа / С.О. Шустенко // Вісник Маріупольського державного університету. Серія Історія. Політологія, – 2018. – Вип.22-23. – С. 294-302.

10. Шустенко С.О. Основні виклики і пріоритети інформаційної політики Ради Європи у сфері інформаційної безпеки та свободи вираження // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Міжнародні відносини», – 2021, Вип.2(54). – С.35-39. URL: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/knu/article/view/4248>

Статті в наукових періодичних виданнях інших держав:

11. Шустенко С. Реакція акторів міжнародних відносин на посилення тенденції до дезінформації та деструктивного інформаційного впливу з боку Росії на політичні процеси в Європі / С. Шустенко // *Evropsky politicky a pravni diskurz Šrodkowoeuropejskie Studia Polityczne*. – 2019. – Volume 6. Issue 9. – P.120-127. URL: <https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2019/2019-6-3/18.pdf>

12. Shustenko S. Activities of the Council of Europe in ensuring the human right to information: issues of compliance with the modern challenges of democracy / S. Danylenko, S. Shustenko // *Šrodkowoeuropejskie Studia Polityczne*. – 2020. – №3. – С.133-146.

Опубліковані праці апробаційного характеру:

13. Шустенко С. Посилення імплементації європейських стандартів прав людини Радою Європи як один із пріоритетних напрямів співробітництва з Україною // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Шевченківська весна». – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2017. – Ч. 1. – С.162-165.

14.Шустенко С.О. Геостратегічний прогноз для України в аграрній сфері // Матеріали міжнародної науково-теоретичної конференції «Геостратегічні пріоритети України в політичній, економічній, правовій та інформаційній сферах». 19 жовтня 2017 р. С.42-43.

15.Шустенко С. Рішення Ради Європи у сфері медіа // Матеріали міжнародної науково-теоретичної конференції молодих вчених «Актуальні проблеми міжнародних відносин». К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2018. – Ч. 1. – С.79-83.

16. Шустенко С.О. Реакція країн Європи щодо повернення Росії до складу ПАРЄ // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Актуальні проблеми міжнародних відносин». Присвячується 75-річчю Інституту міжнародних відносин, К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2019. – С.214-217.

17.Шустенко С. О. Забезпечення інформаційних прав людини Радою Європи. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Шевченківська весна» К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2020. – Ч. 2. – С. 49-51., URL: <http://www.iir.edu.ua/uploads/files/%D0%A8%D0%922020%20%D0%A72.pdf>

ДОДАТОК Б**ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ**

1. Шустенко С.О. Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих вчених «Шевченківська весна» (30 березня 2017 р., м. Київ, тема виступу «Посилення імплементації європейських стандартів прав людини Радою Європи як один із пріоритетних напрямів співробітництва з Україною», тези опубліковані);

2. Шустенко С.О. Міжнародна науково-практична конференція «Геостратегічні пріоритети України в політичній, економічній, правовій та інформаційній сферах» (19 жовтня 2017 р., м. Київ, тема виступу «Геостратегічний прогноз для України в аграрній сфері», тези опубліковані);

3. Шустенко С. Міжнародна науково-теоретична конференція молодих вчених «Актуальні проблеми міжнародних відносин» (25 жовтня 2018р., м. Київ, тема виступу «Рішення Ради Європи у сфері медіа», тези опубліковані);

4. Шустенко С.О. Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів і молодих вчених «Актуальні проблеми міжнародних відносин». Присвячена 75-річчю Інституту міжнародних відносин (24 жовтня 2019, м. Київ, тема виступу «Реакція країн Європи щодо повернення Росії до складу ПАРЄ», тези опубліковані);

5. Шустенко С. О. Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих вчених «Шевченківська весна» (10 квітня 2020 р., м. Київ, тема виступу «Забезпечення інформаційних прав людини Радою Європи», тези опубліковані);